

Megjelenik
minden vasárnap.

Szerkesztőségi s kiadói szállás:

b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi s anyagi
ügyeit illető minden küldé-
mények czimzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Hirdetési díjak:

Kétszer hasábozott garmond
sor vagy annak tere 5 [kr.
Bélyegdíj minden beigtatás
után 30 kr.

Nagyobb és többször megje-
lenő hirdetéseknel külön ked-
vezményt nyújt a kiadóhivatal

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Püspöki jelentés, tartotta Nagy Péter május 24-én. — Egyházkerületi közgyűlés. — *Külföld:* (Németország, Olaszország.) — *z-y.* — *Tárca:* A keresztény vallás a japánaiakitőlőszéke előtt. — *z-y.* — Különfélék. — Hirdetés.

Püspöki jelentés,

tartotta Nagy Péter május 24-én.

Főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés!

Körülbelül egy fél éve annak, hogy szerencsés voltam megtenni hivatalos jelentésemet, de azért nem mondhatom, hogy e rövid időköz meddő lett volna oly eseményekben, a melyek a főt. egyház. közgyűlés komoly figyelmét igénylen-
dik, s felhívják higgadt és bölcs elhatározásokra.

Mielőtt azonban ezekre térnék, nem tartom feleslegesnek megemlíteni azon örvendetes eseményt, mely szerint az 1879-ik év kedvezőbb volt az azt megelőzőknél, melyekben főleg a kisdedek és gyermekek között oly borzasztóan pusztított a halál angyala, hogy 329,000 lelket számláló egyházkerületünkben olykor a halottak száma múlta felül a születettekét, olykor pedig a születettek csakis nagyon kevéssel haladták meg a halottak számát. Az 1879-ik évi születettek 2109-el vannak fölényben a halottak felett, és számuk 1298-al több, mint az 1878-ik évi születetteké. Örvendetesnek jeleztem az eseményt, mert hisz ez a szám nemcsak egyházunk tagjai, hanem nemzetünk szaporodását is jelzi. A házasságra lépők is jóval, 797 párral, múlták felül az 1878 évit. A tankötelesek száma is jelentékeny 3743, a tanulóké pedig csak 3335-nyi növekedést mutat; ez az oka annak, hogy a tanulók száma a tankötelesekhez viszonyítva, csaknem 0.004^o/_o-al kevesebb volt a lefolyt évben, mint az előbbiben. Ez a tény azonban koránt sem mutat arra, hogy népoktatásunk hanyatlott volna, sőt inkább a tanulók számának feles szaporodása a mellett bizonyít, hogy bár nem is oly gyorsan, mint óhajtanók, de haladunk. Hogy lassan haladunk, annak sok oka van, s ezek közül egyet, — mivel éppen onnan jön, a honnan ellenkezőt kelle remélnünk, — a főt. egyház. közgyűlés elébe terjesztek.

Hozsánával üdvözöltük azon eszmét, hogy kormányunk országos törvénnyel kíván gondoskodni a néptanítók özvegyeiről, árváiról és önmagukról is, midőn hivatásuk folytatására öregség vagy tőlük nem függő más okok

miatt képtelenné válnak. Az eszme testté lett; megszületett a néptanítók nyugdíjáról és özvegy-árvai gyámintézetéről a törvény, és mi elmondhatjuk az egyszeri emberrel: „adtál úram esőt, de nincs köszönet benne.“ Legalább addig, míg e törvény végrehajtása a jelenben divó modorban kezeltetik. Mert hisz, — közbe legyen mondva, — a legjobb törvény is átkossá válik a fonák végrehajtás következtében. Hogy állításom, — mely a főt. egyház. közgyűlés több tagjaiban megütöközést, hogy ne mondjam botránkozást keltett, — nem az elfogultság, szűk látkör vagy bármi más előítélet szülötte, hanem a keserű tapasztalás eredménye, a maga meztelenségében felmutatott igazság: azt száraz tényekkel igazolom.

Legelsőben is azt a tényt hozom fel, hogy e törvény értelmében minden iskolát fenntartó egyházköztség a nyugdíjalapba évenként 12 % tizenkét o. é. frttal köteles járulni. Nó már főt. egyhker. közgyűlés 329,000 lelket számláló egyházkerületünkben van 543 anya- és 514 leányegyházköztség, tehát összesen 1057 egyházköztség; ha ez a lélekszám egyenlően lenne felosztva valamennyi egyházköztség között, egyre-egyre jutna kerek számmal 300 lélek, de miután egy egyházközségünk 8000-et, egy 7000-et, egy 4000-et, egy 3000-et, öt 2000-et, 50 ezeret, 132 ötszázat jóval meghaladó lélekszámmal: e 191 egyházköztség többet elnyel az összes lélekszám felénél. Képzhetni hát, mily kevés marad a még hátralévő 452 anya- és 513 leányegyházköztség számára A minthogy léteznek anyaegyházközseink, melyekben a lélekszám jóval alatta áll a száznak, sőt lemegy egész az 50-ig, a leányegyházközsegek lélekszáma, igen természetesen még ennél is lejjebb száll. Azt pedig mindenki tudja, hogy egyházközsegeinkre éppen megfordítva áll a közmondás állítása: „sok gyermek szegénység“, mert protestáns elveink szerint, minden egyháztagnak részt kellett venni az egyházköztség terheiben: minél több váll között oszlik meg a teher, annál kisebb, minél kevesebb a vállak száma, annál nagyobb az egyesekre súlyosodó teher; vagyis csekély számú egyházközsegeinkről szint' azt kell mondanunk, a mit a kevés bogarú méhkasokról szoktunk, t. i. hogy szegények. Már pedig nagy szerencsétlenségünkre, általában az ily kevés népességű egyházközsegeink helyzete a legváltásosabb úgy hitfelekezeti, mint nemzetiségi tekintetben. Ezekben iskoláink feladása a legtöbb esetben egyenlő jelentékű vagy hitfelekezetünk, vagy a legtöbb esetben, azzal

együtt, nemzetiségünk kiirtásával. Nem segít e veszedelmen, sőt sietteti bekövetkezését a községi iskolák felállítása, mert a szegény egyházközségekben nem lévén 30 tanköteles, nem lehetne számukra kieszközölni, hogy anyanyelvükön nyerjenek oktatást. Igyekezünk tehát az ily egyházközségekben minden áron fenntartani felekezeti iskoláinkat, a melyek, ha szintén nem is állottak a népoktatási törvényben megszabott magaslaton, de eszközöltek mégis anynyit, hogy azokban hitsorsosaink gyermekei megtanulták és gyakorolták, — mert otthon szülőik házában csak ritkán és akkor is hibásan hallották, — anyanyelvüket, az olvasást és legtöbb esetben az írást is. Ezek mellett — egy levita, vagy nagyon természetesen — nem okleveles tanító gyakorolta magát az önmegtagadás nagy művészetében. A tanító vagy levita a legtöbbszőr bámulatosan csekély fizetését még kiizzadták valahogy az egyházközség nagyon szegény sorsú tagjai, s mind magok, mind az egyházmegyei vizsgáló-bizottság lelkéből örvendett, ha a számadás évi zárlatakor a mérleg csak semmi pénztámaradványt, nem pedig ki nem adott kiadandó, vagyis magyar állami műszóval — deficitet mutatott fel. Méltóztassék már a főt. egyházker. közgyűlés elgondolni, miként eshetett az ilyen egy évről másra nagy nehezen csikorgó egyházközségnek a néptanítói nyugdíj-törvény azon áldása, mely szerint a tanítói nyugdíj-alapba évenként 12 frtot o. é. kell fizetni minden iskola-fenntartó egyházközségnek, és így olyan egyházközségeknek is, melyek igen nagy részében az évi egész jövedelem sem megy 12 % tizenkét frtra, a melyekben még az egyházkerületi mulhatatlan fizetendőket is az egyházközség tagjai vagy rovatából, vagy szorgalmi jövedelemből fedezik, ha nem maradnak örökös hátrálékban!?

Azonban a törvényt meghozták azok, a kik viszonyainkat vagy nem ismerték, vagy számba nem veendőnek tartották. Elég az hozzá, a Procrustes-féle ágy meg lőn alkotva, és a kurtának nyulnia kellett, hogy megüsse a mértéket, vagy ketté szakadnia.

Meghozták mondom a viszonyainkhoz nem illő törvényt, de legalább végrehajtásában lettek volna kiméletebbek, mert azt nem akarom mondani, hogy eszélyesebbek!

Lássuk ezt is.

A törvény életbeléptekor az egyházi kormányzat ki-kerülésével, közigazgatási úton összeirattak minden iskolát; e névsorba önkényesen felvettek olyan egyházközségeket, a melyekben épen nem létezik iskola, olyanokat is, a melyekben van ugyan némi iskola, de nincs iskola-tanító, tehát oly egyén, a ki maga vagy hozzátartozói a nyugdíj-alapra jogosultak volnának, mert a lelkész van díjlevélileg kötelezve a tankötelesek iskoláztatására; kirótták valamennyire az évenként fizetendő 12 frtot, de nem hogy minden évben felhajtották, vagy behajtását megkísérlették volna, sőt igen sok helyütt a kiróvást hivatalosan nem is tudatták, hanem elvártak öt egész esztendeig, ekkor indúlt meg a megintés: az öt évi összes tartozás és ennek büntető kamatai rövid

határidő alatti befizetésére, és utána nyomban az adóvégrehajtó lefoglalta az egyházközség szegény gondnokának marháját.

Nem Oroszországról szölok, főt. egyházker. közgyűlés, hanem édes magyar hazánkról; nem is kiszinezve, hanem száraz valóságukban adva elő a tényeket. Kivánják-e, hogy hozzak fel specialis eseteket? Szolgálók azzal is. Közbe legyen mondva, sok irka-firkába került az ig. tanácsnak, míg azt ki tudta nyerni a vallás- és közoktatásügyi miniszter ő nagyméltóságától, hogy oly egyházközségeink, melyekben nincs tanító, hanem a lelkész van díjlevélileg kötelezve a tanításra, felmentessenek a nyugdíj-adótól, ezt sem nekünk sikerült kivivnunk, erre vonatkozó felterjesztésünk kegyes válasz nélkül maradt; csak miután egy más hitfelekezet kinyerte, arra hivatkozó felterjesztésünkre jött meg az engedély.

De ezt csak közbeszurva mondám, tényeket ígértem, ígéretemet be kell váltanom.

A f. év tavaszán történt különböző, de egymástól nem távol eső időszakban, Kolozsvárhoz közel eső két egyházközség tagjai jelentek meg előttem, panaszolván, hogy a miről ők eddig semmit sem tudtak, megintették a tanítói nyugdíj-alapba fizetendő 60—60 o. é. frtig és annak járulékáig. A két egyházközség egyike anya- a másik leányegyházközség; amabban hitfelekezeti és nemzetiségi, ebben pedig nemzetiségi szempontból fenntartandó a felekezeti iskola. Az anyaegyház oly szegény, hogy temploma közadakozás és államsegélyből épült fel valami nagy bajjal, és ötven évi szolgálat után lelkésze rendesen előfordúl az államsegélyből részesített egyének sorában. A leányegyházközség mindössze huszonnyolcz lelket számlál egy oláh faluban; közadakozás útján tudtunk számára egy faimaházat tákoltatni, s hogy nemzetisége fennmaradjon, benne kaplal egy levita, a ki a fiatal nemzedéket kalauzolgatja az öreg A mélységes titkaiban; van pedig jelenben mindössze 12 tanköteles, a mely a községi iskolában, — ha felállítatnék, — írmagúl ha hallana magyar szót. Ezt az ig. tanács, a hová terjesztettem ez ügyet, alaposan és részletesen felfejtette a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr ő nagyméltósága előtt; megirta, hogy e szegénysorsú és kevés számú tagokból álló egyházközség, melynek voltaképp még iskolája sincs, teljesen képtelen a nyugdíj-adó kiteremtésére, s ha ő nagyméltósága el nem engedi, mi kénytelenek leszünk ezt az iskolaszerű valamit is megszüntetni, minek aztán az lesz a szükséges következése, hogy e helységben a magyar nemzetiség egy emberöltő alatt teljesen elenyészik. A választ vártuk, s mikor az adóvégrehajtó kiment és a szegény gondnok egyetlen tehenét is elxequalta, újból megsürgetünk és várjuk mind e mai napiglan. E közben a szegény gondnok tehenét nem hagyhattuk az árverezés esélyére, sem ama másik anyaegyházközséget, — a melynek ügyében még fel sem merésztünk irni, mert a törvény alól nem lehet kivétel, — nem nézhettük, hogy úgy szölvá, orrunk előtt denationalodjék, és az annyira elhiresztelt deserták száma egygyel szaporodjék, hanem kiutaltuk helyet-

tők a nyudij-adóhátrálékot, — a mely hatvan frtról hetvenkettőre és 50 krra szaporodott, — a részünkre aránytalanul csekély mérvben kiszakasztott, az újabb időben még az 50% levonásával is megrövidített államsegélyből.

Ez, főt. egyházker. közgyűlés, egyszer megtörténhetett szorultságból, hisz hasonló körülmények között még Dávid király is elköltötte a szent kenyereket; de nem lehet mindig így, vagy ha így kellene maradnia: a hasonló helyzetekben lévő egyházközségeket sem lehetne belőle kizárunk, és így végeredményben az egész államsegélyt vissza kellene fizetnünk a tanítói nyugdíj-alap adójába. A másik alternatíva még nyomasztóbb, mert az ily iskolák megszüntetésére kényszerít. Ezért mondtam, hogy népnevelésünk lassú fejlődésének egyik oka a néptanítói nyugdíj-törvény, vagyis annak végrehajtása. Sőt el merem mondani, hogy az ily intézkedéseknek multhatatlanul végeredménye a török- s tatár-dúlások után szórványosan fennmaradott apróbb egyházközségeinknek és ezekkel együtt a magyarságnak végleges megsemmisülése. Hogy a magyar állam helyesen felfogott érdekében történik-e? e kérdésre felelni magamat hivatottnak nem érzem; de a tényt constatatálni kötelességemnek ismertem.

A maga teljes meztelenségében és valóságában tártam fel a helyzetet, hogy a főt. egyházker. közgyűlés intézkedjék annak könnyítésére vagy legalább elhordozhatóvá tételére. Bölcs előrelátással méltóztatott is volt intézkedni, mikor a domestika felállítását elhatározta, e célra az államsegély felét öt éven keresztül útalványozta és a gyűjtést az egész egyházkerületben elrendelte. Szerfeletti vérmes reményeket nem kötöttünk e gyűjtéshez, de azt mégis feltehetjük, hogy az öt évi gyűjtés eredménye lesz legalább is félannyi forint, mint a hány lelket számlál egyházkerületünk, hisz évenként egy lélekre átlagosan csak 10 krajczár esett volna. A gyűjtésnek négy éve már lefolyt, és az eredmény, daczára annak, hogy a feledhetlen emlékü gr. Mikó Imre, gr. Kún Kocsárd, gr. Battyáni József buzdító jó példával mennek elől, az eredmény annyira elszomorító, hogy számokban kifejezni is szegyenlem. A vezérek előre haladtak, de a sereg zöme nem követte. Egyházkerületünk-, az erdélyi magyar protestantizmus jól felfogott érdekében kérem a főt. egyházker. közgyűlést, ne hagyja az eszmét elesni, kísértse meg a hatalmában álló minden eszközökkel a gyűjtés utolsó évét oda emelni, hogy általa pótolva legyen az előbbi évek meddősége; tán megfordítva lesz mivelünk e részben az, a mi a Faráók korában történt Egyiptomban: termékeny évek váltják fel a terméketleneket; hogy ha ez eszme már, — miért, miért nem, — annyira népszerűtlenné van, hogy rehabilitálni lehetetlen: keressen és találjon módot megvalósítani egyházkerületünkben a szentek egységét, mely abban nyilvánul, hogy az egyházközségek, mint testvérek segítnek egymáson atyafiságosan, s közzülők a szükség miatt elpusztulni egyet sem hagynak. Jusson eszünkbe, főt. egyházker. közgyűlés, hogy a történelem részrehajlatlanul és épen azért kiméletlenül fog itéletet mondani ténykedéseink felett.

A keresztyéni szeretet nem is halt ki a szivekből, sőt el merem mondani, sokkal nagyobb mérvben áthatotta és uralja ma, mint abban a korban, a melyben úgy szólva a vallásos eszmék voltak az európai politika mozgatói. Jézus vallása a fejből a szivekbe szállott, a mint ezt nagyban igazolta az a világra szóló tényleges részvét, a mely a szerencsétlen Szeged iránt nyilvánult és kicsinyben az az adakozás, melylyel egyházkerületünk egyházközségei a szegedi ref. egyházközség felsegéléséhez járultak. A múlt évi jelentésemben közlötteken kívül érkeztek hozzám és illető helyre beszolgáltattak: a v.-hunjad-zarándi, n.-enyedi, széki, dézsi, sepsi, kézdi egyházmegyékből, a s.-szt.-györgyi, n.-kendi és balavásári egyházközségekből 308 frt 45 kiban; fogadják a keresztyéni érület e nyilvánításáért meleg köszönetemet.

És most már, főt. egyházker. közgyűlés, arra a nevezetes eseményre térek, a melyet jelentésem elején említettem. Ez a középtanodai törvényjavaslat, mely a képviselőház asztalára letéttetett, és a ház tanügyi bizottságában is keresztül menvén, rögtöni és gyors tárgyalása csakis 10 szótöbbséggel lön elhalasztva. E törvényjavaslat megszületésére való kilátás indította volt a múlt év szeptemberében Debreczenben tartott conventet, hogy az egyházkerületek főgondnokait és püspökeit egy bizottsággá nevezte ki, melynek az legyen feladata, hogy „törvényes igazainkat fenyegető törekvések ellenében, éber figyelemmel őrködve egyházunk önkormányzati szabadságának, jogainak és érdekeinek védelmére bármikor és bárhol, úgy a törvényhozás tényezőinél, mint a kormánynál is minden szükséges lépést megtegyenek.“

E határozat értelmében conventi elnök idős báró Vay Miklós úr ő nagyméltóságától múlt april hó elején vettem táviratilag a meghívást, azon hó 6-ikán Budapesten tartandó bizottsági gyűlésre. A meghívás következtében meg is jelentem, és egyházkerületemet egyedül képviseltem, főgondnokunk ő nagyméltósága miniszteri gondjaival lévén elfoglalva. Nem kényelmes volt a bizottság összes tagjai helyzete, mint kiknek egyházkerületeik nézetének, határozott véleményének ismerete nélkül kelle azok nevében nyilatkoznok, hogy a középtanodai törvényjavaslat imminensnek látzó tárgyalásától el ne maradjanak; azonban mégis hozzá láttunk feladatunkhoz, azon nyilván ki nem jelentett, de azért folytonosan szem előtt tartott elvet követvén, hogy a képviselőházhoz e tárgyban benyújtandó kérvényünkben nem a szokásos alkudozási modort, mely szerint sokat kívánunk, hogy kevesebbet nyerhessünk, kövessük, hanem azt a minimumot szabjuk meg, a melynek szorosan kivont határain túl békekötések (s ránk erdélyiekre nézt két oldalú szerződés), országos régibb és újabb törvények s a százados törvényes gyakorlat által biztosított önkormányzati jogunk oly tetemes sérülést szenvedne, mely a csaknem két millióra menő magyar reformatusok szíven sajtó sebet ütne, hogy ne mondjam, keserű méltatlankodást keltene, és a kívül rég középtanodáink úgy anyagi fejlődésére, mint szellemi gyarapodására hátrányos lenne. Igy készült el az a kérvény, me-

lyet csak előleges tájékozás végett óhajtottunk volna a főt. egyházkerületi közgyűlések eleibe terjeszteni, és tőlük kinyerendő útasítások alapján újból önteni; de a melyet, — miután közvetlen értesülésünk volt arról, hogy a képviselőház tanügyi bizottsága épen a szóban főrgő törvény tárgyalására már össze van hívva, — azzal a kéréssel tettünk le nagyméltóságú elnökünk kezébe, hogy mihelytt biztos tudomása leend a bizottsági tárgyalás megkezdéséről, nyújtassa be a képviselőháznak, és kinyomatván osztassa szét a képviselő úrak között. Mindezek megtörténtek, a bizottsági elnök ő nagyméltósága e kérvényt több példányban áttette a főt. egyházkerületi közgyűléshez, hogy bár utólagosan, nézeteit nyilváníthassa, s ha szükségét látja, — mint azt a többi egyházkerületek is tették, — kívánalmait egy memorandumban kifejezhesse. Ez a tárgysorozat rendjén szőnyegre kerülend, ugyanakkor lesz alkalmam a törvényjavaslat úgy egészére, mint egyes pontjaira megtenni észrevételeimet; de addig is nem tehetem, hogy e törvényjavaslat életrevalóságát és tapintatosságát jellemző azon tény fel ne említsem, hogy nincs a hazában általa közelebből érdekelt oly testület, — nem csak az autonóm valamennyi hitfelekezet, hanem még a szerzetes rendek, tanári testületek is, — a mely annak valamelyik pontját magára nézt sérelmesnek ne tartaná és ellene nem kérvényezett volna. És még kötelességemnek érzem reflektálni a vallás és közokt. miniszter úrnak a törvényjavaslat indokolásában minden prot. iskolára mondott azon bókjára, mely szerint azt állítja, hogy „azoknak reputatiojuk tagadhatatlanul megingott”. Megeshetik, hogy egyik vagy másik autonóm iskolában tapasztalható a miniszter úr ő nagyméltósága visszaéléseit, hanyatlást, a mi ezek reputatioját miniszter és elvokonai szemében megingathatta; de miután egreszek kihágásáért az egészét becsmérelni, a legszelidebben is kifejezve, ildomtalan, s midőn ezt egy m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter egy ország képviselőtestületének nem átálja mondani, legalább is nem sok rokonszenvet tanúsít azon autonóm iskolák irányában, a melyekről őnmaga is kénytelen bevallani, hogy fentartásuk fontos. Én pedig ki merem mondani, hogy ezek az iskolák nagy szolgálatokat tettek évszázadokon keresztül a hazának, a nemzetnek, és bizonyosan tenni is fognak, ha csak a számukra tervezett Procrustes-féle ágy agyon nem nyomorítja. Ez a miniszteri nyilatkozat bennünket kétszeres óvatosságra int e törvényjavaslat mindazon pontjai irányában, melyekben a miniszternek szabadkéz van fenntartva.

Az igaz: középtanodáink külső fényben soha sem versenyezhetnek az államiakkal, melyek között csak a budai középtanodának épülete többé került 800,000 forintnál. Mi szegények vagyunk, rendelkezésünkre nem áll egy állam pénztára, nekünk nem szabad pazarolnunk; de másfelől az oktatási célokra nem fősvénykedünk; tanodáink szegények, növendékeiknek nagyobb része szegénysorsú, de a jó erkölcs és tudomány kedvelés virágozik bennök, a szegény tanulóknak édes anyjai, és bírnak az államiak felett azzal az előnnyel, hogy nem csak tanító, hanem egyszersmind nevelőintézetek.

Részemről, — noha teljesen megbizom a főt. egyházkerületi közgyűlés minden egyes tagja protestáns érületében, még is nagy megnyugvást találok abban, hogy ez a tárgy itt a szabad székelység annyi drága vérrel áztatott szent földjén, éppen abban a városban kerül szőnyegre, a mely úgy maga, mint környéke áldozatkészségével egy új középtanodát alapított, a mely fényes jövőnek néz elébe. Hiszem, hogy ez önerőn teremtett iskola szülőföldén nem emelkedhetik egy szózat is, mely feladná, vagy megcsorbitatni hagyná iskoláink felett önkormányzati jogunkat. Hiszem, hogy a főt. egyházkerületi közgyűlés nem fog hozni oly határozatot, melylyel a többi testvér egyházkerületek meggett maradjon, hanem tényleg be fogja bizonyítani, hogy Erdély a vallásszabadság és tanszabadság földje. A protestantismus oly növény, a mely szabad léget, napsugárt igényel, s nem tenyész a lombos fák sűrű árnyéka alatt, hol az ég üdítő harmatja el volna fogva tőle. A magyar protestantismus pedig évszázadokon keresztül a nemzetiség hű szolgálója, a trónnak erős istápjája, az alkotmányos szabadság oly védbástyája volt, a melyet nem mondom lerombolni, de falain avagy csak rést törni is könnyen oly végzetes lehetne, mint Trójjára volt a falbontás, a hirhedt faló kedvéért.

De már bevégezem, főt. egyházker. közgyűlés! nagyon is hosszúra terjedett jelentésemet, csak azt jelentem még, hogy esperesi karunkból a közidőben kiszakadt Elekes György, gy.-fehérvári esperes a fia, a jegyzői karból szebeni egyházmegyénk jegyzője, Szigeti Gy. István. Nyugodjanak csendesen! ez a mindnyájunkra váró bizonyos jövő. Vajha, mikor munkánktól elszóllittatunk, azzal a tudattal hagyhatnók el, hogy hivek voltunk mind halálíg és a kezünkől kihulló szővétneket erősebb, hatalmasabb kezek veszik át az egyház javára és Isten dicsőségére!

Egyházkerületi közgyűlés.

Negyedik nap, május 26-án.

A közgyűlés negyedik napján, m. Zeyk Károly főgondnok úr elnökle alatt, a már felsoroltakon kívül (l. lapunk közelebbi számát), még a következő fontosabb ügyek nyertek elintézt:

— Titkár bejelentvén, hogy az ig. tanács a s.-szék-györgyi igazgató tanári állomás betölthetése céljából az előjáróságokat felhívta a candidatióra, de a n.-enyedi, m.-vásárhelyi s szászvárosi tanodák kijelölő leveleiket nem küldötték fel, a közgyűlés — Székely Gergely főgondnok indítványára — az ig. tanári állomás, esetleg több tanszékek betöltését is a jövő évi ülésre halasztotta.

— A szászvárosi Kún-tanoda kimutatván, hogy vagyoni ereje egy új tanszék szervezését elbirja, az ig. tanács javaslatára, a közgyűlés nevezett tanodánál a mennyiség- és természettani tanszék rendszeresítését kimondotta s annak a jövő évi gyűlésen való betöltését elrendelte.

— A központi kezelés alatt álló tőkék elhelyezése s gyümölcsösztetése érdekében a közgyűlés az ig. tanácsnak

fölhatalmazást adott arra, hogy azok nemcsak állami kötvényekbe fektethetők, hanem az ig. tanács által javaslatba hozott szigorú szabályok pontos megtartása mellett, közjegyzői szabályszerű okmány alapján, 500—1000 frtig háromszoros, 1000 frton felül kétszeres értékű ingatlanokra egyeseknek is, félévenként előre fizetendő 7% mellett, kölcsönözhetők.

Ötödik nap, május 27-én.

Az ötödik napon, ugyancsak m. Zeyk Károly főgondnok úr elnöklete alatt, a következő fontosabb ügyek intézettek el:

— Tárgyalás alá kerülvén az ig. tanácsnak az agentiale kirovására s további szedésére vonatkozó javaslata s ennek rendén az ig. tanács és a n.-enyedi főtanoda között tárgyan fölmerült differentia, püspök afa azt indítványozta, hogy a közgyűlés a javaslatnak csak ama két pontja felett döntsön ez alkalommal, hogy főntartassék-e továbbra is e czimen a közrovatal, s köteles-e a n.-enyedi főtanoda hátrálék tartozását megfizetni vagy nem; a javaslatnak a főnnforgó differentiára vonatkozó része felett pedig a határozathozatal halasztassék el a jövő ülésre s útasitassék az ig. tanács, hogy bevévén az enyedi főtanoda nyilatkozatát, terjeszzen elő részletes javaslatot.

E kérdés tárgyalása nagy vihart idézett elő.

Püspök afaának ez indítványával s illetőleg az ig. tanácsnak e tárgyban követett eljárásával szemben a n.-enyedi tanárok között Hegedüs János, dr. Kovács Ödön, Lőthé József, továbbá Szabó Sámuel szállottak sikra, az utóbbi be is adván a következő három indítványt: a) az enyedi tanodának agentiale czimen követelt hátrálékaira nézve hallgattassék ki újra a tanoda, s addig halasztassék el a határozathozatal; b) a közrovatalok sorából az agentiale töröltessék ki; c) fejeztessék ki roszalás az ig. tanács ez ügyben követett eljárása fölött. A heves vita után, Szabó Sámuel jobbnak látván harmadik indítványát visszavonni, a közgyűlés a más két indítványt is nagy többséggel elvetette, s püspök afa javaslatának elfogadásával kimondotta, hogy az agentiale czimen a közrovatalt továbbra is főntartja, az enyedi főtanodát hátráléka megfizetésére kötelezi; az elszámolásra nézve pedig útasította az ig. tanácsot, hogy az enyedi főtanodától vegyen be nyilatkozatot, s intézkedéséről tegyen jelentést a jövő évi ülésen.

— Az egyházkerület jövő évi közpénztári költségvetése, az ig. tanács javaslata szerint, megállapított, útasítottván egyszersmind az ig. tanács, hogy az ezután benyújtandó költségvetések mellett részletes kimutatásokban tüntesse fel a magán kötelezvényekre elhelyezett tőkék összegeit s azoknak folyó- vagy hátrálékkamatait.

— Az ig. tanács ügykezelése megvizsgálására kiküldött bizottság jelentését a közgyűlés örömmel s megnyugvással vette tudomásul.

— Deák József, egyházkerületi pénztárnok a nagyteremi alapítványi pénztár 1878-iki, ugyan 3 az 1877-iki letéti alap számadása terhe alól feloldoztatott.

— Bányai Vitális, egyházkerületi volt pénztárnok az 1857—1866-ig általa vezetett számadások terhe alól feloldoztatott.

— Főt. püspök afa a kezelése alatti pénzekről 1879 nov. 1-től 1880 máj 20 ig vezetett számadásai terhe alól, a közgyűlés köszönetének kifejezése mellett, fölmentetett.

A közgyűlés utolsó napjára vonatkozó tudósításunkat kénytelenek vagyunk, térszűke miatt, lapunk jövő számára halasztani.

K Ü L F Ö L D.

Németország.

(A *Protestantenverein* nagy gyűlése)

Mint már lapunkban, e rovatban, eleve is jeleztük, a németországi protestans egyesület múlt hó 18—20 napjain tartá meg Góthában évi nagy gyűlését. A gyűlés tárgyszorozatáról is tettünk pár szót, most, a német egyházi lapok részletes tudósításai fekvődvén előttünk, a gyűlés folyamáról bővebben értesíthetjük olvasóinkat. Sajnáljuk azonban, hogy térszűke okán, csak azon thésiseket közölhetjük, melyekben a gyűlés, a kérdés alatt forgó tárgyak fölől, megállapodott.

I. A német protestantismus és a porosz tartományi egyház (előadó Schmeider berlini lelkész):

α) A porosz tartományi egyház, melynek feladata a német protestantismus védoszlopa lenni, azon veszélyes úton van, hogy nemes feladatának öntudatától elidegenedjék.

β) A protestans egyesület minden törekvését arra irányozza, hogy üdvös befolyását ezen egyház kebelében is érvényesítse.

γ) Tekintettel azon veszélyekre, melyek a porosz tartományi egyházat annyi részről fenyegették 1879 folyamán, tiltakozik az egyesület az ellen, hogy az iskola ismét az egyház uralma alá jusson, s felemeli szavát az egyházközségek jogainak megcsorbítása, a protestans egyháztudomány, a theologiai fakultások és a lelkészek tekintélyének kisebbitésére irányzott törekvések ellen, s azon mozgalom ellen, mely újabb időkben a németbirodalmi házasságsszabályozó törvényczikelyek ellen megindult.

A protestans egyesület belmiszszíója, (előadó: Frickhöffer, brémai lelkész.)

α) Míg a külmiszszíó törekvése oda irányul, hogy a keresztyén vallás hívőinek számát minél inkább növelje, addig a belmiszszíó igyekszik ama sebeket orvosolni, melyeket az egyház testén a keresztyén érzület súlyedése, az erkölcsök lazulása üt. Erre működik feláldozó felebaráti szeretettel, s résztvevő jótékonysággal a sors által sújtottak és nyomorultak iránt.

β) A belmiszszíó sikeres eredményt csak úgy érhet el, ha lemond, a theologiai irányok érdekében folytatott, propagandáról, s teljes buzgósággal hozzálát céljainak megvalósításához és öntudatosan működik, menten minden konfeszszionális számitástól.

γ) Feladata ép oly sokoldalú, mint a hány alakban a testi és szellemi szükség jelentkezik; működése ép oly joggal alapszik az egyes nyomorgókkal s szűkölködőkkel való szűkkörü közlekedésen, mint az egyesült erővel hatályos fellépésen, mely a társadalom alap-intézményei ellen is fordúlhat, ha nemes céljai úgy kívánják.

δ) Teljes tudatával annak a hatalmas befolyásnak, melyet egyesek hathatós működése, az egész belmiszszíó, s ez által a keresztyéni érzület és vallásosság emelkedésére gyakorol, felhívja tagjait a protestans egyesület, hogy nemes törekvéseiben tettel és pénzzel támogassák.

Ezekben állapodott meg a gyűlés, a mennyiben ezek képezték a tárgyalás alapját. E pontok mindegyike felett élénk eszmecsere fejlődött ki, melyről, sajnálatunkra, — lapunk tere rendkívül szűk lévén ilyes részletek méltatására is, — ez alkalommal a legjobb akarattal sem emlékezhetünk meg. Talán máskor!

(A kulturharcz új erővel tört ki.)

A Németország és a Vatikán közt folyó alkudozások megszakadtak, a kulturharcz tehát újra meg fog indulni. Bismarck hevesen vádolja a pápát, hogy a németországi katolikusokat a kormány ellen izgatja. „Nagyon sok magas és alacsony állású pap egyenesen tagja a kormányellenes törekvéseknek — mondja Bismarck — és azon politikának, melynél fogva támogatják a szoczialistákat, védelemre talál a leggazdagabb és legelőkelőbb nemesség tagjainak részéről, a minél semmi más befolyást nem lehet feltételezni, mint a gyóntatótáya befolyását a férfiakra s még inkább az asszonyokra.“ A németországi katolikus egyház állapotát pedig így jellemzi: „A papság folytatja azt a szerepet, mely mind jobban elidegenit az államtól és a lakosságtól. A papság kevesbülése, a püspökök eltűnése, a lekipásztorkodás hanyatlása a legélénkebb rokonszenvet kelti bennünk katolikus polgártársaink iránt, kiket ily módon elhagynak lelkészeik, mintán a lelkészek, politikai és laikusokra nézve nehezen érthető indokokból, megtagadják a lekipásztorkodást.“ Az egyházpolitikáról szóló törvényjavaslatot a porosz képviselőház, heves vita után, egy 21 tagú bizottsághoz útasította, újabb szövegezés végett. A törvényjavaslatot két szempontból támadták meg. Először, hogy a kormány meghunyászkodott és engedékeny akar lenni a törvények iránt;

másodsor, hogy a törvényjavaslat az egyházat kötözött kezekkel akarja kiszolgáltatni az állami hatalomnak. A törvényjavaslattal szemben a vatikán organumai is állást kezdenek foglalni. A „Voce dellá Verità“, a melyet állítólag a jezsuiták generalisa inspirál, excommunicatióval fenyegeti azokat, a kik elfogadni merészlik a javaslatot.

Olaszország.

(A pápa a magyarokról.)

Samassa egri püspök jelenleg Rómában időz, s a pápa által fogadtatván, XIII. Leo nagy rokonszenvenvel nyilatkozott előtte Magyarországról, mely annyit használt a kereszténységnek és biztosította az érseket, hogy ő azon pápáknak utóda, a kik Magyarországra mindig kiváló tekintettel voltak, s a legmelegebb rokonszenvet érezték iránta. És hogy ezek nem csupán szavak, — tette hozzá kegyes mosolylyal a pápa, — ezt bizonyítja az is, hogy ő szándékosan magyar művész (Soldatics) által festette le magát, mikor arczképét Bécsbe küldte, ő felségeik jubeliumának ünnepeére. Bizonyítja továbbá, hogy már eleve gonddal volt arra, hogy közvetlen közelében magyar is legyen. E célból ifjabb gróf Zichy Ferenczet (a volt konstantinápolyi nagy követ fiát), daczára fiatalságának, s daczára annak, hogy másoknak több igényük lehetett, nevezte ki kamarásának, s így Zichy közvetlenül a pápa közelében hetenként egyszer sétára kíséri őt. Nagy érdeklődéssel kérdezősködött Magyarország viszonyairól s államférfairól. Ha azonban egyes államférfiainkat nem is ismeri, annál jobban ismeri mindazon főkérdéseket, s azoknak részleteit, melyek Magyarországon mozgatják a közéletet.

—z—y.

AZ „ERD. PROT. KÖZLÖNY“ TÁRCZÁJA.

A KERESZTYÉN VALLÁS A JAPÁNIAK ÍTÉLŐ-SZÉKE ELŐTT.

(Bemmo oder des Frrthums Darlegung, eine Abhandlung gegen den Christenglauben, von Jasui Tschuchei (ein jeddoser Gelehrter). Mit einem Vorwort von Schimadzu Saburo, aus den Japanischen ins Englische von John Harrington Gubbins, deutsch von Karl Friederici.*)

Az európaiak 1543-ban léptek először japáni földre. Ez időtájtban ugyanis néhány portugall hajós vetődött Japán partjaira, mely ország létezéséről az arab hajósok hagytak fenn, kevés hitelre talált, szájhagyományokat. E hajósok sorsáról más részletet nem tudunk. — Hat év repült el ezután, s néhány jezsuita, Xavér Ferenczcel élőkön, e távoli országba jött, hogy a keresztyén vallást a pogányok között is terjeszsze. Buzgalmuk folytán három évtized alatt csaknem 200,000 japáni vette fel a keresztyén hitet, s 200 fényes templom épült. E tekintélyessé vált egyház nagy pompával indított útnak kebeléből egy küldöttséget V. Sixtushoz Rómába. A nemes buzgalom mellett azon-

*) „Bemmo, vagy a tévedés megvilágítása; értekezés a keresztyén hitelvek ellen, Jasui Tschucheitől (egy jeddói tudóstól). Előszóval ellátta Schimadzu Saburo, a japán nyelvből angolra fordította John Harrington Gubbins, németre átültette Friederici Károly.“

ban a jezsuiták ravasz szelleme sem tudta magát megtagadni, s a szerzet Japánban időző tagjai, ily tekintélyes egyház élén látva magukat, az állam-kormány testületébe is be akartak furakodni. Ez, s még azon körülmény, hogy maga a vallás is kétségbe vonta földi, illetőleg világi felsőbb hatalom isteni voltát (mi a japániak nézetével e tekintetben merően ellenkezett, s politikai viszályoknak is okul szolgálhatott) elég nagy oknak látszott a japáni császári kormány előtt arra, hogy egy nyolcz napig tartó keresztyén autodafét rendeljen el 1587-ben, a mely üldözés kezdete lett a későbbi, kisebb-nagyobb időközökben megújuló, keresztyénellenes mozgalmaknak. A harcot ezután mindkét fél bámulatos hideg vérrel folytatta, mig nem a hollandok, kik a tengeri kereskedelemben több előnyt kivított portugalloknak halálos ellenségei voltak, ez üldözésben a pogány féllel fogtak kezét, s a dolgot annyira vitték, hogy a japániak egész biztossággal elmondhatták, hogy keresztyén missioi törekvéseknek, egy időre legalább, országukban szárnya van törve, s minden lehető keresztyénies irányú mozgalmak elfojtása felől, egy 1666-ban felállított inquisitio felelősséget is vállalt. A keresztyének hathatós ellenállása azonban 1743-ban egy még szigorúbb rendelet kibocsátását tette szükségessé ellenök, a mely rendeletet a

Japániaiak, száz évvel később, még szigorúbban akartak formulázni, s ezt meg is tették volna, ha partjaikon amerikai ágyúk megdöröklése a közvéleményt e tekintetben meg nem változtatta volna. 1854-től kezdve, midőn a japáni kormánytól európai nagy hatalmasságok a legelső koncessziót kicsikarták, az engedmények gyorsan követték egymást, s bár ha több konzervatív fejedelem e tekintetben visszahatást is kezdeményezett, külföldi nagy hatalmasságok beavatkozása a keresztyének állapotát Japánban egészen biztosította, különösen a jelenleg uralkodó mikadó alatt, a kinek kezében először egyesült az egész japáni birodalom feletti uralom, s a ki az európai szokásai, erkölcsi s kulturája iránt nagy előszeretettel viseltetik.

Igy állván a dolgok, belátták a japániaiak, hogy erővel mit sem lendíthetnek ügyökön a keresztyén vallással szembe. Tudósaik a keresztyén vallást babonák tömkelegének tekintették, mely a japániaknál legszentebb fogalmakat, mint a háza, a szülői szeretet, a világiak fennhatóságának fogalmát számba se veszi, s szellemi fegyverekhez nyúltak. Összegyűjtötték tehát 178 különféle keresztyén konfessziót, s azokat a figyelemre méltóbb pogány vallásokkal egy konciliumon összevetették, hogy így minden vallás legjavát kiválasztva, s egyszerves egészsztömörítve, ezt az egész birodalomban államvallásá tegyék. A keresztyének azonban nem szándékoztak vallásukba pogányos elemeket is felvenni s részükről a dolgok illetén állásába nem nyugodtak bele. A japániaiak azonban a keresztyének képviselőit a konciliumban a bibliával, mint a keresztyén vallás főkútfejével pótolván, jogosultaknak érezték magukat a keresztyén vallás felől is ítélni.

Ilyen viszonyok között egy Schimadzu Saburo nevű gazdag ember, időszerűnek vélte a „halvány koldusok“ vallását bíráló s Jasui Tschuchei nevű tudós által irt röpratot saját költségén kiadni. A művet sajátkezűleg irt előszóval látta el.

Ezután áttérhetünk a könyv érdemleges ismertetésére, de erről a jövő számban.

(Folytatása következik.)

—z—y.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1880. június 5-én.

— Főt. püspökünk, — b. Vay Miklós ő nagyméltósága meghívására, — f. hó 1-én Budapestre utazott, résztveendő a ref. főgondnokok és püspökök tanácskozásában.

— Helybeli főtanodánkban a nyári közvizsgálatok f. hó 19-én fognak megkezdődni.

— A hidvégi ref. paplak máj. 27-én megható családi ünnepély színhelye volt. Nagy Sándor paptársunk és kedves neje egyik leányukat adták férjhez, Király Sándor ottani tanítóhoz. Az ifjú boldog párt Szász Károly eskette, több mint húsz évvel ezelőtt az örömapának, mint egyik legrégibb, gyermekkori barátjának tett ígérteét váltva be. A násznagyi tisztet Bereczki Sándor teljesítette, kinek if-

jonti kedélye s eleven szelleme fölött nyomtalanul röppen-tek el az évek, s ki az esketést követő lakomán kifogyhatlan humorával nagyban emelte a diszes vendégkoszorú vidám hangulatát. A vendégek száma meghaladta a negyvenet. A Vályi-, Király- és Nagy-családok tagjain, mint rokonokon kívül, jelen voltak: Szabó Károly, dr. Jenei Victor, Hegedüs István, Debreczeni József, Róth Pál, Császár Bálint, Csulak Zsigmond, Bihari Sándor, Bodola Sámuel stb. mint a család tisztelői s barátai. A hangulatteljes vendégségnek a késő éj vetett véget. E sorok írja felette sajnálja, hogy hivatalos teendői miatt nem vehetett részt e szép ünnepélyben, de jelen volt lélekben, s áldást kért Istentől az ifjú párra, hogy boldogságukban találhassák és élvezhessék a derék örömszülőik szülői szeretetük édes jutalmát.

— Gyász hírek. Vajasdi Szilágyi Sándor, nemes Alsó-Fehérmegye képviselő bizottságának tagja, a vajasdi egyházköztség presbytere, Tokos Sándor ref. paptársunk s esperes, apósa élete 74-ik, boldog házassága 28-ik évében, május 20-án jobb létre szenderült. Nyugodjanak békében a derék agg férfit hamvai! — Tolnai Lajos, m.-vásárhelyi paptársunkat érzékeny csapás érte: egyetlen kedves kis leánya a roncsoló toroklob áldozata lett.

— Az unitárius atyafiak mozgalmát indítottak, melynek célja Budapesten unitárius templom építése. Adakozási fölhívást bocsátottak ki, s folyamodtak segélyért angol és amerikai hitrokonaikhoz is. Múlt hó 30-án Budapesten az evangélikus iskola nagy termében istentiszteletet tartottak, melyben, az ottani unitáriusokon kívül, feles számú hallgató vett részt más felekezetűekből is. Péterffy Dénes, helybeli unitárius tanár s lelkész, mondott buzdító beszédet. Az istentiszteletet barátságos lakoma követte, melyben az ottani unitáriusok kitünőségei közül Hajós János, Orbán Balázs, Jakab Elek, Buzogány Áron stb. vettek részt. A buzdó kezdeményezésre Isten segédelmét kérjük.

— Fogarasi Mihály, az erdélyi katolikusok agg főpásztora, — mint részvétellel értesülünk, — az őt ért szélhűtés következtében a legaggasztóbb állapotban van, s kimulása minden órán várható.

— A Szentföld vagyis Palesztina állapotáról borzasztó leírást közöl egy angol lap. Az ország nagyobb része, — írja e lap, — egészen kopár, nincs rajta fa, s a nyomorult lakosság alig műveli a földet. Útak nincsenek, kivéven Jeruzsálem és Jaffa közelében. Háziállat igen kevés van, s a házak csak sárkunyhók. Ennek daczára minden meg van adóztatva, minden gyümölcsfa, s így nem ültetik, minden tehén, ló stb. minden zöldség, melyet magánkertből eladnak. A tojásokból minden nyolczadik adóba vétetik. Több kerületben az adószedést a legtöbbet ígérőnek adják. A gazda gabonájából semmit nem adhat el, mielőtt az összes gabona össze nincs hordva, s az adószedő a maga részét ki nem vette. Ez idén kétszeres adót fognak szedni, mert két rosztás után bő termés ígérkezik. A Szentföld ekkép egy lakatlan pusztaság. Stracey azt indítványozza, hogy az egész Szentföldet meg kell vásárolni a szultántól 40 millió forintért, vagy önálló fejedelemséggé kellene alakítani.

H I R D E T É S .

A MAGYAR-FRANCZIA BIZTOSÍTÓ RÉSZVÉNY-TÁRSASÁG,

MELYNEK

20 millió frankot, azaz 8 millió arany forintot

tevő alaptőkéjéből részvényesei által mindjárt kezdetben

10 millió frank, azaz 4 millió arany forint

készpénzben befizettetett, s részint magyar állami értékpapirokban, részint a főváros első rendű pénzügyintézeténél helyeztetett el, — mind igazgatósági székhelyén **Budapest**en, mind az ország különböző pontjain állított vezér- és főügynökségei által már megkezdé működését és

B I Z T O S Í T

- a) **tűzvész és robbanás** által okozott károk ellen, ingó és ingatlan tárgyakat;
- b) **jégkár ellen** minden mezőgazdasági terményt;
- c) **szállítmányi károk** ellen szárazon vagy vizen szállított javakat;
- d) **az ember életére**, minden ismert módozat szerint s azon különös kedvezményekkel,

hogy a biztosított tőke 10,000 frt erejéig, párbaj vagy öngyilkosság esetében is kifizettetik; haláleseti biztosításoknál a díjhátrálékok és leszámítolási kamatok a biztosított tőkekifizetésnél nem vonatnak le; a biztosított halálakor esetleg kiderülő korkülönbség nem tekintetik semmiségi esetnek, hanem kifizettetik a magasabb életkornak megfelelő tőke; a biztosított tőke évenkénti kisorsolás útján, esetleg előbb is, kifizettetik akkép, hogy ha p. o. egy 30 éves egyén halála esetére 2000 frtot biztosít, kötvényéhez 2 drb 1000 frtos igényjegyet kap, melylyel az évenkénti kisorsolásban részt vesz, s ha ezeknek egyike a következő évben kihuzatik, neki 584 frt készpénz azonnal kifizettetik, s fennmaradván biztosítása az egyik ezer frt után díjat többé nem fizet, ki nem huzott jegyével pedig a további kisorsolásokban részt vesz.

A társaság rendkívüli nagyságú alaptőkéje, melyet működésének mindjárt kezdetén a biztosító közönségnek garancia képen nyújt, kezesség arra nézve, hogy általa az **előforduló károk a leggyorsabban és méltányosabban fognak rendeztetni és kifizettetni**. Más részről a társaság az iránta már is minden oldalról nyilvánuló bizalmat, valamint eddig tanúsított rokonszenvet az által is fogja igazolni, hogy díjszámításainál a közönséget **mindazon kedvezményekben részesíteti**, melyeket egy solid alapon működő társaság biztosító feleinek nyújtani képes.

Biztosítási ajánlatok benyújthatók, s minden irányban bővebb felvilágosítások nyerhetők, úgy alólirt főügynökségnél, mint az ország nevezetesebb helyein már felállított kerületi ügynökségeknél. Felhívjuk egyúttal mindazon tisztelendő lelkes, tanító és jegyző úrakat, kik intézetünk ügynökségét elvállalni hajlandók, hogy ez irányban ajánlatukkal alólirt főügynökséghez sziveskedjenek fordulni.

Kolozsvár, 1880. június hóban.

A MAGYAR-FRANCZIA BIZT. TÁRSASÁG KOLOZSVÁRI
FŐÜGYNÖKSÉGE:

SZAKÁCS KÁROLY S. K. SCHÖNHOFER EMIL S. K.
titkárok.

Megjelenik

minden vasárnap.

Szerkesztési s kiadói szállás:

b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi s anyagi
ügyeit illető minden külde-
mények czimzandók.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Hirdetési díjak:

Kétszer hasábozott garmond
sor vagy annak tere 5 [kr.
Bélyegdíj minden beigtatás
után 30 kr.

Nagyobb és többször megje-
lenő hirdetéseknel külön ked-
vezményt nyujt a kiadóhivat-
al

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Separatum votum. Szász Béla.— Egyházke-
leti közgyűlés. r. t. — Tanügyi jelentés az erd. ev. ref. egyházke-
rület 1878—79 évi tanügyi állapotairól. Összeállította: Parádi Kál-
mán, egyház. tanügyi előadó. — Egyházi lapszemle. — *Külföld:*
(Helvétia, Anglia) —z—y. — Irodalom. — *Tárca:* Kis leányom
emlékére. (Meggalt május 16.) *Tolnai Lajos.* — A kereszttyén vallás
a japániak ítélőszéke előtt. (Folytatás.) —z—y. — Különfélék.

Separatum votum.

I.

Kolozsvártt, 1880 junius 11-én.

Különvéleményt adok, mely nem vétetik ugyan sem-
mi nemű testület jegyzőkönyvére, de melynek, az én fel-
fogásom szerint legalább, megvan az a legfőbb nyoma-
téma, mely szavazatnak részébe juthat: az igazság mel-
lett szól. Tagja sem vagyok annak a testületnek, melynek
működéséről s illetőleg egy szabályszerűen hozott, de sza-
bályok ellenére alterált, határozata mellett felszólalok, —
hanem azért mégis vindikálom magamnak, mint az egye-
temes magyar protestáns egyház tagjának, a jogot, hogy
bírálatot mondassak a fölött az eljárás fölött, melyet
szabályellenesnek tartok, s mely az egyetemes magyar
protestáns egyházban az én csekélységemet is illeti és
érdekli. Következése sem lesz e különvéleménynek, a meny-
nyiben tudom, hogy vissza nem változtatja a megváltoz-
tatott határozatot, — de azért a mennyiben csakugyan
mellette szól az igazság, meg lesz hatása, ha bár csak
elméletileg is. Sok cseppből pedig, idővel tenger lesz.

De térjünk a dologra.

A magyar korona területén élő reformátusok tör-
vényszerű képviselete, ez idő szerint, az öt egyházkerületet
illeti; az öt egyházkerület bizonyos közös érdekű ügyei-
nek intézésére szolgáló szervezetelmunkálatainak meg-
tételére megbízó-levéllel ellátott képviselőket küldött, kik
eme ható-körben az egyetemes konventet alkotják; e kon-
vent egyfelől nagy-bizottságot és albizottságokat küldött
ki az illető tervezetek megkészítésére, másfelől felhatal-
mazást adott az öt egyházkerület főgondnokainak és su-
perintendenseinek, hogy az egyetemes egyházat az állam-
kormányval szemben, a középtanodai törvényjavaslat kér-
désében (s csak ebben) képviseljék.

Van tehát nekünk magyar reformátusoknak (az egy-
házakat, egyházmegyéket és közigazgatási közegeket nem

említve) ez idő szerint intézkedési joggal bíró testületünk:

a) az egyházkerületi közgyűlések — az összes egy-
házi ügyek törvényhozási ellátására;

b) az egyetemes konvent, az egyesítési tervzet elő-
készítésére, a maga véleményező nagy- és albizottságai-
val — és

c) a főgondnokok és superintendensek collegiuma
megbizva a konvent által avval a specialis missioval, hogy
a középtanodai törvényjavaslat kérdésében az öt egyház-
kerület nevében representáljon az államkormányval s tör-
vényhozásnál a szükséghez képest.

Ezeket az intéző hatalmakat ismerem ma az egye-
temes egyházban, intézkedéseik előtt meghajlom, még ha
nem tartanám is egyiket-másikat helyesnek.

Úgy látom azonban, hogy lassan-lassan egy negye-
dik intéző hatalom is keletkezik egyházunkban, melyről
sem egyházi törvények, sem törvényes testületeink sza-
bályszerű határozatai nem tudnak semmit, de a mely azért
a legjobb úton van arra felé, hogy legfőbb hatalommá
nője ki magát, s képzeletivé tegye valamennyi többi testü-
let jogát és hatalmát, a legszeretreméltóbb katolikus
módon maga gondolkozván a laos helyett, s gondoskodván
igy a hivek üdvösségéről.

Hivják pedig ezt az újan keletkezett s szám szerint
negyedik intéző hatalmat „ref. egyetemes értekez-
let“-nek, tagjai, a kiket az elnök (ha jól sejtjük a kon-
venti tagok közül) meghívni jónak lát, s ható-köre kö-
rülbelől nagyobb a konventénél, a mennyiben superrevi-
deálhatja s meg is változtathatja annak határozatait.

Legalább mi ezt olvassuk ki a „Protestáns egyh.
és isk. Lap“ idei 23-ik számában foglalt tudósításból,
mely szerint a „ref. egyetemes értekezlet“ megtartott
jun. 1-én, jelen volt három főgondnok (a dunántúli és
erdélyrészi hiányzott), öt püspök, és a 40 konventi kül-
döttből hét. Az értekezlet tudomásul vevén a konvent
által kiküldött főgondnoki és superintendensi collegium el-
járását és a középtanodai törvényjavaslat sorsát, megállá-
pitotta a konvent bizottságainak a zsinati előmun-
kálataokra vonatkozó legközelebbi teendőit, útasítást
adott az egyetemes tanügyi bizottságnak, közvetve a su-
perintendenciák őszi gyűléseinek, s elhatározta, hogy
a konvent f. é. szept. 13-ikán és pedig Budapesten ül
össze.

Nota bene: tudunkra nem minden konventi tag kapott az „egyetemes“ értekezletre meghívást, a mi ellen nem lehetne szó, ha az értekezlet nem akarna „egyetemes“-ként, hanem csak portialisként szerepelni, s ha és főképp nem intézkednék, hanem csak értekeznek és pedig nem úgy intézkednék, hogy egyszerűen megváltoztatja a konvent határozatát.

Az 1879 szept. 10–13 diki debreczeni egyetemes konvent jegyzőkönyvének 42-ik pontja alatt ugyanis ez áll: „42. Nagy Péter püspök úr az erdélyi egyházkerület nevében felkéri a konventet, hogy közelebbi gyűlését Kolozsvárra tűzze ki. Határozat: A meghívás köszönettel fogadtatik, s a konventi gyűlés helyiségéül — azon alkalomra, midőn a zsinati előmunkálatok tárgyalása folytatni fog, Kolozsvár tűzetik ki.“

Főt. Nagy Péter, ehhez képest, 1879 nov. 2–5-iki kolozsvári egyházkerületi közgyűlésünknek jelentést tett a meghívásról és határozatról, mire közgyűlésünk jegyzőkönyvének 15. pontjában kimondá:

„A jövő évbentartandó konventnek Kolozsvárra lett meghívását helyeslő tudomásul veszi, és fölhatalmazza az áll. ig. tanácsot a konvent tagjai fogadása végett a szükséges intézkedések megtételére“

A meghívás, konventi határozat, püspöki jelentés, egyházkerületi közgyűlési végzés azonban mind semmis, mivel az u. n. „egyetemes“ értekezlet másként intézkedett.

Ez a száraz tény — magában véve elég jelentéktelen körülményre vonatkozó ugyan, de még sem hallgathatom el separatum votumomat, azokért a consequentiáknak, melyek e csekély kezdetből származhatnak.

Ezekről azonban jövőre.

Szász Béla.

Egyházkerületi közgyűlés.

Hatodik és utolsó nap, május 27-én.

A hatodik és utolsó napon, Zeyk Károly főgondnok úr elnöklete alatt, a következő fontosabb ügyek intézettek el:

— A kolozs-kalotai egyházmegye indítványa folytán a közgyűlés kimondotta, hogy ugyanazon egyházmegye valamelyik más papi állomására megválasztott az özvegy-árvai alapba fizetésének csak azon többletét tartozik fizetni, a mennyivel új papi állomása felelőzetése elhagyott állomása felelőzetését felülmúlja.

— Püspök afa indítványára, a papválasztási szabályok VIII-ik fejezete 37-ik és 38-ik szakaszainak módosításával kimondotta, hogy oly papjelöltek, kik két évig püspöki titkárok voltak, ha jelesen képesítették, a második, ha egyszerűen képesítették, a harmadik osztályú egyház-községekbe pályázhatnak.

— A kolozs-kalotai egyházmegye indítványára a népiskolai Útásítás és Rendszabályok 69-ik §-ának módosításával kimondotta, hogy az egyházmegyei tanügyi bizottság

tagjai sorában a tanítók közül is választandó egy, három évenként.

— Az uzoni egyházközségnek, miután három tanítóval ellátott népiskolát tart fenn, a szervezeti törvény II-ik fej. i., pontja értelmében külön képviselő választása engedélyeztetett.

— A sepsi egyházmegyének a n.-borosnyói papválasztás ügyében tett azon sérelmes fölterjesztése nyomán, mely szerint ez ügyben az illetékes sepsi törvényszék helyett a kézdi delegáltatott a közfőtörvényszék által, az állandó ig. tanács útasított, hogy a delegatio jogának mely hatóságok által és miként leendő gyakorlására nézve terjeszsen elő törvényjavaslatot a jövő évi közgyűlésre.

— Az állandó ig. tanács évi működésére vonatkozó jelentés tárgyalása rendén:

a) Az ig. tanácsnak buzgó és lelkiismeretes munkálkodásáért elismerés szavaztatott.

b) Az egyházmegyék újabb beosztását illetőleg kimondatott, hogy a még nem nyilatkozott egyházmegyék, zárhatóidő alatt, véleményadásra felhivandók, s ez ügy a jövő közgyűlésen érdemlegesen tárgyalandó lesz.

c) A domestika javára a gyűjtés tovább folytatandó s az államsegélyből 1881-en kezdve e célra évenként 6000 frt tőkésítendő; püspök afaának 200 frtnyi adományáért köszönet szavaztatott.

d) Az államsegélyre nézve kimondatott, hogy abból állandó évi segélyek a jövőre nézve nem fognak rendszeresíteni.

— A sepsi-szt.-györgyi tanodánál rendszeresítendő tanszékek sorrendje a következőleg állapított meg: 1. Klasszika literatura. 2. Mennyiség-természettan. 3. Magyar nyelv-történettudomány.

— A tanítói nyugdíj-fizetés miatti terheltetés ügyében az ig. tanács útasított föliratilag kérelmezni a válás- és közoktatásügyi miniszteriumnál, hogy oly egyházközségek, melyek nemzetiségi s vallási tekintetben veszélyeztetve vannak, a nyugdíj-illeték fizetése alól mentessenek föl.

— Kimondatott, hogy a jövő évi közgyűlés, pünkösöd utáni első vasárnapon kezdve, Kolozsvárt fog megtartatni.

A közgyűlés tárgysorozata ki lévén merítve, Császár Bálint, polgármester úr, Sepsi-Szt.-György városa nevében meleg szavakban mondott köszönetet a meghívás elfogadásáért, a szt.-györgyi tanoda ügyében hozott bölcs határozatért. Szavára Zeyk Károly, főgondnok afa válaszolt, örömet fejezvé ki a fölött, hogy a lefolyt közgyűlés nagyfontosságú határozatait a vendégszerető város kebelében tartotta meg. Püspök afa, a tagok nevében, köszönetet mondott az elnöklő főgondnokoknak, Sepsi-Szt.-György városának s érdemes polgármesterének, mint szives házigazdának, s evel a közgyűlés, élénk éljenzés közben, szétoszlott

r. t.

Tanügyi jelentés

az erd. ev. ref. egyházkerület 1878—79 évi tanügyi állapotairól.

Összeállította:

Parádi Kálmán,
egyházk. tanügyi előadó.

Harmadszor van szerencsém legfőbb törvényhozó testületünk színe előtt oktatásügyünk állapotait regisztrálni és viszonyait felfejteni. Még mindenik jelentésemben rámutathattam — a lényeges viszonyok és állapotok regisztrálása mellett — fejlődő organismusunk egy-egy új alkotására; első ízben népiskoláink új törvényére; másodízben középiskoláink új tantervjavaslatára. Most is, a napirenden lévő tervezetek sokaságából, ki kell emelnem egyet, mely minket, mint közvetlen részeseket, igen közelről érdekel.

A múlt évben, itt helyt, S.-Szt.-György nemes városában, egyházkerületünk tanfőrfiai évi közös tanári értekezletükön főtárgyként megvitatták a nevelési rendszerek napjainkban divó terveit és megállapítottak egy tantervjavaslatot erd. ref. gymnasiumaink számára. Ezen, alig fél éves időszakról adandó jelentésemben örömmel jelezhetem tanáraink reform-törekvésének és tervezgetésének széles körre kiterjedt folytatását; jelezhetem azt a nagyjelentőségű törekvést és munkásságot, mely az egyetemes ref. egyházban az öt superintendenciának tanügyi tekintetben való érintkezése és együttműködése folytán nyilvánult.

Tudva van mindnyájunk előtt, hogy a Debreczenben tartott múlt évi konvent részéről az egyetemes tanügyi bizottság azzal bízott meg, hogy a köznevelés és közoktatás szervezetére vonatkozó, indokaival együtt általánosságban elfogadott javaslatot, az egyházkerületeknek arra vonatkozó észrevételeivel együtt, vizsgálja át és véleményes jelentését az egyetemes konventhez terjeszse fel. E mellett kívánatosnak mutatkozik, hogy az országos középiskolai törvény létrejötte előtt a reform. egyházban a tanügy teljesen rendezve legyen, vagy legalább annak szabályozására a szükséges előintézkedések megindíttassanak, rendszeres javaslatok készíttessenek, mert csak ezek által reményeltünk befolyást gyakorolni az országos nevelési és oktatási rendszer megállapítására.

Ily közérdekű okokból folyó felhívásra összeült az egyetemes tanügyi bizottság múlt évi november második felében, Budapesten, és sokágú feladatának egy részét — az egyházkerületektől felkért tervek, vélemények és adatok alapján — megoldotta, a többinek előkészítéséről pedig gondoskodott.

A jelen ülés folyamában lesz alkalma a főtiszteletű egyházkerületi közgyűlésnek ama bizottság üléseiről vezetett jegyzőkönyvet megismerni és állandó ig. tanácsunknak arra vonatkozó véleménye alapján tárgyalni; azért részletesebb ismertetésébe most nem bocsátkozom, hanem azon javaslatokat méltatom csak pár szóval, melyeket a bizottság megmunkálásra kitűzött, s melyeket az illető albizottságok valóban el is készítettek.

Egyik albizottság*) munkálata: egy 8 és egy 9 évi

*) Ezen bizottság tagjai: Tarczay Lajos, Gönczi Pál, Gáspár János, Hegedüs László és Tóth Sámuel.

tanfolyamra kidolgozott tantervjavaslat. Kiváló szakértelemmel és a meggyőződés hangján okadatolt tervjavaslat az, melyet az albizottság az 1850 óta divó Thun-Bonitz féle nyolcz osztályú rendszer ellenében kilencz osztályra dolgozott ki, azon meggyőződéstől vezéreltetve, hogy a felsőbb tanulás alapjaiúl szolgáló tantárgyakat a tanuló nyolcz év elforgása alatt sikerrel meg nem tanulhatja, hanem azokon csak formásként hatolhat át az érettségi vizsgálatig; hogy csak áthatolhasson, kénytelen az iskola a tanulóra oly munkaterhet róni, mely alatt a fejlődésben lévő gyermek és ifjú testileg és szellemileg megtörpül. A tanuló testi lankadsága, érző szervei megromlása, kevésvérűsége, testi elsatnyulása, ezekből folyólag tanulási kedve elhalása, a gymnasium körében általános. Ugyan e megszorítás okozza azt, hogy a tanuló a hallottakat és tanultakat fel sem dolgozhatja, gondolatai írásba foglalására s annak kellő gyakorlására elég időt sem vehet; hogy több fontos tantárgyat mellőzni kell; s ez az oka, hogy a gymnasium mai időben felületességre vezetia tanulókat. — E kilencz osztályra tervezett javaslat szerint a tanítás első fokán, a gymn. I. és II. osztályában, előtérben a szemléltetés áll, melyek eszköze a természetrajz és a földrajz. Hozzá csatlakoznak a kitaláltatás eszközei: a magyar nyelv és a számtan. Itt vezette be új tárgyként a latin nyelv.

A tanítás második fokán, a III. és IV. osztályban, még mindig a szemléltetés és kitaláltatás állanak előtérben. A tanítás eszközeiül maradnak az első fokon megkezdett tantárgyak; új tantárgyúl belép a német nyelv.

A tanítás harmadik fokán, az V-ik és VI-ik osztályban, a szemléltetési oktatás háttérbe szorul, melynek jellege mögött kezd a tanítás az abban nyilatkozó lényegét keresni, s módszerében kezd a tudományos alak felé hajlani.

A természetrajz és a természeti földrajz tanítása megszüntettetik, s helyükre előlép a történelem saját (politikai) földrajzával és a mennyiségtan, egy lépcsővel magasabb fokával, valamint a komolyabb klasszikusok — a latin és a görög nyelv tanulása.

A tanítás negyedik fokán, a VII, VIII és IX-ik osztályban, a részletek és azok ismerete csak az egész miatt kerestetik, értékkel az által bir. Annálfogva a tanítás harmadik fokán megkezdett tantárgyak folytatásához csatlakoznak itt: a vegytan, az élettan, a természettan és a philosophia; mind oly tantárgyak, melyek a tanítás épen most kiemelt jellemének fokról-fokra inkább megfelelnek.

A tanítás három első fokán felvett tantárgyakhoz, mint a szemléltetési oktatást kiegészítő, csatlakoznak különösen a látás, hallás, egyszersmind a kézi s általában a testi ügyesség kiművelésére szolgáló tantárgyak: a rajzolás, éneklés és testgyakorlás.

Nem lehet célom, főtiszt. egyházk. közgyűlés, e szép rendszert érdemlegesen ismertetni; annál kevésbbé az, hogy reá észrevételeket tegyek, vagy hogy ennek ellenében a nyolcz éves tanfolyam czélszerűségét vitassam. Csak megjelölni kívántam az eszmét, mely a tervezők munkáját áthatja, kik különben maguk is bevalóják, midőn a gymnasi-

umi tanfolyamnak 9 évre kiterjesztését indítványozzák, hogy nem valami különös újítással lépnek az egyetemes tanügyi bizottság s általa a főtiszt. egyházkerületek elé, hanem iskoláinknak az ötvenes éveket megelőzőt időkből fennállott rendszerét óhajtják csak helyreállítani.

Egy másik albizottság*) a középiskolák igazgatására, belrendtartására és fegyelmezésére vonatkozó szabályokat dolgozta ki. A kiinduló pont és az alapelvek ugyanazok, a melyek a konvent által már általánosságban elfogadott „köznevelés és közoktatás szabályzatá“-ban le vannak téve, úgy, hogy az egész szabálytervezet ama főtörvényjavaslat kiegészítő részének tekinthető. Hogy az egyházkerületek a főfelügyeletet miképp gyakorolják az egyes iskolák szellemi és anyagi ügyei tekintetében, erre nézve határozott véleményt mondani azért nem akar a bizottság, mert az egyházkerületek viszonyai és körülményei oly különbözők, hogy mindaddig, míg a konventi javaslat értelmében közös költségén tanfelügyelők nem neveztetethetnek, nem is lát más helyesnek, mint azt, hogy az egyes egyházkerületek oly alakban és oly módon gyakorolják a felügyeletet, a mint az körülményeik szerint a legcélszerűbbnek látszik.

Egy harmadik bizottság és illetőleg Molnár Aladár a ref. egyházban a középiskolai tanárok képzésére és képeztetésére vonatkozó szabálytervezetet dolgozott, az állami hasonnemű tervezeténél sokkal szigorúbb mérték szerint.

Egy negyedik albizottság**) a tanmódszer megállapítására és az alkalmas kézikönyvek kiválasztására való kiküldve; de ez feladatát nem oldhatta meg, mert meggyőződött arról, hogy a dolog természetes rendje szerint először a tanterv készítésére el, azután az egyes tudományzakra, abban megszabott anyagbeosztás szerint állapítandó meg a tanmódszerre vonatkozó utasítás, s végre ezek mindegyikének tekintetbe vételével veendő birálat alá a tankönyvek akképen, hogy a megkivántató tartalmi igazság és nyelvezeti tökély mellett terjedelmök megfelel-e a kiszabott óraszámnak, rendszerük és beosztásuk a helyesül elfogadott tanmódnak és irányuk az iskolai osztály növendékei általános képzettségi fokának, melynek részére tankönyvül ajánlatni szándékolatik. A tankönyvek revíziója e szerint azon időre halasztatott, a mikor a tanrendszer és az ennek kiviteléhez szükséges módszeres utasítások, az egyházkerületi közgyűlések nyilatkozatainak meghallgatása után, véglegesen megállapítva lesznek. És ennek a törekvésnek — a maga idején — csak üdvös hatása és eredménye lehet, mert ha tantervünk alapelveire és belső berendezésére nézve lényegesen el fog térni az állami tervezettől, — a mire a benyújtott javaslatok alapján kilátásunk van, — kétségtelen az, hogy lesznek tudományzajok, a melyek tanításához alkalmas kézikönyveket nem fogunk a hazai középiskolai tankönyvirodalom terén találni. Ezen esetben lesz helye az anyaegyház gondoskodásának; majd akkor kell buzgón tö-

*) Tagjai: Szász Károly, Bihari Sándor, Fejes István és Joó István.

**) Tagjai: Ballagi Mór, Szinnyei Gerzson, Antal Gábor, Páradi Kálmán és Békési Gyula.

rekednünk arra, hogy minden szakra valóban alkalmas kézikönyvek készíttessenek az öt egyházkerület anyagi és szellemi erejének egyesítése és felhasználása folytán.

Ime, főtiszteltű egyház. közgyűlés, az egyetemes tanügyi bizottság munkás tagjai oly stadiumba juttatták az alig egy évvel ezelőtti megindított szervezkedést, hogy a magyar reformált tanügy alapelveiben egyöntetű organizációjának hova-további megállapításához biztos reményt köthetünk. Igaz, hogy e javaslatok felett előbb még magának a tanügyi bizottságnak kell egyértelemre juttatnia; igaz, hogy ki kell küldetniök az egyházkerületekhez véleményezés végett, és hogy csak ezen — tán nagyon is eltérő — vélemények kiegyenlítése után kerülhetnek az egyetemes konvent elé végső megállapítás végett; de nem szabad felednünk, hogy az illetékes egyházkerületek hatóságainak nagy száma és az ügy fontos, de bonyodalmas volta a sürgős lebonyolítást általában nem teszi lehetővé, sőt ellenkezőleg sürgeti, az e téren működő tényezők számba vétele mellett, az alkotmányunk gyakorlata szerint való megoldását.

Erre, az országház bölcsessége folytán, időt is nyertünk, elhalasztatván a benyújtott középoktatási törvényjavaslat tárgyalása.

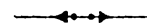
Visszatérhet a túlságos siettetéstől az a megnyugtató tudat is, mely szerint közakarató törekvésünk egyik célja kétségtelenül az, hogy magunkat megértessük az államkormány intéző köreivel, hogy köztudomásra hozzuk: mily magaslaton és mily alakban kívánjuk, — történeti múltunkhoz méltóan és a magyar nemzeti szellemnek megfelelőleg, — szervezni és szolgálni a középiskolai oktatásügyet; és e cél már el lesz a javaslatok közreadása által is érve.

A befolyás-gyakorlást illetőleg állithatom, hogy az egyetemes tanügyi bizottság múlt november havi ülésében az állami tanárképzés elégtelen és hiányos volta ellen emelkedett hang elhatott az illetékes helyre és az állami tanárképzők tanfolyamait négy évre nyújtotta meg. Az egyetemes tanügyi bizottság által megállapított érettség-vizsgálati szabályzat csaknem egész terjedelmében átvétetett a napirendre kerített, de már letűnt, országos középiskolai törvényjavaslatba.

Jelentésem következő részét a statisztikai kimutatások, a tanulmányi rend és előmenetel, a szorgalmi, erkölcsi és egészségügy valamint a tudományos gyűjtemények gyarapodásának adatai töltik ki.

Népiskoláinkról kimutatást nem irhattam, mert a most folyó tanszak még bevégetlen, a múlt 1878—79-ről pedig részletes és terjedelmes jelentést terjesztettem a főtiszt. egyházkerületi közgyűlés elé; s ennek folytán eljutottam oda, hogy a jövő évi egyházkerületi főt. közgyűlés elé mind a kollegiumokról, mind a népiskolákról egy és ugyanazon évre tartozó jelentést lehet majd készítenem. Ezúttal jelentésem a kollegiumok 1878—79-ik évi tanfolyamára vonatkozik.

(Folytatása következik.)

EGYHÁZI LAP-SZEMLE.

A „Prot. egyh. és iskolai Lap“-ban egy assessor „a fényes ekkleziákról ir vezércikket. Czikkiró, kijelentve, hogy elvi szempontból szól, ref. egyházunk több mint két százados baját az egyházközségek népességi és műveltségi különféleségében látja, mely miatt a nagyobb és műveltebb egyházközségek a felsőbb egyházi hatóságokkal örökösön újat huztak. Ennek igazolására felhozza, hogy a dunántúli kerületben sokszor állottak harcban egymással, a traktussal, sőt magával a superintendentiával Komárom, Pápa és Losonc; a dunamellékben Czegléd, Halas, Kécskemét és Körös; a tiszántúliban Debreczen, Nagvvárad, Szatmár és Németi. Mint tény felhozza, hogy a debreczeni egyházban az esperes soha sem visitál; hogy a legutóbbi papválasztáshoz az esperestől biztosokat nem kértek, csak a megtörtént választást jelentették be. A történelem tanúsága szerint Debreczen sem a múltban nem törődött, sem ma nem törődik sokat sem a traktussal, sem a superintendentiával, melynek gyűlésében majd mindig többségben van. Ez hiba, de sok részben nem maga Debreczen az oka, hanem az a körülmény, hogy a törvény nem tesz különbséget az egyházközségek között.

Kérdés: helyes-e ez! Ha elméletileg vesszük a dolgot, vagy ha az egyháztagok által viselt terhekre tekintünk, a kiváltságoknak presbyteri egyházunkban semmi helye; sőt a kisebb népességű gyülekezetek inkább volnának kiváltságra érdemesek, mint a nagyobb népességűek, mert a míg ezek közül némelyekben egyes egyháztagok e. adója 1 frtnál alig megy többre, addig amazok némelyikében egy első bérfizető gazda (kinek csak négy lova s 5—6 hold földje van) terményben, készpénzben és szolgálatban 15—20 frt egyházi adót fizet. Az elmélet tehát a kiváltság igénylésére nem ad jogosultságot; de a gyakorlat megteremti, és ha az esperes a törvénynek tiszteletet igyekszik szerezni élete gyötrelme, neve piszkolódás tárgya lesz, tönkre teszi anyagi előmenetelét, és még az is megeshet, hogy cserben hagyja az egyházkerületet, melynek legfőbb tiszte volna a maga által hozott statutumoknak tiszteletet szerezni. Az erdélyi kerületben volt ezen segítve, vagy legalább akart lenni a püspöki látogatás alatt levő egyházak kivételes helyzetével s a mélt. consistoriummal, mert az ilyen egyházakban is fordúl elő elég zűrzavar.

Meg kell szüntetni a kényszerhelyzetet. Hogyan? Ne legyenek püspöki egyházak, hanem a konvent az alkotmánytervezetbe vegyen fel még egy fejezetet a káptalanok vagyis törvényhatósági joggal felruházott gyülekezetekről, melyeknek idősebb papja legyen dekán s nagyobb számú képviselőtestületén kívül legyen annyi kisebb presbyteriuma, a hány lelkész van. Látogassa ezeket a püspök, és számadásait stb. terjeszték fel az egyházkerületi számvevőszékhez; alapítványok tartassanak nyilván egy egyházkerületi főkönyvben birtokaikkal együtt, mert az ellenőrzés még a legnagyobb, legpéldásabb egyházban sem felesleges!

Magok a traktusok, magok az esperesek fognak örülni, ha a tőlük függetlenített gyülekezetek nyügétől megszabadulnak. És ha államalkotmányunk helyesnek találja némely városokat törvényhatósági joggal felruházni: nem lesz helytelen az sem, ha a mi ref. egyházunk is szintén ismerni fog ily e. törvényhatósági joggal bíró gyülekezeteket vagy káptalanokat. A gyakorlat úgy is megteremtette ezeket. Jobb lesz e gyakorlatot szabályozva kodifikálni, mint örökös zavarban hagyni egyházi közigazgatásunkat és törvénykezésünket.

Hogy mily feltételek mellett kapják meg egyes gyülekezetek a kiváltságot? . azt döntse el a zsinat.

Még egyet! A vagyonnevelés és annak ellenőrzésén kívül a papválasztások szolgálatnak legtöbb összeütközésre okot a nagyobb gyülekezet és egyházmegye között: jó lenne valahára a papválasztásnál a képzettséget is tekintetbe venni, nem az üres kongó hang, az eltanult korteskedés és más éfféléknek biztosítani az előnyt. A káplánok és papok korteskednek; a nép és vezetői eladják magokat. Rendes, erélyes pap, nem vesztegető káplán nem kell. Pedig maga a felséges nép és hős igazgatói bánják meg később az éfféle választásokat. Igy mennek tönkre jó egyházak silány emberekkel. Klaszszifikálni kell úgy az ekkleziákat, mint a papokat, követve az erdélyi jónak bizonyult példát. A szervezkedés ideje itt van. Ha ignorálni akarjuk: orvosolva soha sem lesz!

K Ü L F Ö L D.

Helvetia.

(Az egyház és állam.)

Genf kanton nagy tanácsa most foglalkozik az egyház és állam különválasztásával. A tanács előtt három javaslat fekszik. A bizottság többségének javaslata kijelenti az első §-ban, „hogy a vallás gyakorlása szabad, az állam és a községek semmiféle cultust nem fizetnek. Senki sem kötelezhető, hogy hozzájáruljon valamely kultus költségeihez.“ A 2 §. így szól: A cultus szabad egyesületi és gyülekezési jog alapján szerveztetik és gyakoroltatik. A külső gyakorlat az általános törvény és a rendőri szabályok alá lesz vetve. A nagytanács beleegyezésével alapítványokat tehetnek a vallásfelekezetek, ajándékokat fogadhatnak el, de a nagytanács külön fölhatalmazása nélkül csak templomokkal és plébániákkal birhatnak.“ A 3. §. kimondja, „hogy a községek rendezkednek a templomokkal és plébániákkal. A meddig nem idegenítik el a községek a birtokukat képző templomokat, az eddig protestáns vallás szolgálatára szentelt épületeket a községi tanács külön fölhatalmazása nélkül csak ez a vallásfelekezet használhatja; ugyan ez áll a katólikus vallásfelekezetéről is.“

A második javaslat kevésbé radicalis.

A harmadik javaslat különválasztja mind a két nemzeti egyházat az államtól, 500,000 frank dotatiót szab ki mindegyik részére, testületeknek nyilvánítja őket, kimondja,

hogy a protestáns egyház féje a consistorium, a katolikus egyházé pedig a hivekből választandó és szervező tanács lesz.

A tanács eddig a bizottság többsége javaslatának első §-át fogadta el, és így Genf kantonban ki van mondva az egyháznak az államtól való különválasztása.

Anglia.

(A vasárnap.)

A londoni vasárnapi kör, mely arra törekedik, hogy a vasárnap puritánságán tágítson, a napokban Dunraver lord elnöklete alatt ülést tartott; az elnök hosszabb beszédben hangsúlyozta, hogy London muzeumainak és műcsarnokainak, azután pedig a színházaknak, hangversenytermeknek, valamint a táncz helyiségeknek is nyitva kell lenniök, hogy az angolok is úgy ülhessék meg a vasárnapot, mint az Európában mindenütt szokás: hogy a pihenéssel szórakozás is együtt járjon.

—z—y.

IRODALOM.

Új füzetes vállalatot indított meg Rautmann Frigyes, e tevékeny kiadó, „Népszerű tudományok könyvtára“ cz. alatt. Az első két füzet Flammarion Kamillettől, jeles francia tudóstól, kezdi meg a „Népszerű csillagászat“ cz. mely az égboltozat egyetemes leírását adja, számos illusztrációval. A fordítást Huszár Imre eszközözi. Rautmann tervezi még, e vállalat keretében, a következő művek kiadását: Általános műtörténelem, főtekin-tettel hazánkra. — Általános népisme. — Hitregetan. — Állattan. — Növénytan. — Vegytan. — Természettan. — Magyar irodalomtörténet. — Mindenik mű 25 s két hetenként megjelenő 30 kroszfüzetekben jelenik meg. Előfizetési ár egész évre 7 frt 20 kr.

Ribáry „Világtörténete“. Mehner Vilmos kiadó tudatja, hogy dr. Ribáry Ferencz nagy Világtörténete a III. kötet végéig, tehát az egész Ókor, kéziratban be van fejezve. Szerző betegsége alatt a kiadóval történt meg-egyezés folytán, az esetre, ha szerző a művet teljesen be nem fejezhetné, abban történt megállapodás, hogy kiadó a Közép- és esetleg az Újkor megírására is erre hivatott erőt fog megnyerni. Mindezek után tehát a közönség megnyugtatására kijelenti kiadó, hogy e munka úgy, mint eddig, rendesen, minden fennakadás nélkül, fog megjelenni, habár szerzője, a tudomány nagy kárára, nem rég kimúlt.

A „Magyar Lexikon“-t, Rautmann ez ismert vállalatát ezentúl Kakujay Gyula fogja szerkeszteni, az eddigi szerkesztő, Somogyi Ede, visszalépése folytán. A vállalatból-kiemét megjelent az 54 és 55-ik füzet Dillis—Dsingiszkan ezimeket tartalmazva. Az egyikhez Ausztrália térképe, a másikkhoz téglavető gépek rajza van mellékelve. Egy-egy füzet ára 30 kr. Előfizetési ára a kéthetenként megjelenő füzeteknek félévre 3 frt 60 kr, egész évre 7 frt 20 kr.

Füzetek. A következő füzetkék küldettek be ez utóbbi időben szerkesztőségünkbe:

Építsük meg az Úr házának romlásait. Alkalmi templomi beszéd, melyet a sz.-udvarhelyi ev. ref. templom s torony nagy mérvű kijavitása után elmondott a sz.-udvarhelyi ev. ref. templomban 1679. október 19-én Zajzon Ferencz ref. pap. A jövedelem egy újonnan állítandó orgona alapjához van felajánlva. Ára: 10 kr.

Magyar reform. vallású Presbyterek könyve, melyben röviden s lehetőleg népszerűen eládatnak mindazon vallásra s egyházra vonatkozó ismeretek, a melyekkel a presbytereknek birniok kell. Több rendbeli források után összeállította s kiadja Nagy Lajos mikespercsi ref. lelkész. Ára 30 kr.

AZ „ERD. PROT. KÖZLÖNY“ TÁRCZÁJA.

KIS LEÁNYOM EMLÉKÉRE.

(Mehalt május 16.)*

Nig én az Urat predikáltam
Fényes pünkösdek ünnepén,
S botor hevemben kiabáltam:
Egy az öröm, egy a remény;
Addig a halál, mint a kígyó,
Becsúszott hozzánk nesztelen,
Dalát sziszegve: így lesz, így jó!
S megfojtotta kis gyermekem.

Az Isten, a ki mindent jól lát:
Látta ezt is, — de csak maradt;
A szentek vidám seregéért
Elhagyott egy kis madarat.
A szentek vidám seregéért

Elhagyott egy szegény papot,
Kit úgy se néznek soha másként,
Mint egy szegény szenes rabot.

Ki sir, vagy ordít: teszi bérbe,
Máskép jaj is volna neki;
Ki szavát akkor vágja félbe,
Mikor legjobban érezi;
Ki, mikor kedve könyre hajtja:
Fölveti fejét s mosolyog;
Ki, mikor búban nyögne ajka —
Eh, nyomorúlt hitvány dolog!

Oh lányom, lányom, édes lányom,
Aranyos kedves Idunám!
Mosolyod e sötét világon
Hol keressem majd ezután?
Kiért oly sokkal kibékültem,
Kiért nem volt láncz a teher:
Szemed zárva, szived kihülten,
Karomtól tiltó föld feü el.

*) A „Fővárosi Lapok“ 128-ik számából vesszük át e megható kis elegiát.
Szerk.

Virág mit nyitsz, oh kinek nyitsz itt?
Ezer bimbód, rózsá!, minek?
Kiért ültettem fádat: nincs itt,
Kérő kezeckéje hideg!
Harmat mit hullasz, oh kire hullasz?
Koporsó ez itt, fedeles!
Jó harmat, hullasz, egyre hullasz —
Nem harmat: zápor-könnyem ez!
(Marosvásárhelyt.)

Tolnai Lajos.

A KERESZTYÉN VALLÁS A JAPÁNIAK ÍTELŐ-SZÉKE ELŐTT.

(Wemmo oder des Frrthums Darlegung, eine Abhandlung gegen den Christenglauben, von Jasui Tschuchei (ein jeddor Gelehrter). Mit einem Vorwort von Schimadzu Saburo, aus den Japanischen ins Englische von John Harrington Gubbins, deutsch von Karl Friederici.)

(Folytatás.)

Szerző a minket közelebről érdeklő rész bevezetésében így nyilatkozik:

„Mindazoknak, kik e könyvet olvassák, tartalmát helyeselniük kell. Meg vagyok győződve a felől, hogy midőn könyvem megjelenik, jelentékeny befolyást gyakorland a kedélyekre, hasonlóan a naphoz, mely egész pompájában törve elő, minden árnyékot tova űz. De meg fogja a keresztyén tanok követőit vakmerőségüktől fosztani s elveszi lábaik alól a talajt, a melyre támaszkodva, népünket tévútra vezetni igyekeztek. Nem nemes cél-e ez valójában?”

Az iratka, melynek előttünk fekvő fordítása a lényegtelenebb dolgokra nem is terjeszkedik ki, öt főrésze oszlik.

Az első rész Mózes öt könyvét tárgyalja.

Az idegen könyv baklővései boszantók és rendkívül badarok állításainak bizonyításai egyoldalúak és következtelenek s ha nem volna annyi balga ember a világon, nem lennének a czáfolatra sem érdemesek — ilyen formán tör pácát Hankiuschi, „az öreg ember“, (kit szerző művében maga helyett beszéltet) a biblia felett.

Folytatólagosan aztán megteszi észrevételeit részletebben is, helyes véleményeit helytelenekkel csodálatos quodlibetbe vegyítve.

Az idegen könyv — ugymond — egy oly Istenről tanít, a ki létezett az ég és föld előtt, s ezeket a semmiből teremté. De az, a kinek semmire sem volt szüksége, hogy a nagy mindenséget megteremtse, Ádámot a porból és Évát csak Ádám oldalbordájából tudja előállítani.

Milyen különösen természetfeletti egy lény lehet ez Isten, a kinek olyan érzékelhető alakja van, hogy az embert a maga mintájára alkotja meg; a ki hat nap alatt ugyan az egész mindenséget megteremti, de a ki csak ép úgy néz ki, mint egy ember!

Miért teremti a kigyót? Hogy Évát megejtse? S íme a kigyó beszél! Állat — beszél?! De hisz ez is természetes, mert ez nem igazi kigyó, hanem a kigyóbőrbe bújt sátán, ez pedig egy bukott angyal, jöllehet Ádám előtt még nem voltak angyalok. Az Éva megbüntetésének, illetőleg bűnre csábításának volna még egy kis értelme, de

miért bűnhődik vele minden ártatlan nő, s miért a nőstény állatok is? Vagy tán Éva is csupán az eset folytán szült gyermekeket? Ellenkező esetben bizony nem sok örömetelt volna Istennek abban, hogy végnélkül csinálja az embereket a porból!

De milyen erőszakosnak látszik az az Isten, a ki, a nélkül, hogy megtanította volna az embereket arra, hogy mi a jó s mi a rossz, s a nélkül, hogy különbséget tett volna a nagy és kis bűn között, a földre egy özönvizet bocsát, s mely a bűnösöket és ártatlanokat (mert a vízbe haltak között bizonynyal ilyenek is voltak), az állatokkal együtt, kiméletlenül eltörli a föld színéről.

A bibliai chronológiában és topografiában is sok helyreigazitni valót talál.

Hogy a gazdagabb Noé, a ki egy bárkát építhetett magának, megmenekült, míg a többiek mind megfúltak, ez, az öreg ember szerint, kétségtelen bizonyítéka a többiek rendkívül alacsony fokú civilizatiojának.

Tavak, hegyek és folyamok, — a biblia szerint is, — azért vannak teremtve, hogy a népek között határvonalokül álljanak. Igen természetes, hogy a különböző viszonyok behatása alatt, a népeknél különböző erkölcsök és szokások vertek gyökeret. De miért zavarta meg a Jehova e népek nyelvét, s miért nem hagyta, hogy az egész világ egy nyelvet beszéljen? — kérdi Hankiuschi.

Mivel Jákób, — kit később Izraelnek neveztek, — jobban szerette nejét Rákhelt, mint ennek idősebb nővérét: Leát, Isten ezért úgy akarta, hogy előbb az utóbbi fogadjon, míg az első jó ideig meddő maradjon. Nem szerfölött kicsinyes-e, hogy az, a ki hat nap alatt az egész világot megteremté, ilyen apró családi ügyekbe avatkozzék?

Inkább ördögi, mint isteni cselekvénynek tartja Hankiuschi azt, hogy Jehova, csupán a saját dicsőségét előmozdítandó, előbb a Phárao szívét keményíté meg, hogy aztán ezer meg ezer egyiptomi müljon ki keserves halállal. Miért nem hozott létre a Pháraok és izraeliták között barátságos viszonyt?

A tiz parancsról már elismerőbben nyilatkozik, mert azok, szerinte, saját vallásának alapelvehez sokban hasonlitanak.

Undorral fordul azonban az olynemű elbeszélésektől el, minők a Lóth leányairól, Thámárról szólnak, mert még abban a tudatban sem találhat magának, ily bűnökkel szemben, elégtételt, hogy a bűnös legalább keservesen lakolt; pedig a Jehova igazságosan fenytí!

Azt pedig, hogy Mózes, midőn népét Egyiptomból kivezette, megengedte az egyiptomiak arany és ezüst edényeinek elvitelét, minden habozás nélkül, egy nagymérvű tolvajlásnak bélyegzi.

Véleményét Mózes könyvei felől a következőkben összegezi:

„Ha átolvassuk e könyveket, látjuk, hogy Noé volt az első, ki ebben a kegyetlen Istenben hitt, s annak engedelmességet. — Ábrahám volt az első, ki annak vallását jobban elterjeszté, — s Mózes tökélesítette e hitet egészen. Mózes eszes ember volt, de ravasz és istentelen.

Hatalmat nyert Jehovától, s ezt arra használta fel, hogy, hálójába kerítve a szomszédos népeket, őket megcsalja. Befonta u. i. őket, de később harczosaival megsemmisítette. Ha aztán ezek a népek esetleg oly állapotban voltak, hogy nem sok reményt táplált legyőzhetősökre, így szólt: „Jehova nem engedi, hogy most harczoljunk!” — de ha megfordítva állott a dolog: „Jehova nevében!” vezette katonáit harczra ellenök.

(Folyt. következik.)

—z—y.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1880. június 12-én.

— A magyarországi ref. egyház egyetemes konventének bizottsága: a püspöki és főgondnoki kar, mint a „Prot. hetilap”-ban olvassuk, Budapesten folyó hó 1-ső napján újlag egybegyűlvén, azon megállapodásra jutott, hogy a középtanodai törvényjavaslat tárgyában a konventtől nyert megbízásának eleget tett azzal, hogy ápril 16-án a képviselőházhoz a kérvényt felterjesztette; e szerint jelenleg további intézkedésnek szüksége fenn nem forog; majd a szept. havában összeülendő konvent határozzon és intézkedjék a további teendők felett. Az egyetemes tanügyi bizottság azonban felhívott, hogy a ref. egyház középtanodáira, azoknak rendezésére vonatkozó szabályzatokkal, tantervekkel mielőbb — jul. hó elején — készen legyen, hogy azok is a konvent által tárgyalhatók lévén, az egyetemes konvent, midőn a suprema inspectio tárgyában nyilatkozik, egyszersmind felmutathassa azt is, hogy középtanodáinkra vonatkozólag a magunk által eszközölt felügyelet így és eképpen történik. Az egyetemes konvent szept. 13-án Budapesten fog megtartatni.

— Felhívás 10 évi találkozássra. Az 1870-ik évi július hó 3-ikán, Zilahon, érettségi vizsgálatot tett — és mindazon tanuló társaimat, kik e találkozás megpecsétléséül kiállított kötelezvényt aláírták, legközelebbi megbízás folytán, ezennel felszólítom, hogy a kötelezvény értelmében: folyó évi július hó 3-án délelőtt 9 órakor, Zilahon, a főiskola imatermében — **meg nem jelenés szerződésileg kikötött következményének terhe alatt** — megjelenni sziveskedjenek. Boldog viszontlátást! Nagyvárad 1880, június hó 4. Kún Béla s. k. nagyvárad ref. lelkész.

— Jubileum. A debreczeni ref. főiskola önképzőköre a napokban ülte meg fönnállásának 40-ik évfordulóját. Ez alkalommal fölolvasták a kör történetét s mindazok neveit, kik tagjai voltak a körnek. Ezek között vannak: Irinyi József, Szilágyi Sándor, Kolmár Lajos, Csengery Antal, Révész Bálint, Tóth József, Nagy Imre, Révész Imre, Kenessey Albert, Gyárfás István, Sziládi Áron, Bihari Péter, Géresi Kálmán, Csiki Kálmán, Szana Tamás, György Aladár, stb. stb.

— A bibliai zsidók és szultánjuk. Az angol lapok írják Alexandriából, hogy Észak-Arábia hatalmas emirje Ibu Rasid föllázadt a szultán ellen. Erről az emirről s népéről a következőket írják: Észak-Arábiában, és pedig közel azon úthoz, mely Medinából Bagdá felé vezet, még

jelenleg is néhány zsidó nomád törzs él, melyek még a templom első szétrombolása alkalmából kivándoroltak Palestinából s Arábiában telepedtek le. E törzsek fölött uralkodik Ibu Rasid, s székvárosa Saubek. A törzsek még ma is a biblia tanait követik, míg a talmud s a rabbik szabályrendeletei teljesen ismeretlenek előttük. Anyanyelvük arab, s csak kevés tud közülök héberül. E törzsektől származott Zainub zsidó hőseány, ki Mahomed profétának azért, mert Hebár fivérét ki akarta végeztetni, mérgezett báránypecsenyét tálalt föl, melytől a próféta nagy kínok közt meghalt. A törzsek még ma is, mint 3000 évvel ezelőtt, sátrakban élnek, s táplálékukat leginkább szarvasmarha képezi. Vitézségüknek s harczias szellemüknek köszönhetik, hogy függetlenségüket és hitüket a mai napig megőrizhették. Nagy barátai a többi zsidónak s Jeruzsalembe manap is nagy pénzalamizsnákat küldözgetnek.

— A kolozsvári ev. ref. főtanodában az 1879—80-ik tanév II-ik felében tartandó nyilvános vizsgálatok sora. Június 11-kén d. u. 6 órakor: tornagyakaratok a tornaivó intézet udvarán. — Június 13-kán d. u. 3 órakor: zene- és énekpróba. — Június 19-kén d. e. 8—11-ig: II. éves bölcsészek, a gondolkodástánból. — Június 19-kén d. e. 8—11-ig: VI. középosztály minden tantárgyból. — d. u. 3—6-ig: II. éves bölcsészek, a hittanból. — Június 21-kén d. e. 8—11-ig: II. éves bölcsészek, a növénytanból. — Június 21-kén d. e. 8—11-ig: I. éves bölcsészek, az egyetemes történelemből. — d. u. 3—6-ig: 4. elemi osztály, minden tantárgyból. — Június 22-kén d. e. 8—11-ig: I. éves bölcsészek, az ásványtanból. — Június 22-kén d. e. 8—11-ig: V. középosztály, minden tantárgyból. — d. u. 3—5-ig: 1. elemi osztály, minden tantárgyból. — d. u. 5—6-ig: francia nyelvből. — Június 23-kán d. e. 8—11-ig: I. éves bölcsészek, a mennyiségtanból. — Június 23-kán d. e. 8—11-ig: III. középosztály, minden tantárgyból. — d. u. 3—6-ig: 2. elemi osztály, minden tantárgyból. — Június 24-kén d. e. 8—11-ig: I. éves bölcsészek, magyar irodalom-történetből. — Június 24-kén d. e. 8—11-ig: IV. középosztály, minden tantárgyból. — d. u. 3—6-ig: 3. elemi osztály, minden tantárgyból. — Június 25-kén d. e. 8—11-ig: I. éves bölcsészek, a hellén irodalomból. — Június 25-kén d. e. 8—11-ig: I. középosztály, minden tantárgyból. — d. u. 3—6-ig: I. éves bölcsészek, a latin irodalomból. — d. u. 3—6-ig: II-ik középosztály, minden tantárgyból. — Június 26-kán d. e. 7—12-ig: VI. középosztály átviteli szigorlata. — d. u. 3 órakor: a tanoda ünnepélyes bezárása, jutalomosztás. — Június: 5, 9, 16-kán d. u. 3—7-ig: 6 és 12-kén d. e. 8—12-ig: írásbeli érettségi vizsgálatok. — Június 28, 29, 30-kán: szóbeli érettségi vizsgálatok.

— Legujabb. A nemet egyházi törvényjavaslat kérdése végleg eldőlt, a mennyiben a kamara 13 szavazattal 8 ellenében az egész törvényt elvetette.

Megjelenik
minden vasárnap.

Szerkesztőségi s kiadói szállás:

b.-farkasutca 16. sz hova
a lap szellemi s anyagi
ügyeit illető minden külde-
mények czimzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Hirdetési díjak:

Kétszer hasábozott garmond
sor vagy annak tere 5 fr.
Bélyegdíj minden beigtatás
után 30 kr.

Nagyobb és többször megje-
lenő hirdetéseknel külön ked-
vezményt nyújt a kiadóhivatal

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Előfizetési felhívás az „Erdélyi prot. Közlöny“ X-ik évfolyamának II-ik felére. — Separatum votum. II. Szász Béla. — Reflexiók a vallási radikalismus egy nyilatkozatára. Baló S. — Egyházi lapok szemléje. — Tanügyi jelentés az erd. ev. ref. egyházkerület 1878—79 évi tanügyi állapotairól. Összeállította: Parádi Kálmán, egyház. tanügyi előadó. (Folytatás.) — Az áll. ig. tanács r. üléséből r. t. — *Külföld:* (Ausztria, Anglia, India, Amerika, Japán.) — *z-y.* — *Tárcza:* A keresztyén vallás a japániak itélőszéke előtt. (Vége.) — *z-y* — Különfélék. — Szerkesztő postája. — Hirdetés.

ELŐFIZETÉSI FELHÍVÁS

AZ „ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY“ X-ik ÉVFOLYAMÁNAK II-ik FELÉRE.

A félév végéhez közelgvén, egész tisztelettel szólitjuk fel t. előfizetőinket előfizetéseik megújítására, illetőleg hátrálékaik törlesztésére. Hivalgni nem szándékunk. A tények bizonyítsanak! Nem hisszük, hogy, ha a szives olvasó lapunk ez évi folyamát keresztül lapozza, beváltva ne látná azon ígéretek, melyeket lapunk alakulásakor s azota minden évfordulónál ismételve olvasóinak tön. Vezércikkeinkben az egyház és iskolai élet terén felmerült események, részrehajlás nélkül, lőnek méltatva. — A tanulmányok s értekezések rovatában közöltünk vallásos elmefuttatásokat, bibliai tanulmányokat, stb. — Tárczánk folyton a legérdekesebb közleményeket hozta, melyek megválasztásánál főtekintettel voltunk arra, hogy lapunk nem egy házban az egész család egyetlen közlönye levén, benne a család is megtalálja érdekesítően oktató és gyönyörködtető olvasmányát. **Külföldi rovatunkban éber figyelemmel kísértük az öt világrészben egyházi és iskolai téren felmerült kiválóbb mozzanatokot, s azokról gyorsan értesíthettük olvasóinkat, feles számú külföldi egyházi hetilap állván rendelkezésünkre. Irodalmi rovatunkban figyelmünket nem csupán a vallásos irodalom termékeire, hanem más irodalmi productumokra, sőt a külföld vallási irodalmára is kiterjesztettük. Fenntartottuk rendes rovatainkat (egyházi lapok szemléje, vidéki élet, különfélék, hivatalos rész), s igyekeztünk azokat is változatosokká tenni. Bel- és külmunkatársaink vállvetett erővel működtek arra, hogy e lapot azon színvonalra emeljék, melyen állani hivatása az ítéletet olvasóinkra bizzuk!**

Az „Erd. prot. Közlöny“ előfizetési ára:

Egész évre 6 frt. — kr.
Félévre 3 frt — kr.
Negyedévre 1 frt 50 kr.

Kedvezményi áruk.

III. oszt. egyházaknak és lelkészeiknek:		IV. oszt. egyházaknak és lelkészeiknek:	
Egész évre .	5 frt — kr.	Egész évrő .	4 frt 60 kr.
Félévre . .	2 frt 50 kr.	Félévre .	2 frt 30 kr.
Negyedévre . . .	1 frt 25 kr.	Negyedévre	1 frt 15 kr.

Kolozsvártt, 1880 junius hava.

Az „Erdélyi prot. Közlöny“ szerkesztő-kiadóhivatala.

Separatum votum.

II.

Kolozsvártt, 1880 junius 11-én.

Maga a határozat, melyet az „egyetemes“ értekezlet*) megváltoztatott, épen nem lényegbe vágó; Kolozsvártt tartassék-e meg az idei konvent, vagy Budapesten, nem nyom semmit a latban; a fődolog az, hogy a konvent mit határoz; de igen is lényegbe vágó, hogy az alkotmányos intézmények élő jogalapjától: az egyénektől átruházás útján nyert jogokat minden testület és hatóság szigorúan épen azok szerint a formák szerint gyakorolja, a melyek alakjában és korlátai között a jogok átruházása történt — az egyetlen biztosíték, hogy a jogokat gyakorló közegek túlhatalomra ne vergődjenek, szolgálkból gazdákká ne váljanak, épen csak e formák szigorú megtartásában rejlvén.

Már maga az, hogy az egyház egyetemét tevő egyesek, a kik pedig kizárólagos tulajdonosai a jogoknak, ezeket nem magok, hanem közegeik gyakorolják: a gyakorlati kivihetőségnek tett engedmény. De igyekszik is az egyesek egyeteme biztosítani magát, hogy ez engedménnyel visszaélés ne történjék, a választások hosszabb rövidebb időközökben való megújítása, a gyűléskezés, a feleltre vonás és a törvényes formák megtartásának ellenőrzésére hivatott ítélő hatalom megteremtése által. A protestantismus és katholicismus lényegi megkülönböztető jege, a mi illeti az egyházkormányzat gyakorlatát, épen az, hogy a protestantismus az ellenőrzést megszakadás nélkül gyakorolja, közegeit folyton szaporítja, az egyének önjogát megőrzi, sőt szélesbíti; a katholicismus pedig csúcsára állítván a pyramist, lassanként minden jogot kifacsart az elvileg egyedül illetékes hatalom, a nép kezéből, s utóbb dogmává, tehát kormányzati tételből megmásíthatatlan hittétellé tette az elvet, hogy minden jog a kormányzóknál s minden kötelesség a kormányzottaknál van. A midőn tehát mi a kormányzati formák megtartása mellett szólalunk fel, tulajdonképen nem arra vesztegetjük a szót, hogy ne Péter, hanem épen Pál határozzon, a mi a végén is jelentéktelen, hanem az ellen tiltakozunk, hogy protestánsokból katolikusokká tétessünk, hogy önállóságunk elkonfiskáltassék, átruházott jogainkat nem az gyakorolván, a kire átruháztuk hanem az, a kire nem ruháztuk át; s valamint a katolikusok hittétele kötelezi, hogy kormányzóinak hatalmát isteni forrásból származottnak tekintse, melynek bírálását bűn nélkül nem merészelhetné,

*) A „Prot. Hetilap“, mint „Közönyünk“ különfélelőből látjuk, eltérve a „Prot. egyház és isk. Lap“ e kifejezésétől, konventi bizottság, püspöki és főgondnoki kar gyűlésének nevezi ez értekezletet. Úgy látszik, e lapársunk is érzi a visszásságot, mely néhány értekező önhatalmú intézkedésében rejlik. De ha a gondnoki és püspöki kar változtatta meg (szintén illetéktelenül) a konvent határozatát, mit keresett a gyűlésen a 7 konventi tag, kik se nem gondnokok, se nem püspökök? Denique, akár hogyan nevezzük a gyűlekezetet, jogkörét túllépte. Sz. B.

viszont a protestánsnak hittétele tiltja, hogy [földi egyházban más hatalmat ismerjen el, mint az egyenlő jogú egyénekét, kik a historiai fejlemények rendén és az állami törvények korlátai között, épen oly formában ruházzák át jogaikat s épen azokra, a melyekben és a kikre akarják. Végeredményileg tehát mi is, ők is dogmára támaszkodunk: ők, mint laos, mi, mint kleros tudván és érezvén magunkat. A két egyház kormányzatának kifejlése kézzelfogható tanuságát szolgáltatja, hogy miként hamisíthatja meg és viszont miként őrizheti meg a forma a lényegét. Forma dat esse rei.

És minél több láncszemen át terjed a jogok átruházása: annál közelebb a veszély, hogy a formák csekély megsértése az egész lényegét kiforgathatja eredeti mivoltából.

Ha valamely egyházközségünk papja, vagy tisztviselője lépi át hatáskörét, — az ellenőrzés közvetlen és folytonos volta nyomán, — az orvoslás vagy megtorlás rögtön lehet. Valamivel kevésbbé az egyházmegyei közegek hatalmaskodásával szemben, s még kevésbbé az egyházkerületi illetékes intézkedők netaláni törvénysértései esetében. A ritkább gyülekezés, a nagyobb — és így pártalakulásra alkalmat adó — ellenőrzés, számonkérő s büntető testületek, mind jobban képzeletivé tehetik a tulajdonképeni jogosultak: az egyesek akaratának érvényesítését, valamint arra is könnyebben nyílik mód, hogy a nagyobb területről összegyűlt határozók többsége, igazság ellenére, leszavazza valamely kis terület-folt jogosultját, úgy hogy megeshetik (neveket is használva), hogy Enyednek vagy Szilágynak soha sem lesz igaza, mert az egyházkerület többi vidéke összefogva mindig majorizálja.

De hát ez mégis nem szükségképi, s a mint a tapasztalat is mutatja: az egyes autonóm testületek, a kormányzó közegek élénk tudatában vannak, hogy az évenként egyszer összeülő közgyűlés számon kéri tetteiket, s ha itt vagy ott egy-egy kis hatalmaskodás fordult és fordul is elő: az egyensúly helyreállítása, ha pár év folyamán át is, csak elkövetkezett rendszeren, valamint váltakozva igaza lett Enyednek is, Szilágynak is, sőt még Kakasdnak is.

De ha már e körökben meglehetősen sokfelé oszlott részletek összehatása útján érvényesülhet csak az egyesek akarata: a jogok átruházásának további fokozatain keresztül már épen homeopathikus dilutiok vékonyítják el az egyesek jogait. A homeopathák ugyanis, köztudomásúlag, oly formán készítik orvosszereiket, hogy egy csepp gyógyszeranyagot tesznek egy liter vízbe; ez elő dilutio egy cseppjét töltik egy liter vízbe, melynek egy cseppje megint egy liter vízbe vegyítettvén, e dilutiok mind így vive tovább néha a századik dilutio egy cseppje adja az u. n. orvosságot. Az egyházközség, egyházmegye, egyházkerület mind ily diluáló hatással van egyesek joggyakorlatára, s ha már most még tovább megyünk a lánczolaton: a zsinati törvényhozó testület és a kebeléből ismét jogátruházás útján alkotott főegyházi tanács (konvent) látni való mily vé-

konyka kis cseppjét fogja tartalmazni és érvényesíteni az egyes egyháztagok — nem győzöm elégszer ismételni: a tulajdonképeni jogosultak — akaratának.

És ha már még ehhez a homeopathikus processushoz az is járul, hogy a folyamat valamely közép-fokán az egyesek jogát irmagúl tartalmazó cseppecske meghamisítatik — kép nélkül szólva: valamely jogforma megsértetik, ugyan kérem, mi marad az egyesek akaratának érvényesítéséből?

Hova menjen az én csekélységem, ha ő Nagyméltóságai, vagy ő Főtisztelendőségeik meg a miskolczi, komáromi, debreczeni stb. mélyen tisztelt küldöttek nem tudják vagy nem akarják respektálni az én cseppecske, de azért protestáns önállóságra törő jogomat? Az őt eszten-dőnként összeülendő zsinat bizony nem fogja sem ő Nagyméltóságait, sem ő Főtisztelendőségeiket elejteni, avagy csak rendreútasítani is a Szász Béla kedvéért. Pedig a végén is, tisztelet-becsület, de igazság is: ő Nagyméltóságai s ő Főtisztelendőségeik is csak azért szólhatnak és intézhetnek a mintegy 2¹/₂ millió magyar református nevében és jogerejével, mivel ezek egyen-egyen rájuk ruházták jogaik még állapított formákban való gyakorlatát, s ha megmástitatnak e formák: kérdem, mire támaszkodnak ő Nagyméltóságai és ő Főtisztelendőségeik átruházás útján nyert jogaik (?) gyakorlatában?

Ime, a most fenforgó tárgyas esetben is, az erdélyrészi háromszázezer kálvinista nevében egyetlen képviselő szólhatott, s úgy vagyunk értesülve: többnek alkalom sem adatott, hogy szólhasson, meghívást más nem is nyervén. És ime, egy illetéktelen testület, az „egyetemes“ értekezlet, tetszés szerint összeválogatott tagokból, megmástitja egy illetékes testület jogérvényes határozatát. Az én separatum votumom, természetesen, vissza nem csinálja a dolgot, s az önhatalmúlag gyakorolt jog (magyarul: erőszak) köti mind a mennyi magyar református csak van.

De mind ez hagyján; igen jelentéktelen dolog, hogy hol gyűl össze az idei konvent, s hogy épen kikkel kíván az „értekezlet“ összehívója értekezni. De nem jelentéktelen, legalább rám nézve, s hiszem igen igen sok önértékes protes ánsra nézve az a perspektiva, mely epont-ról arra a jövőre nyílik, a midőn meg lesz nekünk az álamilag is elismert zsinati szervezetünk, őt évenként gyakorlandó törvényhozó hatalmával és egyetemes főegyház-tanácsunk, (magyarul: ober (geheim?) Kirchen-Rathunk vagy General-Consistoriumunk) -- ha most már így tartatnak tiszteletben az egyesek homeopathikus adagokban fennhagyott jogai. S pedig itt nem is néhány egyén, hanem egy jókora egyén-komplexum, egy egész egyházke-rület jogáról van szó!

Ha meg nem sérteném a dunamelléki superintendia ama szónokait, kik legutóbbi egyházkerületi közgyűlésükön felszólaltak ama külözködő irány ellen, melyel az erdélyrészi „testvérek“ az egyesülést csak fentartásokkal hajlandók elfogadni: felhivnám becses figyelmő-

ket az érem e másik oldalára is, s megkérném, hogy méltóztassanak kegyesen meggondolni, ha vajjon anti-protestáns törekvés-e az erőteljesen kifejlett individualitás mellett kardoskodni, legkivált ilyen kézzel fogható bizonyítékok tanúsága mellett, a melyekből nem nagy ész kell annak kiokoskodására, hogy ez az unio olyan unificatiová nőheti ki magát, hogy a végén uniformisba is bujdatnak bennünket: mitroczkival, gyiklesövel.

Ám ezen túl vagyunk — mind az őt superintendia akar egyesülni. De nem hinném, hogy illetékesen megállapított jogformáink megsértetését egy is akarná. S még ha akarná is — separatum votumát

headja: Szász Béla.

Reflexiók

a vallási radikalismus egy nyilatkozatára.

Kolozsvár, 1880 június hó.

Sámi Lászlótól folyó év márczius 31-én a „Magyar Polgár“ tárczájában, levélalakban, egy közfigyelmet ébresztett vallás-bölcséleti cikk jelent meg, mely irójának a társadalmi és irodalmi téren elfoglalt tekintélyes állásától eltekintve is, szelleménél, irányzatánál fogva eléggé érdekes arra, hogy nyilvános szó nélkül ne maradjon; annyival inkább, hogy a tisztelt író kettőzött buzgósággal igyekszik ama cikkben közzé tett eszméit propagálni; mit ama körülmény tanúsít, hogy jelzett levelét, a „Keresztyén Magvető“ folyó évi második fűzetében „a vallásról“ czimű cikkben, kissé bővített kiadásban újból nyilvánosságra hozta. Az említett cikkekben, valamint egy más, a „Ker. Magvető“ múlt évi negyedik fűzetében „Dávid Ferencz emléke“ czim alatt, ugyancsak Sámitól irt, amazokkal rokonszellemlű cikkben, kevés kivétellel, oly nézetek nyertek kifejezést, melyek meggyőződés szerint, nem csak már meglehetősen tisztázott fogalmakkal állanak ellenkezésben, de a melyeknek jótékony hatását közéletünkre remélni nem tudom. E meggyőződés indított engemet arra, hogy ama cikkekre vonatkozó néhány igénytelen reflexiómat nyilvánosságra hozzam e becses lapokban, melyek hiven az igaz szabadelvűség kívánalmához radikalissabb és conservatívabb theologiai és vallás-bölcséleti nézetek közlésére egyaránt nyitva állanak. Bár egy éles és mondhatni tartozkodás nélküli támadás ellen szólalok föl, reflexióim hangja — távol minden szenvedélyességtől — inkább apologiai, mint polemicus leend. Tartozom ezzel egyfelől a Sámi személyének, ki, habár vallásbölcséleti téren hibás álláspontot foglalt is el, s e miatt helytelen consequentiákra téved, írói munkásságában mindig az igazság őszinte keresését tanúsítja, s e törekvés ösvényére kívánja vezetni az olvasó közönséget is; és mint író, különféle dolgozataival, mint tanár, egész magatartásával, mint a társadalom tagja, humánus, szeretetreméltó modorával széles hatáskörben igen gyakran nemesítő, emelő befolyást tudott gyakorolni. De másfelől a nyugodt mérsék-

let hangjára, főként magának az ügynek érdekében, mely felszólalásra késztet, érzem magamat kötelezettnek. Mert ez ügy tere, melyre Sámi — hite szerint — annak dudvait irtogatni lépett, de melynek ő — hitem szerint — hasznos növényeit is tépegeti és a melynek tőlem telhető védelmére és ápolására vállalkozom egy pár cikkemben, ez ügy tere virágos kert, tele kényes, gyöngéd természetű növényekkel, melyekre nézve minden túlkemény szó egy jégverés, minden szenvedélyes kifakadás pusztító tűz. Védő eljárásom azért csak ott és csak annyiban fog támadó alapjában nyilatkozni, a hol és a mennyiben a támadás épen a védelem érdekében kikerülhetetlen.

Mind reflectáló munkám könnyítése céljából, mind pedig azért, mert lehet, hogy e lap olvasói között sokan sem a „Magyar Polgár“-t, sem a „Ker. Magvető“-t nem olvassák, szerettem volna mindjárt bevezető soraim után Sámi jelzett cikkeinek tartalmát reassummálni, rövidbe foglaltan előterjeszteni; de megvallom, hogy ezt megtenni a legjobb igyekezet mellett sem tudtam volna, a különben szellemes, bőlvassottságú írónak szakadozott irmodora, gondolatainak lazán összefüggő sorakozása miatt, mely irmodor — közbevetőleg legyen mondva — lehet, hogy nem annyira az írói egyéniség folyamányának, mint sokkal inkább a tárczacikk-írás sajátos feladata következményének tekinthető; minthogy a nagy közönségnek szánt tárczacikkekben a fölvetett kérdés aphoristikus tárgyalása hatásosabb, célravezetőbb, mint a szorosan egybefüggő, szakszerű tárgyalás. De azért, ha ilyen rövidbe foglalt öszszesítést előre nem bocsáthatok is a végett, hogy annak kezdetétől végig haladó és minden részletére kiterjedő reflectáló menetet tartsak: biztosítom a t. olvasót, hogy a midőn ama cikkek szerkezetének megfelelőleg, azoknak csupán kiemelkedőbb főbb passusaira — és nem is azok sora szerint — teszem meg szándékolt megjegyzéseimet, fejtegetéseim bonczkészt akként alkalmazni nem fogom, hogy a kéz alatti cikkek tárgyalás alá eső bármely részlete értelméből kivetkőztetve, egésze pedig a benne rejlő intentiót illetőleg félreértésnek kitéve legyen.

Ha a szóban levő cikkek tartalmának laza öszszefüggése reflectáló munkámat kissé meg is nehezíti, másfelől nagyon megkönnyíti azt azon körülmény, hogy egy futó pillantás elegendő arra, hogy fölismerjük e cikkek uralgó szellemét, mely is nem más, mint a negatio, a tagadás szelleme, szemben minden positiv vallási alkotással és alakulással, bár mely téren, de főleg a keresztyénség mezején.

Mint már megjegyzém, egy rövid pillantás meggyőzhet bárkit is arról, hogy Sámi cikkei általában a negatio, a tagadás jellemzi. De nem lennék igazságos, ha el nem ismerném, hogy van azokban tevőleges elem is. Ide tartozik cikkeinek bevezető része, hol igazán szép, erő-

teljes és meggyőző érveléssel bizonyítja, hogy a vallásos hit a szív és lélek öröklő szüksége, és hogy az atheismus és materialismus csupán fölületes abstractiok. — Csak hogy ezen positiv állásponttól egyszerre minden közvetítés nélkül átcsap a tagadás terére, és a keresztyén vallás mezején eleitől fogva egész mostanig létrejött és kifejlett hit-eszmékkel, tanok- és confessiókkal, a különféle gyülekezet-alakulásokkal, más neven: egyházakkal és más egyéb intézményekkel szemben a legszélsőbb radikalismus álláspontjára helyezkedik. Ennélfogva amaz alkotásokat és alakulásokat siralmas, észtelen és káros aberratioknak nyilvánítja; rokonszenvet csak az eretnekek iránt tanusit, elismeréssel csak ezeknek adózik, s ezeknek is csak annyiban, a mennyiben a tagadás emberei valának; (mert ezek közül is azok, kik nem csak negáltak, de ponáltak is, például egy Calvin, egy Jansenius, ugyancsak kikapják a leczkét) és a positiv keresztyénség terén üdvös munkának csak a következetesen tovább-tovább menő tagadást tekinti, örömmel várván és remélván azt az időt, midőn minden specificus keresztyéni denegálva és a keresztyénség beolvadva leend ama szertelen abstractioba, melynek neve: emberiség.

Baló Sándor.

(Folytatása következik.)

EGYHÁZI LAPOK SZEMLEJE.

A „Prot. egyh. és iskolai Lap“-ban Bierbrunner Gusztáv „Reflexiók“ cím alatt ír vezércikket. Cikkíró szerint, míg mi gyakran kisszerű dolgok miatt harcolunk egymással, addig a r. kath. papok nagy gondal ügyelnek a világfolyás érütésére, lesve a kedvező pillanatot, melyben a catholicismuselveit az állami életben ismét döntő érvényre emelhetik

Európa mai helyzete erre igen kedvező. A hatalmak kül- és belfenntartásuk végett kénytelenek hadi erejököt nagyobbítani. A népek a rájuk nehezült óriási terhek alatt feljajdulnak és túlságokba csaponganak. A kath. egyház képviselői mind általánosabban hangeztatják, hogy a jelen társadalmi bajokon csak az országoknak és népeknek az egyedül üdvözítő egyház hatalmának feltétlen alávetése segíthet. Az intések legtöbbször leplezett alakban lépnek fel, de néha olyanok, miszerint félreérthetetlenül észre lehet venni hova-célzásokat.

El nem vitázható igazság, hogy társadalmi életünknek igen sajnós bajai és nyomorai vannak, melyeket okvetlen orvosolni kell. Azonban e bajok közelfekvő forrásai mellőztetnek, s az egész bűn a legtávolabbi obra: a modern, a hitfelekezet nélkül való jogállamra hárittatik, mely ellen az egész támadás éle fordittatik azért, hogy eltöröltessék, és helyébe a pápai hűbérállam rendszere tétessék.

Kérdés: mi kívánatosabb, kath. állam-é, a mint Róma kívánja; avagy jogállam hitfelekezet nélkül, a milyenta protestántismus pártol?

Hogy válaszunk kétes ne legyen, vessünk egy pillantást a múltba. A 16-ik század első két harmadában az államok ária törekedtek, hogy közös egyházi fejük hatalma alól hivonhassák magukat. Magában a vatikánban a gúnyolódás napi renden volt a hierarchia elvei felett. Azonban 1589 óta a helyzet más alakot ölt. Róma új életre kel. Mind a két táborban a theologusok soha nem látott hatalmat és tekintélyt nyernek; a fejedelmi tanácsban ülnek; fejtegetik a politikai kérdéseket a szószókeken; uralkodnak az iskolákban és a gyónásnál; többnyire döntő befolyást gyakorolnak a társadalmi élet minden mozzanataira. A pápa szüntelen izgatottságban tartja a világot, lassanként visszanyeri a 11 és 12-ik századi tekintélyét, s a vallás-politikai theoria újra alkalmazást nyer az államokra. Csakhamar érvényre emelkedik Bellarmin tana, ki a világi hatalmat az emberi testtel és a pápait az emberi lélekkel hasonlítja össze, s az egyház számára az állam felett azon hatalmat igényeli, melylyel alélek a test felett bir. Felfrisítették Aquinói Tamás ezen mondata: „Potestas secularis subditur spirituali, sicut corpus animae.“

Mi nem óhajtunk vallásos szellemű államot a római kuria értelmében, mert sem az uralkodók állását, sem a népek jogait általa biztosítva nem hisszük. Maradjunk mi ezen túl is az idevágó protestáns elv mellett, mely szerint a világi fejedelemség is isteni jögon alapúl. Tehát ha valaki uralkodói hatalommal ruháztatik fel, épen annyit teszen, mintha Isten szava mondaná: Ez a ti királyotok, ez a ti kormányotok! A westphaliai békekötés kiemeli, hogy valamely ország protestáns alattvalói csak vallási tekintetben függetlenek a másíhtű fejedelem akaratától. Ime! ebben rejlik a modern, felekezet nélkül való állam elve, mely a szent írás szavaival így hangzik: „Adjátok meg Istennek, a mi az Istené és a császárnak, a mi a császáré.“

A „Protestáns Hetilap“ két számában szintén Bierbrunner Gusztáv ír vezércikket „A vallásos ábránd korlátai“-ról. Czikkiró szerint a r. kath. egyház, valahányszor a korszellem szabadabb szárnyütése érezhető, sérthetlensége felett aggodalmait azzal siet a világ előtt eltakarni, hogy szervezetének ezereves fegyvertárából azon védeszközeit keresi elő, melyeknek felmutatására a tévelygő korszellemet tekintélye zsámolya előtt térdre borulni hiszi. Ugyanis ma lehetetlen a kath. egyház híveit a kor új, a papismus tanaival számtalanszor összeütközésbe jövő eszméi, meggyőződésai és nézetei befolyásától annyira megóvni, mint hajdan teljes virágzása korában tehette. Minden, a mit tehet, abból áll, hogy a kor új eszméire átokzáport

hullat, és híveit arra inti, hogy lehetőleg őrizkedjenek más felekezetűekkel, de különösen a protestánsokkal közlekedni.

A r. kath. egyház támadásaival sem a pogányságot, sem a keleti egyházat nem szokta háborgatni. Mindazon nyilak, melyeket táborából kilövel, első sorban a protestánsoknak vannak szánva. A r. kath. egyháznak legnagyobb hátrányára van a modern jogállam felekezet nélkül való jellege, melynél fogva az állam minden vallásfelekezetet megtűr és oltalmában részesít, mert ez tagadása a r. kath. egyház által hirdetett azon tannak, hogy nincs üdv az igaz egyházon kívül, és ezen igaz egyház a kath. egyház.

A „Religio“ nyíltan ki is mondja, hogy egyháza a jogállam érvényét nem ismeri el, s következetesen cselekszik, midőn sajátján kívül minden más vallást kárhoztat és a vallásos türelmet elítéli.

A r. kath. egyház évszázak által szentesített jogaival szemben a reformátorok az eszme örökkévaló jogaira hivatkoztak és jogosan mondhatták, hogy az igaz egyház Istennek országa, mely mint eszme a világtörténelem előtt lebeg és csak lassanként valósulhat meg. E szerint az igaz egyháztól való felfogás nálunk, protestánsoknál, sokkal magasztosabb, mint a r. katolikusoknál. A józan protestántismusban nincs meg azon ábránd, mely a dogma betűinél fogva egyfelől viláгурalmat tulajdonít magának, másfelől korlátokat emel, melyek a viláгурalmat lehetetlenné teszik.

De más előnyünk is van. Mi egyházunkat nem látjuk veszélyeztetve a jogállam által. Vallásos meggyőződésünk alapja Jézus ezen intése: „Én vagyok az út, az igazság és az élet, senki sem jöhet az atyához, hanem csak én általam.“ Zsinórmártékünk a gyakorlati életben idvezítők e figyelmeztetése: „Adjátok meg a császáraak, a mi a császáré és az Istennek, a mi az Istené.“ És a történelem mellettünk szól, ha állítjuk, hogy így legjobban mozdítottuk elé Isten országának terjedését, az államok jóllétét és a lelkek boldogságát. Tenni akarjuk ezt továbbra is fáradszhatatlanúl, hogy valahára az emberiséget kiszabadítsuk azon szellemi homályból, melybe a r. kath. egyház burkolni meg nem szűnik, míg ereje tart. Tudjuk, hogy ez hosszú, kemény harcot igényel, de a r. kath. egyház által előnkbe dobott keztyüt felvesszük és folytatjuk azon kulturharcot, melynek czélja a protestáns türelmességet diadalra juttatni s a vallásos ábránd korlátait végképen lerontani.

Tanügyi jelentés az erd. ev. ref. egyházkerület 1878—79 évi tanügyi állapotáról.

Összeállította: PARÁDI KÁLMÁN, egyház. tanügyi előadó.
(Folytatás.)

Általános statisztikai adatok az 1878—79 tanévről.

A 7 kollégium összes tanfolyamaira beírta magát 2608 ifjú, a múlt évben 2592; ezekből maradt az év végén 2371, a múlt évben 2326; magyar volt 2204, német 37, román 130; ref. vallású 1867, lutheranus 45, unitarius 27, róms. kath. 221, gör. kath. 68, görög keleti 65, izraelita 78. A theologiai akadémiában működött 4 rendes és 1 segédtanár; a gymnasiumokban tanított: (5 nyolcz osztályú — a zilahinak négy alsó osztályát a községi polgári iskola pótolja egy önálló tanári karral — 1 hat osztályú és 1 négy osztályú) 34 rendes, 1 helyettes, 15 segédtanár, 28 szakoktató és 17 ének-, zene-, tornamester; a gymnasiumokkal kapcsolatos elemi osztályokban tanított 24 osztálytanító és 2 szaktanító.

A tanulmányi előmenetel %-ban kimutatva.

Sor- szám	A gymnasiumokban					Az elemi iskolákban					
	Beiratott	Mevizs. és osztályozta- tott a tanév végén	Kitünő v. jeles osztályzatot nyert	I. rendű	II. rendű	Beiratott	Mevizs. és osztályozta- tott az év végén	Kitünő v. jeles osztályzatot nyert	I. rendű	II. rendű	
											%
1.	Nagy-Enyeden	361	326	20.24	46.32	33.44	216	185	47.57	39.46	12.97
2.	Kolozsvártt	299	275	26.91	52.00	21.09	155	135	39.26	37.78	22.96
3.	M.-Vásárhelytt	304	280	21.07	63.22	15.71	233	209	46.41	31.10	22.49
4.	Sz.-Udvarhelytt	179	161	37.27	57.76	4.97	132	112	33.93	60.71	5.36
5.	Zilahon	54	48	29.17	47.91	22.92	192	169	26.22	49.12	24.86
6.	Szászvároson	104	94	26.60	54.25	19.15	106	93	22.58	64.52	12.90
7.	S.-Szt.-Györgyön	162	144	30.20	48.33	21.47	22	21	38.10	38.10	23.80
	Összesen:	1463	1333	25.73	53.26	21.01	1056	924	37.77	44.16	18.07
	A múlt évben:	1443	1310	32.84	49.79	17.37	1075	893	39.60	42.82	17.58

A theologiai akadémiára beiratott 58 ifjú; a múlt évben 49; a tanév végén megvizsgáltatott s osztályoztatott 52. Kitünő v. jeles 48.08%; I. rendű 48.08%; II. rendű 3.84%.

A néptanító-képezdésre beiratott 31 ifjú; a múlt évben: 25; a tanév végén megvizs. s osztályoztatott 26. Kitünő v. jeles 15.38%; I. rendű 50.00%; II. rendű 34.62%.

Papi szigorlat két ízben tartatott: a) 1878 szeptember havában szigorlatra állott 17 ifjú; a papi hivatalra képesítettnek találtatott 8 (kitünően 1, jelesen 2, egyszerűen 5); új vizsgálatra útasított minden tárgyból 3, javító vizsgálatra 6; b) 1879 április havában szigorlatra állott 9 ifjú, a papi hivatalra képesítettnek találtatott mind a 9 (jelesen 2, egyszerűen 7).

Néptanítói képesítő vizsgálat tartott 1878 szeptember havában. Vizsgálatra bocsátásért folyamodott 15; egy okmányai elégtelensége miatt visszaútasítottán, vizsgálatra állott 11, kik közül képesítettnek nyilvánítottatott 10 (kitünően 1, jelesen 4, jó oszt. 1); pótvizsgálatra útasítottatott 1.

Az érettségi vizsgálatok eredménye 1879-ben.

A kollégiumok neve	A VIII-ik gym. osztály népessége	Vizsgálatra jelentkezett		Visszalépett	Érettnek nyilvánítottatott		Visszavettett	pályára léptek										
		Nyilvános tanuló	Magán tanuló		Kitüntetéssel	Egyszerűen		Papi	Jogi	Orvosi	Mérnök építészetű	Tanári	Bányászati	Erdészeti	Gazdasági	Katonai	Gyógyászati	Bizonyítalan
Nagy-Enyedi Bethlen-kollégium	20	17	—	4	6	7	—	1	5	2	1	—	1	1	—	2	—	—
Kolozsvári kollégium	35	35	—	1	12	22	—	4	14	3	—	10	1	—	1	1	—	—
Maros-Vásárhelyi kollégium	26	26	—	2	7	12	5	3	3	2	1	5	—	—	1	1	—	3
Sz.-Udvarhelyi kollégium	21	19	—	—	3	16	—	5	5	2	—	—	1	1	1	1	—	3
Zilahi kollégium	13	13	—	—	4	9	—	4	6	—	—	1	—	—	1	—	—	1
Összesen:	115	110	—	7	32	66	4	17	33	9	2	16	3	2	4	5	—	7
A múlt évben	85	83	—	1	26	52	4	18	19	11	3	13	3	—	7	—	—	4

A tanuló ifjúságnak nyújtott segély- és jutalomösszegek.

N. Enyeden kiosztatott közvetlen segélyezésképen összesen: 8 drb. cs. kir. arany és 13518 frt 65 kr. A múlt évben 8 drb. arany, 1 ezüst húszas és 15184 frt 31 kr.

Bevétel a tanulóktól a kollegiumi pénztárba: 2233 frt 16 kr; az illetők számadása alá (ifjúsági könyvtár részére, az erd. ev. ref. tanárok özv. árvai alapja javára): 330 frt 90 kr; összesen: 2564 frt 6 kr.

Kolozsvártt kiosztatott összesen 2193 frt 27 kr.

A múlt évben 2424 frt 31 kr.

Bevétel a tanulóktól a kollegiumi pénztárba: 2276 frt 60 kr; az illetők számadása alá (közöltségek, torna-gyakorlati díjak fedezésére, az olvasóegyleti könyvtár részére, özv.-árvai alap javára): 2849 frt 70 kr, összesen: 5126 frt 30 kr. A kegyes alapítók száma egygyel szaporodott: néhai gr. Rhédei Ádám, kinek végakarátját leánya, már szintén néhai özv. Radák Istvánné, 1868-ban teljesítette, de az akkor letétmenyezett 1000 frtos alapítvány kamatai, közbejött akadályok miatt, csakis ezen tanévvel tétettek folyóvá.

Maros-Vásárhelytt kiosztatott összesen:

3 drb. cs. kir. arany és 1928 frt 63 $\frac{1}{2}$ kr.

A múlt évben 3 drb. arany és 1846 frt 49 kr.

Bevétel a tanulóktól a kollegiumi pénztárba összesen 3822 frt 36 kr.

E kollegium pénzbeli gyarapodása volt: 2515 frt 70 kr. Ugyanis néhai Szöllösi Sámuelné, Demeter Rózália úr-asszony, végrendeleti hagyományossai által, első sorban fizetendőleg 1000 frtot hagyományozott a kollegiumnak.

A „dr. Gecse féle emberszereteti intézet“ bizottsága az összes tőkék után, az 1878-dik polgári évben befolyt kamatoknak $\frac{1}{6}$ részét: 1184 frtot és 1 krt a végrendelet szerint átszolgáltatta a kollegium előljáróságának, melyből $\frac{1}{10}$ rész, 118 frt 41 kr a helyi ref. egyházat illetvén, a kollegiumnak 1065 frt 70 kr maradt.

Néhai Nagy Jánosné, Miske Eszter úrasszony, végrendeletileg 400 frtot hagyományozott.

Dr. Antal László kollegiumi főgondnok úr a jelen évben is 50 frtot ajándékozott az isk. zene- és énekkar tőkájének gyarapítására.

Székelly-Udvarhelytt kiosztatott összesen:

12 drb. cs. kir. arany, 24 véka gabona és 2091 frt 95 kr. A múlt évben 12 drb. arany, 24 véka gabona és 1982 frt 60 kr.

A közpénztárra utalt bevétele a tanulóktól: 2038 frt 90 kr.

Zilahon kiosztatott: 33 drb. könyv és 349 frt. — kr.

A múlt évben 35 drb. könyv és 280 frt 50 kr.

A közpénztárra utalt bevétele a tanulóktól: 870 frt 72 kr az illetők számadása alá (tanszerek beszerzésére, ifjúsági könyvtár részére, özv. árvai alap javára) 131 frt 50 kr, összesen: 1002 frt 22 kr.

Néhai özvegy Kiss Ferenczné, Szabó Zsuzsanna úrasszony, végrendeletileg 400 frtot hagyományozott, oly kikötéssel, hogy ezen összeg kamatainak fele jutalmul használtassék föl évenként, a másik fele fia sirhalma jókarban tartására forditassék. Benkő Lajos hadadi ref. lelkész 100 frt alapítványt

tett készpénzben, az előljáróság belátására bizván a letett tőke kamatainak akár tőkésítését, akár tetszés szerinti felhasználását valamely iskolai célra.

T. Bikkfalvi István úr 200 frt alapítványt tett elhalálozott jó reményű fia emlékére, hogy annak kamatai szegény és jó igyekezetű tanulók segélyezésére forditassanak.

Szászvároson kiosztatott összesen: 576 frt 52 kr.

A múlt évben 576 frt 52 kr.

A közpénztárra utalt bevétele a tanulóktól volt: 875 frt 94 kr; az illetők számadása alá (az iskola belső háztartására): 533 frt 5 kr, összesen 1408 frt 99 kr.

S.-Szt.-Györgyön kiosztatott összesen: 528 frt 85 kr.

A múlt évben 139 frt 05 kr.

Bevétel a tanulóktól a kollegiumi pénztárba: 2208 frt 40 kr; az illetők számadása alá (ifjúsági könyvtár, özv. árvai alap javára): 98 frt 90 kr., összesen 2307 frt 30 kr. Év folytán tett újabb alapítvány a nm. Tisza Lajos úré, mely jelenleg tesz 2116 frt 61 krt; ez összeg évi kamatjának felét kapni fogja e tanéven kezdve egy, a Mikó-kollegiumban lévő orbai széki ev. ref. születésű elemi vagy I. gymn. osztályú tanuló.

T. Künle József országgyűlési képviselő úr megválasztásakor azon szép ígéretet tette választóinak, hogy két orbai szegény fiút négy éven át taníttat a maga költségén (évi 200 frt segélylyel) a Mikó-kollegiumban.

Fogadják e helyen is a nemes szívű adományozók és a néhai hagyománytevők összes élő rokonai hálás köszönetünket.

Mind a 7 kollegiumban kiosztott segély és jutalom főösszege: 23 drb. cs. kir. arany, 24 véka gabona, 33 drb. könyv és 21,186 frt 87 $\frac{1}{2}$ kr.

A múlt évben 23 drb. arany, 1 ezüst húszas, 35 drb. könyv, 24 véka gabona és 22,933 frt 78 kr.

Nem kevésbé állandó forrásai a segélyezésnek: az ünnepi legatio javadalmi, a magántanítói illetékek, a lakás- és tanítási díj alóli felmentések.

Egyes hitközségektől és buzgó egyháztagoktól a három sátoros ünnepen a kollegiumokból kibocsátott legatusok számára begyűlt 7324 frt.

A felsőbb tudományokat hallgató ifjak (theologusok és bölcsészek, részben tanárjelöltek) részére magán tanítványaiktól begyűlt 12,830 frt.

A lakás- és tanítási díjből felmentés folytán elengedettett a 7 kollegiumban (Enyeden: 2000 frt; Kolozsvártt 1980 frt 50 kr; M.-Vásárhelytt: 1574 frt 72 kr; Székelly-Udvarhelytt: 590 frt; Zilahon 476 frt; Szászvároson: 572 frt 45 kr; S.-Szt.Györgyön: 360 frt): 7553 frt 67 kr.

Ezek szerint a közvetett segélyezés főösszege:

27,707 frt 67 kr,

mely a fennebb kimutatott alapítványi, segély- és jutalom-összeggel együtt 48,894, frt 54 kr.

A múlt évben 48,451 frt.

(Folytatása következik.)

Az áll. ig. tanács r. üléséből.

Kolozsvártt, 1880. jun. 13-án.

Jelen voltak: főt. Nagy Péter püspök, Lészay Ferencz, Incze Mihály, dr. Kolozsvári Sándor, Szász Béla, Parádi Kálmán ig. tanácsosok, Bodor Antal titkár, Szabó Ádám számvevő és Balogh György ügyvéd.

Az időközben elnöki ellátott ügyek bejelentése és jóváhagyó tudomásul vétele után

Elnök előterjeszti a moldova-oláhországi missionariusnak, Láng Károlynak kérését, kedvezőtlen anyagi viszonyai miatt, egy félévi fizetésének előre való kiszolgáltatása iránt. A félévi fizetés előre és azon kívül még 50 frt segély a missioi-alapból útalványoztatott. Nem különben Kelemen Ferencz ploesti tanítónak kérésére 25 frt segély, nevezett alapból, engedélyeztetett. Ezekkel kapcsolatban Lészay Ferencz ig. tanácsos, személyes tapasztalata alapján — szóval — többnemű jelentést tevén, a missio állapotáról és a missionarius helyzetéről, különösen hangsúlyozta annak szükségességét, hogy a missionarius a romániai vasúttal állandó szabad menet-jegygyel láttassék el. Mire az ig. tanács, hivatkozással a nmlgú vallás és közokt. miniszter úrhoz e tárgyban már tett fölterjesztésére, újabb és részletesen indokolt fölterjesztést tenni határozott a nmlgú miniszterelnök úrhoz, kérvén a romániai kormánynál való kieszközlését a szabad-jegy kiadásának.

Titkár jelentése a püspöki telken végzett átalakítási munkálatokról s az arra tett kiadásokról, tudomásul vétetvén és helybenhagyatván: a további apróbb javítások iránt való intézkedések megtételére főt. püspök úr és titkár megbizattak. Ezzel kapcsolatban titkár jelenti azt is, hogy a Müller szomszéd felől emelt kőfal-kerítés részletköltségei fejében, 30 frt Müller által befizettetett, a mely összeg pénztárra utaltatott.

Dr. Nagy József részére, a ki ez idő szerint a püspöki lakot birja lakásul, megengedetett a telek udvarán, saját költségén, egy virágháznak építése.

Balogh György, ügyvéd, szóbeli előterjesztést tett a berkenyesi kepe megváltása fejében f. é. apr. 29-én hozzá beterveztett 10,000 frtról, s ezen összegnek pénztárra adása körül felmerült késedelmének okairól. Elnök felkérte és ügyvéd útasított az ezen megváltási ügyre vonatkozó adatoknak a jogügyi bizottsághoz leendő áttételére; valamint felszólított az érdekeltek is — a kik ezen összeghez igényt formálnak — igényeiknek bejelentésére.

Gyárfás Domokos, az udvarhelyi tanoda főgondnoka, mint az azon tanoda tanárai között felmerült differentiák ügyében kiküldött bizottság elnöke, betegeskedése és gyógyfürdőre távozása okán, megbiztatási tisztéről lemondván, ajánlatához képest, helyette Nagy Lajos főgondnok kéretett fel.

Az erdővidéki esperes fölterjesztésére a bardoczi egyházközség temploma építéséről szóló árlejtési feltételek helybenhagyattak.

Ugyanannak felterjesztésére a szárazajtai egyház erdő fáinak eladása tárgyában a vásárlók által fölvetett szerződésbeli nehézségek akként egyenlítették ki, hogy az

egyházközség jogainak megvédése mellett a vásárlók aggodalmi is elenyészthetnek.

Az enyedi egyházmegyei esperes kérelmére a bágyoni és lőrinczrévei egyházközségeknek a részükre jutott államsegély kiútalatott.

Ugyanannak fölterjesztésére a kercesedi egyházközség pápi telken építendő pincze, gabonás és sütőház építése, némi csekély megjegyzések mellett, engedélyeztetett.

A kükküllői esperes felterjesztésére, a n.-teremi egyházközség templomának kijavítására, eddig a központban kezelt 100 frt államsegélye kiútalatott.

A marosvásárhelyi főtanoda előljáróságának ajánló felterjesztésére Demeter Károly oda való tanárnak, a természettudományok terén további tanulmányok tehetése végett, rendes fizetésének megtartása mellett, kérése szerint, egy évi szabadság-idő engedtetett.

A székely-udvarhelyi tanoda előljárósága útján, Beczás Gyula, volt reáliskolai növendék, érettségi bizonyítványának gymnasiumivá kiegészíthetése tárgyában beérkezett kérése elutasított.

A deési esperes megerősítés végett terjesztvén fel a hidalmási pap újított díjlevelét: útasított, hogy tegyen jelentést az egyház vagyoni állásáról, figyelmeztetett továbbá arra, hogy jövőre alá ne írjon olyan díjlevelet, a mely kepe változást foglal magában; különben a díjlevel ez úttal még helyben nem hagyatván, mint felsőbb jóváhagyást nélkülöző, érvénytelen.

r. t.

K Ü L F Ö L D.

Ausztria.

(Katholikus intolerantia.)

Az evangélikusok néhány év előtt két gyülekezetet alapítottak Tirolban. A hű katolikus képviselők ez ellen felszólaltak, s erre vonatkozólag az Innsbruckban megtartott tartománygyűlésben felolvasták a salzburgi érsek, a trienti és brixeni püspökök nyilatkozatát, mely így hangzik: „Mi ismerjük Tirolnak a valláshoz és a császárhoz hiven ragaszkodó népét, tudjuk, hogy a mint az ő s képviselőinek politikája mindenkor szent vallásunk szellemétől volt áthatva, úgy most is a katolikus egyház jogai és fenséges érdekei, az ország legfőbb kincsét képezik. Önök tehát csak szent kötelességet teljesítenek, a midőn a meráni és az innsbrucki evangélicus plébánia községeknél, már néhány év előtt történt, alapítása ellen, ünnepélyes tiltakozással fognak fellépni. A kormány annak idején hivatalosan constatálta azt a tényt, hogy a valláshoz hű Tirol utolsó bástyája leromboltatott, hogy Tirol olyan országgá lett, melyben a protestáns vallás a katolikkal egyenlő jogokat élvez. Mi őszintén oszthatjuk a keserű fájdalmat, mely e fölött minden tiroli szívet eltölt; hiszen a vallásegység katolikus jelleme forog veszélyben.“ A nyilatkozat megemlékezik a császár szaváról, mely ezen országos jogot az 1866. apr. 7-én szentesített törvény által újlag elismerte és megerősítette.

Folytatás a mellékleten.

➤ Melléklet az „Erd. Prot. Közlöny“ 25. számához. ➤

Az ország jogai iránti legbensőbb meggyőződésében mindenkor érzi azon kötelességének nyilvánulását, hogy védelmezze „drága örökségét és a haza legnemesebb dísztét“. A püspökök tehát ismételten szót emeltek, hogy az országos képviselők előtt tiltakozzanak azon fönt említett rendszabály ellen, mely a tiroli nép akarata és legszentebb érzelmei ellenére lett végrehajtva, de egyszersmind kijelentik, hogy nem vállalják el a felelősséget az esetben, ha e szomorú állapot továbbra is fennmaradna. Ine egy tartomány melyben nincs vallás-szabadság.

—
—
Anglia.

(A jezsuiták Jersey szigetén.)

A Franciaországban kitiltott jezsuiták egy része jezsuita seminariomot állit fel Jerseyben. A ottani imperial-Hotelt megvették a poitiersi jezsuiták 800.000 forintért, s nevelőintézetet alakítanak belőle.

—
—
(Apró hírek a britt szigetekről.)

Az angol methodista egyház 1882-re egy egyetemes methodista zsinat összehívását tervezi. A zsinat Londonban ülne össze. — Az angol quäkerek nem rég tarták meg Londonban ez évi nagy gyűlésüket. A gyűlés elé terjesztett kimutatás szerint a felekezet tagjainak száma 1879 folyamán 183-al szaporodott. Daczára annak, hogy számuk Angliában összesen sem megy többre 17,832-nél, mégis nem egy jelentékeny előnyt vívtak ki már maguknak a társadalmi élet terén. Így a parlamentben 10 quäker foglal helyet, s a parlamentnek más tizenkét tagja szintén a quäker vallásban született, s ha később ki is lépett e felekezet kebeléből, neveltetését mégis csak a quäkerek vezették. — Az újan átdolgozott angol biblia-fordításról már szólottunk e helyen. Most angol lapok újabban azt jelentik, hogy az átdolgozó bizottság szakit azon régi tradícióval, mely a biblia szövegét fejezetekre s versekre osztja fel, s a szöveget megszakítás nélkül fogja sajtó alá adni.

India.

(Kinevezett Isten.)

Indiai lapok írják, hogy miután a Dalai-Láma, a tibetiek Istene, súlyosan megbetegedett, ez ország papjai azon kérelemmel fordultak a chinai császárhoz, hogy a magas beteg számára utódot nevezzen ki, kire e beteg, halála esetén, lelkét átruházhassa s így őt Istenné tehesse. A tibetiek tudvalevőleg a damaismus hívei, mely a Budhiszmusnak egyik elfajulása. A Láma vallást Tzonghapa barát alapította, ki 1419-ben szállt föl az égbe, miután lelkét utódaira ruházta. Azon czélből tehát, hogy Tzonghapa lelke örök időkhig a földön maradjon, minden Dalai Láma lelkét halála előtt utódjára köteles átruházni, kinek kinevezése egyedül a chinai császárnak, mint Tibet urának, áll hatalmában. Különben a tibeti Istennek igen jól megy a dolga, miután évi jövedelme pár millió frtra rug, melyből egyetlen krajczár jövedelmi adót sem fizet s lakik Lbass-ban, egy gyönyörű palotában, melynek kupolája arannyal van befödve. E palotában néhány száz Isten aranyból készült bálvány áll, melyek kiszámíthatlan értéket képviselnek.

—
—
Amerika.

(A mormonok nagy gyűlése)

A mormonok az idén is megtartották nagy gyűlésüket Salt Lake Cityben. Az egyik főapostolnak, Erastus Snownak beszéde után, ki hevesen védelmezte a többnejűséget, felolvasták a mormon állam lakosságáról szóló jeleutést, miből kitűnt, hogy Utah-ban jelenleg mintegy 111 ezer mormon él, s a mormon egyház jövedelme a múlt év folyamán egy millió dollárnál többre ment.

—
—
Japán.

(A büntető törvény revidálása.)

A büntető törvény reformálásán dolgozik most egy japáni és egy külföldiekből álló bizottság. Eddig Japánban bűn volt minden olyan tett, mely azt engedé gyaníttatni, hogy a buddha-vallástól valaki el akar térni, vagy mást eltéríteni. Az új törvény szabadságot adand a gondolkodásnak, se szigor elesik, mert, mint a jelentés mondja, a bizottság bizva-bizik a japán nép erkölcsiségében. —z—y.

—
—
AZ „ERD. PROT. KÖZLÖNY“ TÁRCZÁJA.

A KERESZTYÉN VALLÁS A JAPÁNIAK ÍTÉLŐ-SZÉKE ELŐTT.

(Wemmo oder des Jrrthums Darlegung, eine Abhandlung gegen den Christenglauben, von Jasui Tschuchei (ein jeddor Gelehrter). Mit einem Vorwort von Schimadzu Saburo, aus den Japanischen ins Englische von John Harrington Gubbins, deutsch von Karl Friederici.)

(Folytatása és vége.)

Röpiratkánk második részének bevezetése így szól: Két tan szabályozza az emberek egymással való érintkezését. Az egyik a Kō-tan, mely a rokonok közti érintkezésre nézve azt tanítja, hogy a rokonság közelsége szerint arányosan kell növekednie a szeretetnek s barátságos érzület-

nek. Hogy mily fokú tisztelettel s alázatossággal kell viseltetnünk mindenki iránt, (a legmagasabb állású állambivatalnoktól a legutolsó szolgálóig), arra a Khiu-tan tanít. Ha az emberek e tanokat csak általánosságban is követnék, mindenki nyugton élhetne családi körében, s a család békéje s jóléte levén alapja az állam békéjének, az államokban örök béke lenne.

Egészen mást tanít azonban a názárethi ember, ki a Jehova vallását hirdeti: szerinte a világi urak s a szülők élete csak rövid tartamú, s az igazi Úr, az igazi Atya az égben lakozik, s ez Jehova. „Jehova a ti atyátok — úgy mond — s én vagyok az ő egyetlen fia. Azért küldött engem, hogy az emberiséget megváltsam. Szeressetek tehát engem,

mert mindazok, kik bennem őt szeretik, örök életet s nem mulandó koronát nyernek jutalmul!“

Miért kell a világi uraknak s szülőknek mulandóknak lenni? Ha mindjárt meg is vetjük bennök a testit, a mulandót: szellemi fönségüket már itt e földön tisztelnünk kell.

Azt hibáztatja tehát e helyen szerző a keresztyén vallásban, hogy megtagadja a köteles szeretetet az atya, anya iránt, s a mi a japániaknál igen is feltűnhetik, mint a kik e tekintetben egészen ellenkezően vélekednek az anyós iránt is.

Arra már azonban még se vetemedhetik, — véli Hankiuschi, — hogy a gyermeki szeretetet is egészen megdöntse. Mindig hangsúlyozza azonban azt a szeretetet, melylyel vele szemben minden keresztyénnek viseltetni kell.

Hankiuschi Jézus e szavait: „Hadd temesték el a halottak halottaikat!“, igen helyesen, úgy magyarázza, hogy elsőik alatt a szellemileg meghaltak értendők; az alább idézett szavaiban is oly helyesen s találóan jellemzi Jézus személyét s eszméit, hogy e jellemzés nem hogy a keresztyén vallás ellen, hanem éppen mellette szól, s azt is bizonyítja, hogy, daczára a japániak „bires éles ítélőtehetségének“, „az öreg ember“ ellenvetéseinek fonala ott, hol a keresztyén vallás központjában, Jézusban, kellene hibát találnia, megszakad.

„Jézus a nagyokat és hatalmasokat“ — mondja Hankiuschi — „idegeneknek, s a benne nem hívő fejedelmeket ellenségeinek tekinté; az adószedők s következképp uraik felett is i'életet tartott, s minthogy magát Isten fiának mondá, az uralkodókat egyáltalában megvetette. Könnyen kimagyarázható tehát ebből, ha tanítványainak egyike úgy vélekedik, hogy rendkívül lekötözöttjévé teszi saját magának az uralkodót az által, hogy adóját befizeti. Itt tehát Konfuczius Khin- és Kō-tanai egészen meg vannak fordítva, melyeket pedig ama jeles vallásalapító minden emberi élet zsinórmértékéül alkotott; a „halandó“ szülők s fennebbvalókkal szemben bármily bűn elkövetése meg van engedve, de az „igazi“ király a „valódi“ szerető édes atya iránt érzett szeretet jutalma a mennybeli teljes boldogság.“

Konfuczius bevallja, hogy még azt a világot sem tudja érteni, melyben él, nemhogy még a jövődőről előre tudomással birna. A mit ő nem értett meg, — véli Hankiuschi, — még kevésbbé foghatják fel mások, ha mindjárt úgy is beszélnek a jövőről, mintha az akkor élőállandó események, képzeletökben, előttük már lefolytak volna; a mint ezt Jézus is tevő.

A lélek minden külső benyomást a test útján érez meg, így támadnak benne az érzelmek: a bánat, a vigtség stb. Jézus csak a lélek halhatatlanságát ismeri el, de azért tagadja, mintha az érző tehetséggel birna. Milyen ellenmondás!

„Jézus szerint, — így szól az öreg ember, — az égben házasságok nem köttetnek, e szerint ott se nem esznek, se nem isznak. Így tehát nincs az embernek, illetőleg halhatatlan szellemének, semmi életcélja. Egy afféle nem mulandó koronára, részemről, éppen nem áhitozom, az örök tisztító tüztől pedig nem félek.“

„Szívesebben alávetném magamat bármily kemény büntetésnek Jézus részéről, (ha már csakugyan Isten fia volna), mintsem a szülők és fennebb valók iránti köteles tiszteletet csak egy hajszálnyira is megcsorbítsam“ — mondja Hankiuschi, s ebben tetőzik a japániak borzasztó elfogultsága saját vallásuk és annak alapelvei iránt.

„A mi pedig azt a szép történetet illeti, hogy Jézus harmadnapra feltámadott, s hogy világos nappal ment fel a mennybe, az csupán tanítványai által költött mese“ — mondja Hankiuschi műve harmadik részében.

Szerző különben talán nagyobb baklövést követ el azoknál, melyek, szerinte, az „idegen könyv“-ben vannak, midőn azt állítja, hogy Jézus fellépésének idejében a római és buddha vallás voltak uralkodók Palaestinában. Jézus fellépését különben, — jegyzi meg, — saját szavai jellemzik legjobban: „Nem azért jöttem, hogy békességet bocsássak, hanem fegyvert.“ S tanítványaiba oly mélyen beoltá e meggyőződést, hogy azok minden erejüket arra fordították, hogy az idegen vallások ellen küzdjenek, mesterüket pedig királylyá akarták tenni, a mi aztán annak keresztre feszítését vonta maga után. Ha Jézus valóban önként áldozta volna fel magát az emberiség megváltására, akkor nem csüggedezett volna utolsó éjjelen, s nem lett volna szükség poroszlokra, hogy őt a hóhérok kezeibe szolgáltatassák,

De hogyan is tudhatta Jézus, hogy halála az egész emberiség váltsága leend. A halál, szerinte is, megsommiti a testet, s mégis e szabály alól saját maga kivételt képez, mert harmadnapra feltámad testestől s bárha testének, mint a szellem értéktelen burkának, az égben semmi hasznát nem veheti, mégis azzal száll fel a mennybe. Ha Jézus csakugyan feltámadt volna, úgy, hogy ezt kétségen kívül helyezze, feltámadása után a nép közzé kellett volna vegyülnie Ő azonban csak tanítványainak s néhány nőnek jelenik meg, s ez által csak megerősül a nép kebelében elterjedt ama hiedelem, hogy ő nem támadott föl, hanem tanítványai lopták el testét.

Szerző a negyedik fejezetben, a keresztyén vallást állítja párhuzamba a buddhizmussal. Látszólag, — úgymond, — a Jézus vallása és a Buddha vallása, mindezen felsoroltak daczára, sokban érintkeznek. Ez azonban csak látszat, mert p. o. a buddhizmus megparancsolja az embereknek, hogy szülők s fennebbvalók jövő üdvéért imádkozzanak s elismeri a halottakért mondott misék jogosultságát; a keresztyének halottaikat, mint valamely oktalan állatokat minden csengés-bongás nélkül temetik el!*) A buddhizmus tud alkalmazkodni az állam törvényeihez, a keresztyén vallás nem akar magánál felsőbbet elismerni. A temetők iránti borzalommal határos tisztelet s azok a halottakért tartott engesztelő áldozatok, melyek Konfuczius szerint oly fontos behatást gyakorolnak az erkölcsökre, a keresztyén vallásban nemhogy helyet foglalnának, hanem még becsméreltetnek is hirdetői által stb.

*) Így volt ez persze a régi időben nálunk s talán Japánban, hová nem egyhamar jutnak el az újítások, ma is így van gyakorlatban, ma azonban a dolog nálunk is egészen megfordítva áll.

A buta tömeg pedig hagyja magát az álnok keresztyének által félrevezettetni. A népnek a haláltól való félelmét a keresztyének által hirdetett örökélet, — kincsvágyát a túlvilág el nem múló kincsei ellensúlyozzák. Ilyen körülmények között éled azonban fel a fanatizmus, s nehéz az olyan embereket feltartóztatni egyszer megkezdett útjukban, a kik azt hiszik, hogy ha Jézusért meghalnak, ez által örök idvességet nyernek.

A füzetke ötödik része nem bír ránk nézve oly közvetlen érdekel, mint az előbbiek, mert azt tárgyalja, hogy mily fogalmakat táplálnak a kínaiak és japániak a világegyletem megteremtése s az emberi nem eredete felől. Any nyit ebből sem tartunk érdektelenné megemlíteni, hogy Hankiuschi az emberi nemet a naptól, mint férfit, s a holdtól mint női tényezőtől vezeti le.

A zárszóban kétkezik a felől, mintha a „többi“ művelt világ részek lakosai legnagyobb részben Jézus vallását követnék, s azon reményének ad kifejezést, hogy a Konfuciusz vallása, mely a társadalmi intézményekkel, szerinte, leginkább összeegyeztethető, rövid idő alatt az összes vallásformákat le fogja győzni, s világvallássá leend.

Ezekben adtuk a japániak véleményét vallásunk felől. Nem szándékunk állításait czáfogatni, hanem azok megvitátását olvasóinkra bizzuk. A melyikök nem képes tisztá igazsággal állani ellen az ilyes támadásoknak, annak nincs hite a keresztyén vallásban, az legyen . . buddhistává.

—z—y.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1880. június 19-én.

— A nagy-enyedi Bethlen-főtanodát súlyos veszteség érte!

MIHÁLYI KÁROLY,

a philosophiai tudományok kitűnő tanára, a tudós társaság levelező tagja nincs többé. A hónapok óta feltartóztatatlannul sorvasztó betegség f. hó 14-én d. u. 2 órakor kiöltötte a 72 esztendőre terjedő közhasznú életet. A nemes szív, mely mindig az igaz szépért lelkesedett, végsőt dobbant; az a szellem, mely a lét legmélyebb titkainak kutatásában soha ki nem fáradott, porhüvelyét levetve elköltözött. Gyászt öltött a Bethlen-főtanoda tanári kara, mely szeretett Nesztorát veszté; — a tudomány, melynek a megboldogult egyik legmunkásabb és legderékabb bajnoka vala; — a tanuló-ifjuság, mely felejtethetetlen mesterét siratja; egész anyaszentegyházunk, melynek ő mint pap és tanár közel félszázadon át szolgált a neki adott gazdag talentumokkal hiven és önzetlenül. Gyászolnak szerette gyermekei: Károly és Katalin, kik az édes atyában egyedüli támaszukat vesztették el; gyászol egyetlen 82 éves nővére, özv. Sebestyén Józsefné, született Mihályi Eszter

és ennek gyermeke Ágnes, kik a szeretet önfeláldozó gondoskodásával enyhítették a szenvedő fájdalmait. Gyászolnak mind azok, kik ősmerték az ő nemes szívét, tündöklő szellemét és hallották ajkiról a bölcseségnek ihletett beszédét; kik ősmerték az embert és tanárt, a tudóst és családfőt. — A kegyelemnek atyja, kinél van a vigasztalásnak lelke, vigasztalja meg a gyászoló sziveket! Hült tetemei f. hó 16-án d. u. 4 órakor tanári szállásáról az ev. ref. temetőbe nyugalomra tétettek. Porai nyugodjanak csendesen! Emléke legyen áldott!

— Kiegészítésül a fenebbi sorokhoz, álljanak itt a következő vázlatos életrajzi adatok: Mihályi Károly (Böngözi) született Dézsen 1808-ban. Atyja M. Mihály oda való ref. lelkész, anyja Gyöngyössi Károlina, a poeta Gyöngyössi leánya. Iskoláit Dézsen kezdette; de már 11 éves korában N.-Enyedre ment rhetornak s itt végezte iskoláit, utolsó éveiben ének-felügyelő, a suprema humanitatis classis-ban tanítóskodván. Az 1834—35 évet külföldi egyetemeken, névszerint Hálában és Berliuben tölté. Hazatérve, szülővárossa hívta meg lelkésznek, s itt volt 1844-ig, midőn Csorja helyére a n.-enyedi bölcsészeti tanszék-re választák meg. 1854-től 1862-ig az egyház megkeresése folytán lelkészkedett is. 1865-ben a magyar tud. akadémia a bölcsészeti osztályban levelező taggá választá. Nyomatásban megjelent művei: 1) Zsinati beszéd: „Az iskola a kicsinyek temploma, a templom a nagyok iskolája.“ M.-Vásárhely, 1841. 2) „Származtató philosophia tanfolyama.“ I-ső köt. Kolozsvár, 1864. 3) „Keresztyén templomba és házba illő erkölcsi rajzok.“ I-ső köt. Kolozsvár, 1865. 4) „Svada romana“. Latin nyelvben gyakorló, latin irodalomba bevezető kézi könyv stb. Pest, 1867. „Prima grammaticae latinae palaestra“ etc. I-ső könyv. Pest, 1867.

— Magyar nyelv tanfolyam. Változika világ— írja az „Országos Középtanodai tanügyletközlönye“ — mert most esztendeje az erdélyi szász egyházi hatóságok akadályokat gördítettek azon néptanítók elé, a kik a közokt. miniszter által elrendelt magyar nyelvi tanfolyamban részt akartak venni. Örömmel veszük tudomást most arról, hogy az ev. egyházi consistorium július 15 étől augusztus végéig egy továbbképző tanfolyamot fog nyitni a magyar nyelvben nem eléggé jártas tanítók számára Szebenben. A miniszter úr 1500 frttal járult a tanítás költségeihez. A tanfolyam be rendezése a kir. tanfelügyelő részvételével fog megtörténni. Ennek jelenlétében tartatnak meg majdan a vizsgálatok, s ez fogja aláírni a bizonyítványokat is.

A SZERKESZTŐ POSTÁJA.

Szabó Imre kollega urnak, Felfalú. A kérdéses tétel meg lesz csillagozva.

Császár Bálintnak Sepsi-Sz.-György. A válás tanító ügyében történik-e valami?

H I R B E T É S .

2—3

A MAGYAR-FRANCZIA

BIZTOSÍTÓ RÉSZVÉNY-TÁRSASÁG,

MELYNEK

20 millió frankot, azaz 8 millió arany forintot

tevő alaptőkéjéből részvényesei által mindjárt kezdetben

10 millió frank, azaz 4 millió arany forint

készpénzben befizettetett, s részint magyar állami értékpapirokban, részint a főváros első rendű pénzügyintézeteinél helyeztetett el, — mind igazgatósági székhelyén **Budapest**en, mind az ország különböző pontjain állított vezér- és főügynökségei által már megkezdé működését és

B I Z T O S Í T

- a) **tűzvész és robbanás** által okozott károk ellen, ingó és ingatlan tárgyakat;
- b) **jégkár ellen** minden mezőgazdasági terményt;
- c) **szállási anyagi károk** ellen szárazon vagy vizen szállított javakat;
- d) **az ember életére**, minden ismert módozat szerint s azon különös kedvezményekkel,

hogy a biztosított tőke 10,000 frt erejéig, párbaj vagy öngyilkosság esetében is kifizettetik; haláleseti biztosításoknál a díjhátralékok és leszámítolási kamatok a biztosított tőkekifizetésnél nem vonatnak le; a biztosított halálakor esetleg kiderülő korkülönbség nem tekintetik semmisségi esetnek, hanem kifizettetik a magasabb életkornak megfelelő tőke; a biztosított tőke évenkénti kisorsolás útján, esetleg előbb is, kifizettetik akkép, hogy ha p. o. egy 30 éves egyén halála esetére 2000 frtot biztosít, kötvényéhez 2 drb 1000 frtos igényjegyet kap, melylyel az évenkénti kisorsolásban részt vesz, s ha ezeknek egyike a következő évben kihuzatik, neki 584 frt készpénz azonnal kifizettetik, s fennmaradván biztosítása az egyik ezer frt után díjat többé nem fizet, ki nem huzott jegyével pedig a további kisorsolásokban részt vesz.

A társaság rendkívüli nagyságú alaptőkéje, melyet működésének mindjárt kezdetén a biztosító közönségnek garancia képen nyujt, kezesség arra nézve, hogy általa az **előforduló károk a leggyorsabban és méltányosabban fognak rendeztetni és kifizettetni**. Más részről a társaság az iránta már is minden oldalról nyilvánuló bizalmat, valamint eddig tanúsított rokonszenvet az által is fogja igazolni, hogy díjszámításainál a közönséget **mindazon kedvezményekben részesíteti**, melyeket egy solid alapon működő társaság biztosító feleinek nyujtani képes.

Biztosítási ajánlatok benyujthatók, s minden irányban bővebb felvilágosítások nyerhetők, úgy alólirt főügynökségnél, mint az ország nevezetesebb helyein már felállított kerületi ügynökségeknél. Felhivjuk egyúttal mindazon tisztelendő lelkész, tanító és jegyző úrakat, kik intézetünk ügynökségét elvállalni hajlandók, hogy ez irányban ajánlatukkal alólirt főügynökséghez sziveskedjenek fordulni.

Kolozsvár, 1880. június hóban.

A MAGYAR-FRANCZIA BIZT. TÁRSASÁG KOLOZSVÁRI

FŐÜGYNÖKSÉGE:

SZAKÁCS KÁROLY S. K. SCHÖNHOFER FERENC S. K.
titkárok.

Megjelenik
minden vasárnap.

Szerkesztési : kiadói szállás :

b.-farkasutca 16. sz hova
a lap szellemi s anyagi
ügyeit illető minden küldé-
mények czimzandók.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Hirdetési díjak :

Kétszer hasábozott garmond
sor vagy annak tere 5 kr.
Bélyegdíj minden beigtatás
után 30 kr.

Nagyobb és többször megje-
lenő hirdetéseknel külön ked-
vezményt nyujt a kiadóhivatal

Előfizetési ár :

Egész évre 6 frt., félévre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Előfizetési felhívás az „Erdélyi prot. Közlöny“ X-ik évfolyamának II-ik felére. — Szóvita. (L—t.) — Reflexiók a vallási radikalismus egy nyilatkozatára. *Baló S.* — Tanügyi jelentés az erd. ev. ref. egyházkerület 1878—79 évi tanügyi állapotairól. Összeállította: Parádi Kálmán, egyház. tanügyi előadó. (Folytatás és vége.) Egyházi lap-szemle. — *Külföld:* (Németország, Anglia, Skóthon, Franciaország, Olaszország, Németalföld, Spanyolország, Afrika, Amerika.) — *—y.* — *Tárcza:* A harangozó. — Rajz. — *Irta: Tolnai Lajos.* — Különfélék.

ELŐFIZETÉSI FELHÍVÁS

AZ „ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY“ X-ik ÉVFOLYAMÁNAK II-ik FELÉRE.

A félev végéhez közelgvén, egész tisztelettel szólitjuk fel t. előfizetőinket előfizetéseik megújítására, illetőleg hátrálékaik törlesztésére. Hivalgni nem szándékunk. A tények bizonyítsanak! Nem hisszük, hogy, ha a szives olvasó lapunk ez évi folyamát keresztül lapozza, beváltva ne látná azon ígéretek, melyeket lapunk, alakulásakor s azóta minden évfordulónál ismételve, olvasóinak tön. Vezércikkeinkben az egyház és iskolai élet terén felmerült események részrehajlás nélkül lőnek méltatva. — A tanulmányok s értekezések rovatában közöltünk vallásos elmefuttatásokat, bibliai tanulmányokat, stb. — *Tárczánk* folyton a legérdekesebb közleményeket hozta, melyek megválasztásánál főtekintettel voltunk arra, hogy lapunk nem egy házban az egész család egyetlen közlönye lévén, benne a család is megtalálja érdekesítően oktató és gyönyörködtető olvasmányát. *Külföldi* rovatunkban éber figyelemmel kísértük az öt világrészben egyházi és iskolai téren felmerült kiválóbb mozzanatok, s azokról gyorsan értesíthettük olvasóinkat, feles számú külföldi egyházi hetilap állván rendelkezésünkre. — *Irodalmi* rovatunkban figyelmünket nem csupán a vallásos irodalom termékeire, hanem más irodalmi productumokra, sőt a külföld vallási irodalmára is kiterjesztettük. Fentartottuk rendes rovatainkat (egyházi lapok szemléje, vidéki élet, különfélék, hivatalos rész), s igyekeztünk azokat is változatosokká tenni. Bel- és külmunkatársaink vállvetett erővel működtek arra, hogy e lapot azon színvonalra emeljék, melyen állani hivatása az ítéletet olvasóinkra bizzuk!

Az „Erd. prot. Közlöny“ előfizetési ára :

Egész évre 6 frt. — kr.

Félévre 3 frt — kr.

Negyedévre 1 frt 50 kr.

Kedvezményi árak.

III. oszt. egyházaknak és lelkészeiknek:		IV. oszt. egyházaknak és lelkészeiknek:	
Egész évre	5 frt — kr.	Egész évre	4 frt 60 kr.
Félévre	2 frt 50 kr.	Félévre	2 frt 30 kr.
Negyedévre	1 frt 25 kr.	Negyedévre	1 frt 15 kr.

Kolozsvártt, 1880 junius hava.

Az „Erdélyi prot. Közlöny“ szerkesztő-kiadóhivatala.

ban sokszora tudományok alacsony niveauja mellett is fölnyilik amaz organum s kivált egyes választottaknál oly bámulatos fejlettséget ér el, hogy az ilyenek, mint századokra kibató vallásos geniuszok, mint az Isten lényege mélységének és titkainak vizsgálói, mint a kijelentés hordozói, a legbecse- sebb igazságokat hozzák tudalmunkra a hit- és erkölcsi élet ama végalapja felől.

A lelkiismeret tényleges tehetségénél fogva az Isten bár rész szerint való ismeretének lehetősége adva lévén (különben soha még csak nem is szólhatnánk róla) természetes, hogy nem tartózkodunk — miként Prometheus sem tartózkodott tüzet lopni a napból — tehát nem tartózkodunk néha-néha az Isten definiálásának merész feladatára is rávetni fejünket. Megteszi ezt Sámi is, midőn így próbálgatja a definiálást: „Az Isten az én értelmemre nézve megfoghatatlan és áthathatatlan világosság.“ Én e próbálkozást csak helyeselni tudom s érte Sámit világért sem hibázlatom, de óhajtanám, hogy ő se hibáztassa a theológusokat, religiokat és confessiokat azért, hogy az Istent definiálni akarták.

Baló Sándor.

(Folytatása következik.)

Tanügyi jelentés

az erd. ev. ref. egyházkerület 1878—79 évi tanügyi állapotáról.

Összeállította:

Parádi Kálmán,
egyház. tanügyi előadó.

(Folytatása és vége.)

A collegiumok beléletének főbb mozzanatai.

Ezen szakaszban a tanuló ifjúság önmunkásságát, erkölcsi magaviseletét és egészségi állapotát mutatom be.

Az értelmes tanítás kétségen kívül alapeszköze az ifjak szellemi önállósításának. A tanítás azonban magában véve múlt dolog, hacsak az eredmény biztosítására más módhoz is nem fordulunk. A gyakorlati élet követelményei teljesítése mellett arra is kell törekednünk, hogy a mit tanítunk, az növendékeinknek biztos és könnyen kezelhető sajátja is legyen; ezt pedig akkor érzük el, ha gondolkodásuk segélyével számukra önmaguk által létesített eredményt biztosítunk. Az az ember, ki már iskolai életében megtanulta lelki erejét szabadon használni, társadalmi jogkörében is öntudatosan fog működni. Érdekes és tanulságos tudni valónak tartom azt, hogy mily alakban és mily eszközökkel törekszenek e megjelölt célra collegiumaink tanárkarai?

Enye den az érettebb ifjúság önmunkásságának élesztése végett 8 pályakérdés volt kitűzve a tudományok nyolcz ágából, u. m. egyházi beszédre, a vallás-történelemből, a latin irodalomból, a jogtörténelemből, a héber nyelvből, a bölcsészettől, a vegytanból és a mennyiségtanból 20—30 frt jutalommal, s kettő kivételével (a vegytanít és az egyházi beszédet) mindegyiket sikerrel oldották meg a versenyzők. A tanuló ifjúság önmunkásságának egy másik tere az

önképzőkör, melynek a bölcselmi és theologiai tanfolyam hallgatóira kiterjedő osztálya (a kiválóan szépirodalmi és szavalati osztály) elismerésre méltó szorgalommal és a tagok teljes részvételével kezdette meg és folytatta működését. Különösen a theologiai szakosztály ez évi működése jelentékenyen felülemelkedik a megelőző éveken. Szépirodalmi tanulmányra, balladára, műfordításra és szavalatra is voltak jutalmak, s nyertes pályázókban sem volt hiány. A theologiai akademia hallgatóinak rendkívüli tantárgy gyanánt előadatott (önként vállalkozóknak): a legújabb dogmatikák ismertetése; népszerű biblia magyarázat és a chaldaei nyelvtan. A német irodalmat tanulta a VI-ik gymn. osztálytól fölfelé 17 tanuló; a franczia nyelvet 31; az angol nyelvet 2 tanuló. A rendkívüli „felső rajziskolai“ tanórákon 108 ifju részesült rendszeres oktatásban a felsőbb szabad kézzrajz, mérrajz és festészetből. Zenében, jelesen fuvola- és hegedűjátékban többen vettek külön lecke-órát. Az iskolai zenekarnak 19 tagja, a műénekkarnak 21, a theologiai férfi dal-karnak 16 tagja volt.

Kolozsvártt a tanári kar három pályakérdést tűzött ki 21—21 frt jutalommal, s miután a jutalomra kitűzött három pályakérdés közül csak egyre érkezett be egy dolgozat, melyet a pályadíjon felül még 7 frt 11 kr jutalomra méltatott, a második jutalom két harmadát egy oly jeles munkáért adta ki, melyet az ifjúsági önképzőkör nem volt képes eléggé megjutalmazni, nem rendelkezvén ily célra nagyobb összeggel.

Az önképzőkör „Remény“ czimű heti lapjából 30 szám jelent meg. Oly eredmény ez, melyet a kör a közel múlt években soha el nem ért. Megjelent benne összesen 64 eredeti és fordított dolgozat. Az értekezések a történelem, aesthetika, irodalom és természettudományok köréből vettek, s a fordított művek szerzői közt megtaláljuk Lamartine, Beranger, Burns, Schiller, Voltaire, és Brét Harte neveit is, a mi arról tanuskodik, hogy nem csak a német, hanem az angol és franczia irodalom ismerete is utat kezd törni a kör tagjai között. — Az önképzőkör által kitűzött 5 pályakérdés közül kettő oldatott meg sikerrel. (A nap hatása a növényéletre; egy dal.)

A rendkívüli tantárgyak közül: a német irodalmat 35-ön; a franczia nyelvet 12-en, az angol nyelvet 5-ön tanulták. A szabad kézzrajzot, mérrajzot és festészetet rendkívüli tanórákon az V-ik gymn. osztálytól fölfelé: 24 ifjú tanulta. A szabad kézzrajzot, mérrajzot és festészetet rendkívüli tanórákon az V-ik gymn. osztálytól fölfelé: 24 ifjú tanulta. A zene- és énekkar (vonós zenekar) működése dicsérettel emlittetik. Elnöke reflektál a nehézségre, mely az ilyenmü egyesület virágzását gátolja. A folyton hullámzó és változó elemei az ily egyesületnek, a csupán több évi gondos és egy irányú vezetéssel elérhető sikert csak csekélyebb mértékben engedik megközelíteni. A mely collegium korosb ifjúsággal is bír, sokkal szerencsésebb helyzetben van, a mennyiben a szükséges elemekkel tartós időre rendelkezhetik.

M.-Vásárhelyt a természettudomány köréből 3, a bölcsészettől 1 és a magyar irodalomból 1 pályakérdés volt kitűzve 5—10—21 frt jutalommal. Beadatott összesen 6 munka (a mennyiségtani kérdésre egy sem érkezett be), és ezek közül 4 elnyerte a jutalmat. Kiváló örömmel fogadta a tanári kar a jegecztani pályamunkát, melyet szerzője sajátkezűleg készített jegeczalakokkal illusztrált vala. „Nagy gonddal és pontossággal történt készítésök általában nemcsak teljes dolog-értelmet, hanem főleg inventiot és a mellett ügyes kezet árul el.“

Az ifjúsági önképzőkör 52 tagot számlált (a gymn. VI. VII. és VIII osztályokból); megbirált 31 beadott munkát (7 prózát és 24 költeményt); a szavalásban dicséretes versenyre kelt. A tanári kar örömmel jegyzi meg, hogy a jelen évi önképzői munkásság jóval felülhaladja a múlt évit. Franciza nyelvet 23 ifjú tanult; a zene- és énekkarnak 47 tagja volt, kik dicséretes eredményt mutattak fel több alkalommal.

Székely-Udvarhelyt a tanári kar által kitűzött pályakérdésre egy dolgozat érkezett, mely a díjat nem nyerte el. Az ifjúsági önképzőkörnek 65 tagja volt. Beadtak 60 nagyobbára eredeti dolgozatot; ezek között 4 kötetlen, a többi kötött alakú. A kör pályadíjakat tűzött ki allegoriára, mondára, elbeszélésre, ódára vagy balladára és szavalatra. A mondára meg az ódára vagy balladára meddő volt a pályázat. Az énekkarnak 30, a zenekarnak 13 tagja volt, kik szép sikert mutattak fel.

Zilahon a tanári kar egy történelmi és egy szép-irodalmi pályakérdést tűzött ki. A beérkezett dolgozatok közül az utóbbi kérdésre vonatkozó nyerte el a díjat. Egyesek ajándékából és kívánatára jutalmat tűzött ki annak a számára, (a VIII gymn. osztályban), ki az év végével a kitűzendő mennyiségtani feladatokat leghelyesebben fejté meg; továbbá a VIII gymn. osztályifjai közül annak a számára, ki a honi történetből legtöbb ismeretet tud felmutatni és ugyanabban az osztályban annak a részére, ki a természetből legtöbbet tud.

Az ifjúsági önképzőkör „Koszorú“ című lapot adott ki (kéziratban) tagjai számára. Beadatott összesen 80 dolgozat, nagyobbára prózai fordítmány. Az érettebbek az értekezésírást és tudományos értekezések szabad előadását is megkísérelték.

Szászvároson a felsőbb osztályok fejlettebb tanulói, a kiszabott tantárgyak mellett, magán szorgalom útján is dicséretes előhaladást tüntettek fel részint a német, részint a latin nyelv s irodalomban, többen mind a kettőben. E mellett az önképzőkörben is szerényen dolgoztak, az idegen remekirókból fordítgatva, egyes mondákat vagy regéket feldolgozva, kiválóbb költői darabokat méltatva és szavalva, verseket írva vagy a hazai történelem egyes kiválóbb eseményeit ismertetve.

Az ifjúság erkölcsi magaviselete mind a 7 collegiumban általában dicséretes volt.

Az egészségi állapotokat illetőleg a lefolyt év Enyeden a megelőző évek hosszú sorából a legkedvezőbbek egyike volt; egyes betegülési esetek legnagyobb részt rövid idő

alatt gyógyulással végződtek. Fájdalom, hogy ezen kedvező körülmények között is a halál 2 tanulót ragadott ki a tanuló ifjúság sorából; az egyik diphtheritis, a másik hágy-máz következtében halt meg.

Kolozsvári collegiumunk három gyermek-növendékén kívül többen a halálnak nem adózt; ezek is szülői ápolás mellett haltak el. És ez oly időben történt, mikor Kolozsvárt a diphtheritis, kevés megszakadással, folytonosan szedte áldozatait.

M.-Vásárhelyt az ifjúság egészségi állapota kedvező vala. Sz.-Udvarhelyt a tanítás rendes menetét a 2-ik félév kezdetén megzavarta a tanulók közt elterjedt szemgyulladás-féle betegség. Február közepén a tanulóknak csak 10%-a találtatott szembetegnek és márczius elején már mintegy 35%-a, pedig az óvintézkedések minden kitelhető módon megtétettek. Ennélfogva a tanítást a husvétünnepi szünetet megelőzőleg 3 héttel meg kellett szüntetni; s ezért a tanévet csak július hó 12-én zárták be.

A zilahi, szászvárosi és s.-szt.-györgyi collegiumok ifjúsága meg volt kimélve a járványos betegségektől; Szászvároson egy 6-ik gymn. osztálybeli jó reményű tanuló hunyt el szülői és testvérei karjai között, kit mind a tanári kar, mind a tanuló ifjúság mély sajnálattal kísért ki sirjához.

A jelentés utolsó szakaszát a tudományos gyűjtemények gyarapodásának adatai töltik ki. Térszűke miatt nem adhatván ezen terjedelmes részletet, jelentéstartó idevonatkozó zárszavaival fejezzük be jelen ismertetésünket: „Ezen adatok még mind nem képezhetik egy korrekt és tanulságos kimutatás anyagát. Kétségtelen, hogy a célhoz közeledünk és hogy egy pár collegiumunk gyűjteményeiről és ezek gyarapodásáról nyújtott beszámolás egészen alapos és kifogástalan. De hogy összes collegiumaink gyűjteményeiről, mint nélkülözhetetlen tanítási segédesszkozeinkről, évről-évre alapos és tanulságos áttekintést nyerhessünk, két dolog lesz elodázhatlanul szükségessé: először, hogy az évek óta jelzett rendezés, főleg a könyvtárak rendezése, haladéktalanul eszközöltessék s illetőleg befejeztessék; másodszor, hogy a pénzen vásárolt tárgyak az ajándékoktól különválasztva kimutattassanak, határozottan megnevezvén az érettek kiadott pénzösszeget.

Nem kívánom mint külön indítványt tárgyalatni e két tételmet; elégnek tartom reájok felhívni t. collegiám figyelmét, meg lévén győződve róla, hogy a korrekt és alapos munkát ők is akarják.

EGYHÁZI LAP-SZEMLE.

A „Prot. egyh. és iskolai Lap“-ban Thomay József ír vezércikket ily cím alatt: „A materialismus ellen kell küzdeni!“ Czikkiró szerint, ha az orosz nihilismus és a német socialdemocratia a materialismus gyermekei: akkor a materialismus nálunk is él és mozog, csak hogy még nem érte el nagy korúságát. Már is tapasztaljuk, hogy az anyagelvűség egyes gyülekezetekben követőkre talál, kik

egyik helyen számukkal, a másikon pedig tekintélyökkel imponálnak, hangoztatván, hogy az ember eredetére s rendeltetésére nézve más organicus lénytől sem különbözik és merő esetlegesség, hogy a földi anyaghoz oly életető erő járult, melynél fogva embernek nevezik.

A materialisták célja: kimutatni minden eszményinek tarthatlanságát, és törekvésük oda irányul, hogy az Istenbe vetett hitre, szeretetre, az akarat szabadságára s az emberi jogokra rá üssék a hazugság bélyegét. A materialismus egyengeti az utat a fajtalanság és iszákosság bűneihez. Materialismusból származik és emlíni táplálkozik a társadalmi élet legveszedelmesebb réme: a socialdemocratia, melynek célja a vagyonközösség. Ez azt akarja, hogy minden tőke az államé legyen, s szűnjenek meg a mesteremberek, kereskedők és gyárosok saját kezükre dolgozni, hanem az állam állítson fel egy nagy raktárat, abba dolgozzék mindedki, s a mesteremberek is az állam közpénztárából kapják fizetéseiket, mint a hivatalnokok. Ehhez járul még az is, hogy a családi élet helyett az úgynevezett szabad szeretetet hangoztatják, mely szerint a férfi és nő között létrejött szövetség önkényüleg bármikor felbontható.

Ezen a megvalósulás stadiumában is oly nagy bajon csak úgy segíthetünk, ha azt, a minek a socialdemocratia legelkeseredettebb ellensége: Krisztus vallását terjesztjük, diadalra vezéreljük s biztosítjuk számára azon erkölcsi hatalmat, melynél fogva positiv befolyást gyakorolhat mind a magán, mind a közéletre, mint Angliában és Amerikában, hol sok a munkás nép s mégis csak névleg ismerik a socialdemocratiaát.

Tehát nem kell a néptől elvenni az örök hivatás reménységét és a hitet az állandó lelki javakban, hogy a földi életet tekinthesse úgy, mint egy élet előcsarnokát és tetteit mint elvetett magvakat a sirontúli aratásra. Ezen hit, az Istennel való közösség ezen érzete vigaszt, kedvet nyújt s az emberi méltóság tudatára ébreszt még a földi élet legalárendeltebb hivatásában is. E hatásos óvszer az elégedetlenség, lemondás és a világ gúnyja ellen.

Ha a socialdemocratia eszméje nálunk is hiveket, követőket toborz, ha magvai nálunk is termő földre találnak: e veszélyes baj előidézésében és fokozásában a felelősség terhe azon gazdagokra, előkelőkre és műveltekre hárítandó, kik minden vallásos érzelmeket gúnytárggyá tevő világnézeteket szavaikkal, példáikkal a nép szívébe becsepegtetik.

A példa ragad, különösen a roszt. Tehát mutassunk jó példát. Járjanak elől jó példával főleg a tanítók, mert sokan vetik szemüket rájuk és életök zsinórmérték az ifjú nemzedék jövőjére. A lelkész soha se tévessze szeme elől ezen apostoli intést: „Semmi dologban senkit meg nem botránkoztatunk, hogy ne szidalmztassék a mi szolgálatunk.” (II. Kor. VI, 3.)

Mutassanak jó példát a szülők is és neveljék gyermekeiket „a z Úr beszédének intésében.” (Ef. 17, 4.) A jólétnek örvendő gazdagok ne mondják, hogy a vallás csak a szegényeknek való a nyomor türelmes elhordozhatására.

A hit-élet fölébresztésével biztosítanók az embernek azon őt jogosan megillető értékét, melylyel a nép ma sin-

esen tisztában, a mennyiben annak efficienséül a pénzt és anyagi élvezeteket tekinti.

A hitetlen, ha a nem szeretem napok rá nézve bekövetkeznek: vagy kétségbe esik, vagy elégedetlenül forrong és daczol; ellenben a hívőnek rendelkezésére állanak azon eszközök, melyek segítségével a nyomor hatását enyhítheti. Továbbá míg a hitetlen a vastag önzés által mindinkább elidegeníti egymástól az embereket: addig a hívő ugyanazon mennyei atya egyenjogú gyermekeinek és így testvéreinek tekinti embertársait.

K Ü L F Ö L D .

Németország.

(A polgári házasság.)

A németek nem nagy rokonszenvet tanúsítanak a polgári házasság intézménye iránt, mint azt a következő eset is bizonyítja: Mecklenburg nagyhercegség tartomány-gyűlése elé a napokban egy 50,000 polgár aláírásával ellátott folyamodvány terjesztetett az iránt, hogy az állam a polgári házasságot törölje el, (mert az, miután az egyház áldását nélkülözi, csak pogányos frigykötésnek tekinthető), s helyette egy oly esketési módozatot léptessen életbe, melyen a polgári és egyházi hatóságok együtt működjenek. E jelenség azonban sajnós bizonyítéka annak is, hogy németországi lutheránus testvéreink mindinkább közelednek a római katolikusokhoz. S ezt, sajnós, még más tények is igazolják. Így p. o. Bajorországban a lutheránusok egy úgynevezett lutheránus vallásos együletet alakítottak, mely egészen ellentétes irányban működik a Gusztáv-Adolf-egylettel, s liberalisoktól még adományokat sem fogad el. Hogy ne ismernők hát el a kultur-kampf jogosultságát?

Anglia.

(A különböző felekezetek temetői.)

Selbornelord, Anglia nagy kancellárja egy törvényjavaslatot nyújtott be a parlamenthez. A temetkezések tárgyában, végét akarván vetni azon zaklatásoknak, melyeknek e téren, a különböző felekezetek, egymás részéről, kitéve voltak. A kisebb felekezetek panaszkodtak ugyanis, hogy ők nem temethetik el halottaikat az anglikán egyház, churchyardoknak nevezett, temetőibe, mert az anglikán lelkésznek joga van a kereszteletheneknek a szentelt földbe való eltemetését megtagadni, s e jogát mindig érvényesíti is a quakerekkel, s baptisták gyermekeivel szemben. A nemzeti egyház tagjai másfelől azt veszik zokon, hogy, állításuk szerint, a törvény által kényszerítve vannak minden megkeresztelt egyén sirjánál az anglikán lithurgia szerint imát tartani, még akkor is, ha az illető épen a legnagyobb bűntény elkövetése közben halt meg. A parlament elé terjesztett törvényjavaslat e két ellentétes irányt kibékíteni igyekszik. Megengedi, hogy a churchyardokban bármily temetési szertartás véghezvitessék, feltéve, hogy keresztyénies jelleggel bír, (így is csupán a vallástalan testvéreket, s barbar temetkezési szokásokat zárván ki.) s a nemzeti egyháznak is megengedi, hogy egy más temetési szertartási formulát használjon, p. o. a canterbury-i zsinat által megállapítottat. E javaslat, daczára annak, hogy orthodox részről heves ellenzésre talál, a legnagyobb valószínűség szerint elfogadtatik.

(Új vallási konfliktus.)

Angliát e pillanatban ismét egy vallási kérdés tartja izgalomban, melynek okát egy képviselő Bradlaugh eskületételének kérdése képezte. Minden választás után ugyanis a képviselők tartoznak esküt letenni, az előírt formások szerint, különben nincs a házban ülési joguk; vagy a ház meg is téri, a szavazásokban nem vehetnek részt. Bradlaugh nyilatkozott ugyan, hogy az eskü szövegét aláírja, de kijelentette, hogy ő atheista lévén, az esküformának nem tulajdonít több kötelező erőt, mint bármely más fogadalomnak. Bradlaughot természetesen kiutasította az elnök a házból, s lett nagy megbotránkozás a parlamentben s a parlamenten kívül. Az angol nép vallásos egész a bigottságig. A vallási kérdéseket Franciaországban sem veszik oly komolyan, mint Angliában. Az ügy végre szavazás alá bocsáttatott, melynek eredménye az lett, hogy a parlament kimondta, miszerint atheista nem lehet az angol parlament teljes-jogú tagja.

Skóthton.

(Eretnek üldözés.)

Ritka esemény tartá a múlt hóban Skóthton egyházi embereit izgalomban. Már három év előtt ugyanis vád alá helyezte az orthodox egyház Smith Róbertson abeerdni lelkész, szabadelvű nézeteiért s különösen azért, mert más véleményben volt Mózes ötödik könyvének eredete felől, mint az orthodoxok. Ügyében a végtárgyalás f. év májusának 27-ik napján tartatott meg, rendkívüli érdeklődés mellett. Nagyhatású beszédek tartattak vádlott mellett és ellen. Az ellenvélemények nyilvánítása után, leirhatatlan lelkesedés mellett, dr. Beith indítványa fogadtatott el, 299 szavazattal 290 ellenében, mely szerint Robertson Smith nemcsak bántatlanul folytathatandja hivatalát, hanem a tanács-előtte a méltatlan üldöztetés feletti érzett részvétének is adjon kifejezést.

Franciaország.

(Baptista tanoda.)

A párisi baptista felekezet lelkészei egy tanodát alapítottak, még a múlt november hóban. E tanoda azonban — mint a „Renaissance“ írja, — nem dicsekedhetik a legfényesebb eredménnyel, mert csak egy rendes tanárja volt (dr. Michel) s mellette még két lelkész (Des és Andru) adogatott egy-egy leckét. A tanulók száma hat. Jelenleg a tanoda a párisi baptista kápolna egyik melléképületében van elhelyezve, miután azonban egy gazdag amerikai 125 ezer frankot hagyományozott a tanodának, egy nagyobbszerű helyiség építtetése van tervbe véve.

(A vallásos iratok terjesztése.)

A vallásos iratok terjesztése a nép között jelentékenyen meg lett könnyítve Franciaországban az utóbbi időben az által, hogy a kamara egy törvényt hozott, mely megszünteti mindazon nehézségeket, melyekkel addig a vallásos iratok árúsainak a hatóságokkal szemben az engedélyért megküzdeni kellett. Nálunk, fájdalom, nincs szükség ily törvényre, mert nincsenek olyanok, a kikre szóljon!

(A tábori papság eltörlése.)

A tábori papság eltörléséről a kormány nemrég egy törvényjavaslatot dolgozott ki, melyet a szenatus egész terjedelmében el is fogadott. E határozatot heves tárgyalás előzte meg. Egyik képviselő azzal vádolta a kormányt, hogy irtóháborút indít az egyházi intézmények ellen. A katonának szüksége van a vallásra, s a túlvilágba vetett hitre, hogy bátor s harcra kész lehessen. Mások szerint a mi-

sékre rendelt katonaság nem végez vallásos cselekményt. A nem-katholikusokat is oda kényszerítik. A paraszt származású katonának hazulról hozott vallási ismeretein kívül nincs többre szüksége; elég, ha vallása gyakorlatára teljes szabadságot engednek neki, tehát a hadi fegyelem érdeke követeli a tábori papság eltörlését. Ez utóbbi nézet is lett a győztes.

Olaszország.

(Nina bíbornok lemondott.)

Olaszországi lapok jelentik, hogy a Vatikán nem egy fontos ügyében jelentékeny szerepet játszott Nina, a pápai államtitkár, lemondását beadta. Lemondásának indokául a közte s XIII. Leo közt gyakran fölmerülő véleményeltéréseket hozza fel, valamint ama körülményt, hogy „irnoki szerepében“, mit a pápa számára juttatott, sehogyan sem találja fel magát. Nina utódául Jakobini, a bécsi pronuntius, van kiszemelve.

(A pápa, mint reformator!?)

Nagyon kétes hirt olvasunk a „Temoignage“ hasábjain s ez az, hogy római beavatott körökben hire jár, mint-ha XIII. Leo pápa némely katolikus hitczikket újból akarja formulázni, mert azok, szerinte is, sokat vesztek az idők folyamán eredeti jellegükből. Fenntartással adjuk közre e hirt, de ha van alapja, csak sajnálunk lehet a szegény pápát, a kinek annyi dolga lesz, ha mindazon hitczikkeket újból revideálni akarja, melyek az idők folytán eredeti jellegükből sokat vesztek.

Németalföld.

(Segond biblia-fordítása.)

Tettünk már említést, e rovatban, a Segond-féle bibliafordításról. Most újabban azt írja a „Semain Religieuse“, hogy a wallon egyház e biblia-fordítást feltétlenül elfogadta, s melegen ajánlotta lelkészeinek a biblia magyarázatoknál s esketéseknel való használatra. Az egyház e véleményét egy bizottság javaslata alapján mondta ki, mely bizottság, mint a közbe tett jelentésben előadója kifejti, e fordítást rendkívül sikerülten találta, s a régibb fordításokat mindenben felülmúlónak.

Spanyolország.

(A Franciaországból kiűzött jezsuiták.)

A Franciaországból kiűzött jezsuiták folya modtak a spanyol kormányhoz megtelepedési engedélyért Spanyolországban. Az igazságügy miniszter a praefectusokhoz egy körlevelet intézett, melyben tudatja, hogy a Franciaországból kiutasított szerzeteseknek a határ közelében való letelepedését semmiesetre sem fogja megengedni; az ország belső részeiben való letelepedésre mindenképp a hatósági engedélyre lesz szükségük, s hozzátette, hogy a kérdéses rendelet határozatai teljesen megegyeznek az ország törvényeivel.

Afrika.

(Apró hírek.)

Izmail pasa, a letett egyiptomi alkirály, fővárosában, Kairóban, ez előtt pár évvel egy nagy katonai iskolát kezdett építtetni, az alap letételnél azonban tovább nem ment, s terve dugába dőlt. Mint egyiptomi lapok írják, a Franciaországból kivándorolt jezsuiták azon része, mely még nem talált magának menhelyet, 4 millióért az egész területet meg szándékszik venni, s ott egy szép kollegiumot

akar építtetni. — Taylor, senegali missionarius, Szt.-Lajosban egy menhelyet alapított a szökevény rabszolgák számára. Sikeres buzgólkodása folytán már 31 szökött rabszolga talált ez intézetben enyhet, ápolást s menekvést.

(Muzulman fanatizmus.)

Tripolisban e hó 2-án oly esemény történt, mely az egész ottani keresztyén gyarmatot izgalomba hozta. A fanatikus muzulmánok ugyanis a tripolisi keresztyén temetőt június 1—2 közti éjen megrohanták, a halotti kápolnát kirabolták, a sz. szűz képét magukkal vitték, s egy négy év előtt itt eltemetett francia matróz sírját felhánták. E tett első hírére a tripolisi francia főkonzul a pápai praefektus kíséretében a temetőbe ment, hogy a Franciaországot és az egész keresztyén világot ért megbecsületlenítést konstatálják. A kápolnában egy amulettet találtak, mely a gonosztevők nyomára enged vezetni. Az amulett ugyanis talizman volt egy török katona nevével. A temetőből a főkonzul a pasához ment, s éles szemrehányások

után elégtételt követelt. Egy órával később a pasa és tisztjei, teljes díszben, követve a helyőrségi csapatoktól, a francia konzul lakására mentek, hogy őt magukkal vigyék s ünnepélyesen a temetőbe kísérik, a hol a matróz temetési szertartását újra elvégeztették. Az elhunyt koporsója fölé Franciaország zászlóját tűzték, míg a pápai praefektus áldását adta a halottra. A török katonáknak, kik e profanatiót elkövették, saját kezükkel kellett ismét a földhínyt sirt helyreigazítaniok.

Amerika.

(Swedenborg E. követői.)

Az új-jeruzsalmi egyház tagjai, illetőleg Swedenborg Emmanuel ábrándos tanainak követői, már 113 gyülekezettel bírnak az észak-amerikai egyesült államok területén. Ügyök csak az utóbbi időkben nyert nagyobb lendületet, s csak nemrég tűntek fel inkább Angliában is, hol már szintén több mint száz gyülekezettel bírnak.

—z—y.

AZ „ERD. PROT. KÖZLÖNY“ TÁRCZÁJA.

A HARANGOZÓ.

— Rajz. —

Irta: TOLNAI LAJOS.

A szép Szabados nemzetségből élnek még Váralyán. Én annak a szegényebbik ágából való vagyok. Földmivesek voltunk mind; János bátyám a nagy fejű fekete Szabados bíró volt beláthatatlan időn keresztül, s így is halt meg egy deputacionális fölséges ebéd után, némelyek szerint örömeiben, hogy egyszerre annyi úr ül asztalánál, mások szerint — s ezen a véleményen volt a rektor úr is, Varga József — a bő poharazás miatt. Apám harangozó volt, de mustra harangozó, a milyet, elhiszem, minden pap szeretne a világon. A harang énekelt a keze alatt, búsan, vidáman, áhitatosan, a mint ő akarta; nem lötyögött soha egyiknek is a tölgye, hogy a drága harang ezer sebet kapjon, mint a járnai tanuló gyermekek térde; egy azon pontot érte éjjel, mint nappal. De csengtek is a mi harangjaink, mint a csupa tiszta ezüst, hogy az öreg — pedig csak hat mázsás volt — egy-egy tavaszi harmatos reggelen beszolgált szivre ható hangjával egész a pécsi püspök palotájába.

Mondják, meg is kérdezte egyszer: a, ni, miféle szép harang ez?

A mi öreg harangunk volt.

Apám egy-egy ilyen szép győzelem után nem adta volna hivatalát egy kis jóféle papságért sem. Büszke volt, nem is járt soha mezitláb, még a temetőben sem, a melynek kapujában mi laktunk.

Persze én is, apám is, édes anyám is, jobbára ott éltünk a tiszteletes urék udvarán. Apám kezelte a favágást, a mit a sok vendégeskedés miatt soha sem lehetett egészen elvégezni; anyám mind szüntelen mosogatott, súrolt, tisztogatta a baromfiakat, kormányozta a konyhát; én meg játszottam a pap fiaival: Gyulával, a kis Jóskával,

meg a kis Irénkével. Székessy József urék jó emberek, igen jó emberek voltak.

A pap mindig szép fekete ruhában járt; őszes sűrű haját (mely annak idején sötét fekete lehetett) apróra nyírta apám, mint a katonákat szokta katona korában; fehér kezeit hátra téve szerette hordozni, hogy a nap minél kevésbé érje, nem viselt sem bajuszt, sem szakállt, — mint a mostaniak. Gyönyörűség volt nézni magas, szép szílas egyenes természetét. Mosolygott, ha a szegénnyel beszélt, de összeráncolta magas homlokát, ha valami elbizakodott ember — teszem a Gelencsér Mihály járult elébe. Szép időn át — hogy otthon mindig vendégségre készültek — minden nap kijárt a temetőbe, ott studérozott, hangosan, fenszóval tanult. Én mikor szabadulhatam az udvarról, a tiszteletes úr után lopódtam, hogy hallgassam szép beszédeit. Mikor a templomban prédikált, már én a karban a rektor urnak, meg az édes apámnak mondtam a prédikációt jelölő szóról-szóra. Tudtam is minden beszédét és könyörgését. Legjobban szerettem szép halotti orációit. Ezeket otthon sokszor elmondtam, s gyönyörködtem benne, hogy az apám, meg az édes anyám milyen édesen sirnak egyen-egyen.

Gyula már nagy volt, iskolákra járt, s a nyári napokra jött haza Gyönkről boldogan a boldog tiszteletes urral, Jóska hat-hét éves volt, eleven, pajkos, vidám, rugott, szökött, mint a kis borjú. Dalolt, füttyölt, sipolt, dobálózott, néha még a harangot is megdobta. Én három-négy évvel voltam nála öregebb, de látszottam tizenkét évesnek is. Irénke három-négy éves lehetett, olyan eleven, mint Jóska, csak hogy jobb, kedvesebb. Mindenét: gyümölcsöt, kenyerét, kalácscsát oda adta volna egy szép szóért az embernek. Ha nem látták: ezerszer össze meg össze csókoltam a kis ruháját, a kis haját, a kis lábait, a kis cipőit — mert hogy papleány volt: a képét nem mertem. Szép két szemű voltak, mint az édes anyjának, göndör szőke haja, dom-

ború homloka, kicsi kis szája, csak egy csepp álla s elől két furcsa foga, a mik nem értek egészen össze. Ha nevetett öröm volt nézni, ha dalolt: a templomból kiszöktem, hogy hallgassam. Oh, be szerették a szülői. Oh, be boldog emberek voltak, be nem lehetett szebb a paradicsom, mint a szép váralyjai papi udvar, a széles, hosszú udvar, a tágas messze, egész az erdőig terjedő kert.

Az asztalon örökké fehér kenyér volt.

Egyszer Rózália napján — így hívták a tiszteletes asszonyt — nagyon sok vendég érkezett, nem tudtuk őket hová tenni. Hogy asszony is, gyermek is sok volt, a kis Irénke kiszorult a helyéről, olyan helyt vetettek neki ágyacskát, a hol megfázott. Másnap, harmadnap, mikor eltakarodott a sok vendég a kis Irénke orczái kezdtek pirosodni. Istenem, édes Istenem — mondogatám magamban — majd meglássátok itt baj lesz. A bagoly is huhogott a toronyablakban, fekete hernyók jártak a templom falán, a tiszteletes úr palástját egy szeg elszakította, az imádságos könyve kiesett hóna alól, a mi soha sem történt; itt, itt nagy szomorúság készül. Nem tudtam se enni, pedig maradt elég kalács se inni, pedig még borral is kínált az apám, mondván te Sándor, nesze ez édes bor, igyál. Nekem keserű volt minden. Én mind csak az Irénke piros orczáit néztem. Fűvet kerestem a temetőn, fülemile pelyhet, hullott csillag darabot, hogy orvosságot készíttsek anyámmal, ki mindenhez értett de a tiszteletes urék csak nem akartak észre venni semmit. Bonyhádra készültek valami lakodalomra. Irénke leeresztette szép kis fejét, nem kellett neki semmi, bement az atya szobájába, de nem beszélt, mint máskor, hallgatott, megült egy helyen mozdulatlanul az ablakban. Én láttam a kertből. Mikorra észrevették a bajt, behozták a zsidó doktort: az aranyos szép kis Irénke meghalt az édes anyja karjain.

Sok halottat láttam addig is, azóta is, apám is, anyám is rég elszunyodtak, de soha nem sirtam úgy, soha nem szakadozott úgy szívem, mint mikor Irénkére harangoztunk.

A tiszteletes asszony oda volt, nem lehetett megvizsgáltatni, sirt, sirt, szaggatta haját, tépte a ruháját, futott ki a temetőbe, jajgatta kis leánya nevét, órákig ott térdelt a kis sirjánál, de lassan-lassan, Istennek hála, megengesztelődött, kibékült az Istennel, a tiszteletes úr pedig, kin eleinte semmi sem látszott, egyszerre hirtelen megőszült, kezdett a templomban is sirni, csöndesen, lárma nélkül, — s egyszer csak ágyban fekvő beteg lett.

Be kellett hozzá mennem minden nap.

— Szeretted Irénkét Sándor? — kérdé.

— Igen is tiszteletes uram.

— Jó fiú vagy.

Mozogtak ajkai, s a nagy öreg könnyei hullottak.

— Mit meséltél neki utoljára?

— Az öreg koldust szerette nagyon.

— A melyikben a halál van?

— A melyikben a halál van.

— Hm! Oh, édes szívem.

Intett a kezével, hogy menjek.

A váralyjai papi ház szép boldogsága egyszerre csak eltűnt, mint a kaliczkából kiszabadult éneklő-madár; a vendégek, hogy a pap beteg volt, elmaradoztak; apám bezzeg elvégezhette volt a favágást, anyám a surlást, tisztogatást, megakadt minden a mi szép volt és kedves volt. Gyulát elvitte egy szomszéd pap az iskolába és most az elsőben nem a tiszteletes úr.

A templomba nem járt senki, csak vasárnap egy-egy szomszéd rektor, vagy preceptor. A tiszteletes úr szép hangját, meg énekét nem hallottam többször.

A tiszteletes asszony sirt, sirt, de gyógyult: a tiszteletes úr a kis leánya ruhácskáit csókolgatta az ágyban, szótalanul nézett reánk, s hogy már öreges ember volt: nem tudott erőt venni a bánatán.

Apám mindig mondta neki:

— Tiszteles úr lelkem álljon talpra, rázza meg magát, igyék egy pohár bort, vegye azt a pipát a szájába, — hiszen ha meghalt szegényke, jó helyre jutott, Isten is csak a szépet, meg a jót szereti, tőlem is elvett ötöt, s csak ezt az egyet hagyta: de azért szembe nézünk még a világgal.

— Miben haltak meg a gyermekei, János?

— Miben, hát halálos betegségben.

— Egy betegség sem halálos, mi elmulasztottuk —

S buffogott a szegény tiszteletes úr, mint a ki sirni szeretne, de nem akar.

— Az Isten elhozta napját. Annyi. Nincs orvosság.

A tiszteletes úr a fejébe vette, hogy nem jól gondozták a kis beteget, hogy ő a hibás, hogy a gyermek élhetne, most is itt ülhetne a széken, nevetne, dalolhatna — de, de —

— Majd meglátjátok — mondá apám egy estve otthon — a pap meghal.

— Meg — válaszolá anyám — mert nagyon érzékeny, jó szívű. Az ilyen emberek nem élnek sokáig.

— Mire való egy csepp gyerekért elhagyni az embernek magát? érdemi az?

— Bezzeg maga nem tette volna meg — fordult anyám apám felé.

— Szegény ember nem ér rá búsulni.

— Ugyan mitől nem! Tán a harangozástól?

— Attól, meg a sirásástól, meg a sok jövés-menéstől, meg a kenyérkereséstől. Ha nem volna fogam, meg gyomrom: én is sirtam volna eleget, de az a harang magától nem szól, azt mozgatni kell, s egyszerre kettőt is, meg az udvarban is akadt dolog elég. Milyen akasztófára való nyers tuskókat kellett felhasogatnom. Szinte a tudóm szakadt ki. Hogy sirjon ilyenkor az ember, ha el van fárada. Miért nem sirtad te agyon magadat?

— Hogy elvegye ked a Jászol Péternét, szerette volna — tudom kifélek a Szabadosak — — szép — jó hogy tudom!

No ha tudod, hát örülj, mert azzal is többet tudsz.

— Majd kikaparna még ked a tiz körmével.

— Arra akkor is ráérünk.

— De nem érünk. —
 — Miért?
 — Mert az Isten nem ad arra kednek erőt.
 — Hát akkor ott maradsz.
 — Úgy, hát ennyit érdemeltem a hiveségemért, fáradozásomért! Még az is bolond, aki igaz! Ked nem is sirna utánam?
 — Sirnék.
 — Egy napig — s nézte anyám apámat. — Mi?

Apám nem szólott, csak lesütötte a fejét. Anyám kiment, hozott be egy kis maradék kalácsot, meg sültet a papi konyháról — oda tette apám elé szótalanul, falt egyet s egy szép darabot oda tolt apám elé. Megbökta ujjával, s apám csendesen kiemelte.

— Így hidegen még jobb ez a sült, mint melegen, mondá apám.

— Jó, de melegen is jó. Majd megvállik — —

— Mi?

— Lesz-e kednek ilyen felesége több.

Apám gyöngéleden anyám vállára ütött — én félrefordultam, s szülőim szeretettel megcsókolták egymást.

— A tiszteletes úr meghalt — kiáltott lélekszakadva Cserepes Mihályné, ki sirva taszította be az ajtót.

— Hát szükséges volt ez? — kérdé apám inkább magától — hogy az Isten előtt semmiképp meg ne alázzuk magunkat és truczcoljunk vele, a miért egy gyermekünket leveszi a karunkról? Hát már most a felesége meg a gyermekei? Megéri az a trucz az a nyomoruságot, a melyik most egyben bekövetkezik? — —

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1880. június 26-án.

— Főt. Nagy Péter, püspök úr, a közelebbi napokat N.-Enyeden töltötte, s jelen volt a hittanulók nyári közvizsgálatain.

— Br. Kemény Gábor, főgondnok ő nagyméltósága, f. hó 23 án körünkben időzvé, feles számú testületek sorában igazgató tanácsunk is kedves kötelességének tartotta, püspökünk távollétében, m. Incze Mihály ig. tanácsos úr vezetése alatt, tisztelegni ő nagyméltóságánál, bárha ez alkalommal nem főgondnoki, hanem miniszteri minőségében volt hozzá szerencsénk. A miniszter úr Kolozsvárról, hová főként a kolozsmonostori gazdasági tanintézet megszemlélése végett jött, e hó 24-én Tordára utazott s onnan N.-Enyedre ment át, hivatalos teendőit végzendő.

— Az egyetemes tanügyi bizottság, főt. Török. Pál úr elnöklete alatt, július 1-én Budapesten ülést tartván, egyházkerületünk részéről Bihari Sándor és Parádi Kálmán urak fognak benne részt venni. Az utóbbinak szives ígéretét bírjuk, hogy a nagyfontosságú ülések folyamáról lapunkat értesíti.

— Az elmúlt hét városunkban egészen a közvizsgálatoznak volt szentelve. Városunknak annyi tanintézete van, hogy az embernek Philadelfiának, a hires bűvésznek, kellene lennie, ha valamennyin csak pillanatokra is megakarna jelenni. Részünkről ily csodás képességgel nem bírván, csak annyit regisztrálhatunk, hogy tanintézeteink fölmutatott sikereiről mindenfelől csak jót hallunk s szívünket

öröm tölti be annak tudatában, hogy városunk az ország összes városai között, a közoktatás terén, oly kiváló helyet foglal el, melynek — a fővárost kivéve — a hazában párja nincs!

— Néhai Mihályi Károly, n.-enyedi tanár temetése e hó 16-án megható részvét mellett ment végbe. A gyászravatalt a tanári kar, a főtanoda, a gondnokság, az ifjúság, a tanodai dalárda, a ref. egyházközség, a polgári iskolai tanítókar, a polgári leányiskola növendékei, a kaszinó, dr. Boros Gábor és tanár Nagy Lajos koszorúi borították. A halottas háznál imát mondott dr. Bartók György ref. pap s beszédet tartott Keresztes József hittanár. A koporsót feváltva a felejtethetetlenek kartársai, főgondnok br. Kemény István, jószágigazgató br. Splényi Henrik, az elhunyt tanítványai s a város polgárai vitték az örök nyugalom helyére. hol tanítványainak egyike mondotta az utolsó istenhozzádot.

— Alapítvány. Lengyel Dániel, tanár, néhai édes atyja Lengyel István emlékére, ki a kolozsvári ev. ref. tanodánál e század elején 17 évig mint tanár működött, 200 frt alapítványt tett, melynek kamatai a gymnasium két felsőbb osztályában tanuló, legjobb igyekezetű két szegény tanuló adományozandók évről-évre. Az alapítványt tevő t. tanár úr neje pedig, ugyancsak e tanoda ásványtani gyűjteménye gyarapítására, egy értékes kis ásvány-gyűjteményt adományozott. A kegyeletes és nemes alapítványt és adományt a főtanoda előljárósága meleg köszönettel fogadta.

— Személyi hírek. Az udvarhelyi egyházmegye f. hó 9-én tartott közgyűlése Solymosi Istvánt, az egyházmegye eddigi esperesét újra megválasztotta. — Berényi János, zilahi tanárunk, közelebből tartja esküvőjét Hancz György helybeli polgártársunk kedves leányával, Hancz Erzsébettel. — Demeter Károly, m.-vásárhelyi tanárunk — kinek a főtanoda egy évi szabadságidőt adott — a tudori szigorlatot a helybeli tudomány-egyetemen teendi la.

— Tanárok strikeja. A düsseldorfi királyi akadémiában az a hallatlan eset történt, hogy a tanárok strikeolnak. Az elemi iskola tanulói nem viselték magokat úgy mint művésztudós-jelöltekhez illett volna. Lärmáztak, fityöltek, szaladgáltak a termekben föl és alá, csapkodták az ajtókat, bepíngálták a falakat korommal s mindenféle elképzelhető pajkosságot vittek végbe. A tanárok komoly intő czédulát ragasztottak ki a fekete táblára, hogy legyen valahára csend és tisztesség, — a hirdetményt letépték. Megjelent egy másik hirdetmény, melyben felhivatik a bűnös, hogy magát nevezze meg, mert máskülönbén befogják zárn az iskolát. Letépték e falragaszt is. Minthogy a tettes tanácsosabbnak tartotta magát föl nem jelenteni, az iskolát be is zárták. Erre a tanulók, — elemi iskolai tanulói! — nyilatkozatot tettek közzé a lapokban, nevetségessé téve tanárok eljárását.

— A „Bukuresti Hiradó“, melyet Vándory Lajos hazánkba dicséretes tapintattal s buzgalommal szerkeszt, a támogatásra kiválóan méltó. Hú s bátor képviselője Romániában a magyar állam s nemzetiség érdekeinek s a honfőntartása nehéz küzdelmébe kerül. A hetenként magyar román szövegben megjelenő lap félévi előfizetési ára 6 frt.